

ทางออกของเธอนอกจากการไม่พูดคุยกับใครในเวลาที่พักอาศัยที่ต้องการ แต่จะพูดในเวลาที่มีอารมณ์อยากพูดคุยแล้ว พี่ชายยังได้เล่าให้ฟังถึงการต่อต้านในชีวิตประจำวันที่ใช้เป็นประจำอีกอย่างหนึ่งคือ การปฏิเสธที่จะทานยาซึ่งได้รับมาจากโรงพยาบาล แม้ว่าผู้ศึกษาจะเคยรับรู้เรื่องนี้มาจากคนอื่นบ้าง แต่ก็คิดว่า ไม่ทานยาเพราะเบื่ออาหาร เมื่อไม่ทานอาหารแล้วจึงไม่ทานยาด้วยเป็นผลสืบเนื่องต่อกัน แต่พี่ชายกลับยืนยันว่า ในวันที่อารมณ์ดีทานอาหารได้ ก็ไม่ทานยา กรณีเช่นนี้วิเคราะห์ได้ว่า เธอเลือกที่จะต่อต้านการรักษาด้วยยา เพราะไม่มีความหวังใดๆ ในการมีชีวิตอยู่ ด้วยหาคำตอบให้กับการมีชีวิตที่ยืนยาวต่อไปไม่ได้ว่าจะอยู่ไปเพื่ออะไร ในเมื่อมีชีวิตที่ไม่เหมือนใคร เพื่อน ๆ ในวัยเดียวกันถึงจะเป็นเด็กกำพร้า แต่ก็ไม่ได้ติดเชื้อมะเร็งและถึงติดเชื้อมะเร็งก็ไม่มีรูปลักษณะชัดเจนเท่าที่เธอเป็น เธอจึงสูญเสียโอกาสที่คนวัยเดียวกันพึงได้รับ ทำหน้าที่แสดงความหมดหวังในชีวิต สะท้อนออกมาให้เห็นอย่างชัดเจนหลายต่อหลายครั้งที่ผู้ศึกษาไปเยี่ยมเยียน และพบว่าเธอนอนซมร้องไห้เสียง ๆ ญาติก็ไม่รู้จะทำอย่างไร นอกจากปลอบโยนด้วยการเอามือลูบหลังไปมาเพื่อแสดงความสงสารห่วงใย

แม้ในครอบครัวที่มีเด็กกำพร้าแต่ไม่ติดเชื้อมะเร็ง ญาติผู้ใหญ่และญาติวัยกลางคนจะเป็นผู้ดูแลเช่นเดียวกัน ซึ่งในหลายครอบครัวเลี้ยงหลานที่ได้รับผลกระทบจากเอดส์ควบคู่ไปกับลูกของตนเอง ชาวบ้านในครอบครัวเช่นที่วามานี้ ต่างสะท้อนให้ผู้ศึกษาฟังว่า ปัญหาจิตใจของเด็กมีบ้างแต่ปัญหาทางเศรษฐกิจและอนาคตทางการศึกษาของเด็ก กลับเป็นประเด็นที่พวกเขาให้ความสนใจมากกว่า การเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มกับญาติวัยกลางคนที่เลี้ยงดูหลานกำพร้านี้ จึงเป็นการเข้ามาร่วมกิจกรรมในฐานะตัวแทนของเด็กผู้ได้รับผลกระทบจากเอดส์ ซึ่งโดยมากมักเป็น ป้า อา และน้ำผู้หญิง บทบาทที่พวกเขามีในชุมชนจึงเปรียบเสมือนตัวกลางเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างโลกของชาวบ้านในชุมชน และโลกของผู้ติดเชื้อที่อยู่ในขอบเขตหนึ่งภายใต้ระบบอุปถัมภ์ของวัด ภาระหน้าที่ของเธอคือ การพยายามรักษาสัมพันธภาพระหว่างสองโลกนี้ให้อยู่ในสมดุลที่ดี เพื่อไม่ให้เพื่อนบ้านคนอื่นในชุมชนขูขบขันหาด้วยความหวาดระแวงเกี่ยวกับภาระใหม่ที่เขาเข้ามาในครอบครัวของเธอ ถ้าทำหน้าที่ได้ดีในทั้งสองส่วนที่มีเส้นบาง ๆ คั่นกลางระหว่างกันอยู่แล้ว แนวโน้มที่จะได้รับความเห็นอกเห็นใจ หรือความช่วยเหลือระดมทุนจากชุมชนเองน่าจะเป็นไปในทางบวก เช่น ตัวอย่างของการระดมทุนจากชุมชนในงานเทศกาลวันเอดส์โลกที่จะกล่าวรายละเอียดต่อไปในบทที่ 5

4.4 การเคลื่อนมิติในการมองปัญหาเอดส์ และการแบ่งแยกเป็นสองโลกของคนในชุมชน

เมื่อวิเคราะห์ปรากฏการณ์ในพื้นที่ศึกษา ทำให้แลเห็นถึงการเคลื่อนสำนึกของชาวบ้านในการมองปัญหาเอดส์ที่เป็นไปอย่างสลับซับซ้อน จากการมองเอดส์ในฐานะโรค และเห็นผู้ติดเชื้อในฐานะคนใช้ด้วยแง่มุมเชิงเดียวเพียงภาพปรากฏภาพเดียว จากอิทธิพลการรณรงค์ผ่านสื่อในยุคต้นทศวรรษ 2530 มาสู่การได้มีโอกาสสัมผัสผู้ติดเชื้อในฐานะเพื่อนบ้านร่วมในชุมชนเดียวกัน และมีการปฏิสัมพันธ์ต่อกันที่แตกต่างตามเงื่อนไขของระยะเวลา ทำให้การมองผู้ติดเชื้อในแต่ละบริบทของแต่ละกลุ่มบุคคลมีความแตกต่างกันไป โดยภาพปรากฏของการแยกกลุ่มผู้ติดเชื้ออย่างคร่าว ๆ ได้สามกลุ่มตามเพศสภาพ คือ ผู้ชายติดเชื้อเพราะการมีเพศสัมพันธ์ เนื่องจากการเที่ยวต่างบ้านในวัยหนุ่มที่ดำเนินไปพร้อม ๆ กับการอพยพย้ายถิ่นไปขายแรงงาน ผู้หญิงติดเชื้อจากสามี กลายเป็นเหยื่อผู้บริสุทธิ์ที่ยังคงต้องรับภาระในการดูแลลูก และญาติผู้ใหญ่ใกล้ชิดในครอบครัวเดิมของตน ส่วนเด็กไม่ว่าจะติดเชื้อหรือไม่ ล้วนแล้วแต่น่าสงสารเห็นใจ ที่ต้องเป็นกำพร้าพ่อแม่หรือทั้งพ่อและแม่ตั้งแต่วัยต้นของชีวิต ซึ่งนอกจากการมองแยกตามกลุ่มของเพศสภาพแล้ว การปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับผู้ติดเชื้อในแต่ละบริบทยังขึ้นอยู่กับลำดับความใกล้ชิดของเครือญาติ และภาพลักษณ์ที่คนเหล่านี้มีต่อชุมชนของตน เช่น ภาพลักษณ์ของแม่ที่ดีแม้ว่าติดเชื้อ ชายโสดที่ยังคงดีมีเหล่าโดยไม่หวังโยสุมภาพของตนเอง หรือภาพของผู้ได้รับผลกระทบและต้องแบกรับภาระอันเกิดจากวิกฤตในระดับที่แตกต่างกัน

ภาพปรากฏของเด็กกำพร้า ผู้หญิงหม้ายสามีตายจากเอดส์ และเครือญาติในวัยต่าง ๆ ที่ต้องรับผลกระทบจากเอดส์ ที่เพิ่มปริมาณมากขึ้นเรื่อย ๆ ในชุมชนตั้งแต่ปลายทศวรรษ 2530 มาถึงต้นทศวรรษ 2540 ตามลำดับ และความสูญเสียของคนในทุกเพศวัยที่ต้องเผชิญกับวิกฤตเอดส์นั้น มีความชัดเจนจนถึงระดับที่กลายเป็นการตระหนักร่วมของผู้คนในชุมชนเชิงภูมิศาสตร์ว่า เอดส์คือ ปัญหาของการพัฒนาที่ทำให้ลูกหลานญาติมิตรเพื่อนบ้านของพวกเขาอพยพย้ายถิ่นไปเสี่ยงภัย และนำพาวิกฤตเอดส์มาฝากคนใกล้ชิดตัวและใกล้ชิดในระดับต่าง ๆ วิกฤตระลอกใหญ่ก็นำมาซึ่งความสูญเสียอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ เมื่อข่าวคราวการเสียชีวิตของผู้ติดเชื้อ การทะเลาะวิวาทแยกครอบครัว ความเหน็ดเหนื่อยอ่อนล้าของพ่อแม่วัยชรา ที่ต้องดูแลลูกที่ป่วยหนัก หรือปัญหาเด็กกำพร้าผู้น่าสงสาร กลายเป็นเรื่องราวที่เล่าขานผ่านคนรู้จักใกล้ชิดกันในลักษณะปากต่อปาก ทำให้สำนึกมนุษยธรรมได้ก่อเกิดขึ้นในจิตใจของชาวบ้านอย่างค่อยเป็นค่อยไปในลักษณะที่ว่า เอดส์ไม่ใช่เป็นเพียงปัญหาของคนใช้คนหนึ่ง ซึ่งเมื่อคนนั้นป่วยหนักและเสียชีวิตไปแล้วปัญหาก็นหมดไปในทันที แต่ปัญหาเศรษฐกิจ และจิตใจที่เป็นผลพวงต่อจากนั้น ได้เชื่อมโยงมาถึง

เด็ก คนชรา และเครือญาติผู้ต้องแบกภาระแห่งความสูญเสียนั้นไปด้วย แม้ว่าพวกเขาและเธอจะไม่มีพฤติกรรมเสี่ยง ไม่มีผลเลือดบวกจากการวินิจฉัยทางการแพทย์ก็ตาม

เมื่อเอดส์ในสำนึกของชาวบ้าน ไม่ใช่เป็นเพียงโรคของคนใช้คนหนึ่ง ไม่เพียงแต่เรื่องพฤติกรรมส่วนบุคคลที่ผิดศีลธรรมจรรยา และไม่ใช่เคราะห์กรรมของใครคนใดคนหนึ่งโดยจบลงที่ความตายของคนนั้น แล้วปัญหาจะสิ้นสุดลงไปในทันที แต่เป็นความสูญเสียที่สัมผัสได้ไม่ยากนักจากผลพวงของความเป็นทันสมัย และการอพยพย้ายถิ่นออกไปหางานทำของผู้คนจำนวนมากในชุมชน ได้ก่อให้เกิดการมองปัญหาเอดส์ในลักษณะองค์รวม ไม่ใช่เพียงภาพปรากฏความเจ็บป่วย ความตาย และความตึงเครียดขัดแย้งในระดับปัจเจกบุคคลและครอบครัวเท่านั้น แต่เอดส์ได้กลายเป็นปัญหาของการพัฒนาที่ต้องมีผู้อสาเข้ามาทำงานจัดการปัญหาอย่างต่อเนื่องในระดับขององค์กรชุมชน

จากการทำงานอย่างต่อเนื่องของกลุ่มและวัดหมู่ 1 ในฐานะที่ปรึกษาใกล้ชิด ด้านหนึ่งได้ส่งผลให้กลุ่มผู้ติดเชื้อในระดับตำบลแห่งนี้ กลายเป็นกลุ่มเพื่อการพัฒนาที่มีสมาชิกร่วมตัวกันทำงานอย่างเข้มข้นต่อเนื่องที่สุด เมื่อเทียบกับการรวมกลุ่มของชาวบ้านในลักษณะอื่น ๆ และได้กระทำการสร้างบรรทัดฐานความประพฤติของสมาชิกด้วยศีลธรรมจรรยาที่เคร่งครัดกว่าชาวบ้านทั่วไป ตลอดจนการอ้างอิงกลไกเครือญาติมาใช้อย่างมีลักษณะรูปธรรม ในกรณีการดูแลให้กำลังใจใกล้ชิดคนป่วยและเด็กกำพร้าผู้ได้รับผลกระทบ โดยด้านหนึ่งภาระในการดูแลของเครือญาติเหล่านี้ก็เป็นความพยายามเชื่อมโลกสองโลกที่ถูกแบ่งแยกไว้ไปด้วยในเวลาเดียวกัน แต่ถึงที่สุดแล้ว ภาพปรากฏของศักยภาพที่ได้กล่าวมา กลับเสี่ยงไม่ได้ที่จะกลายเป็นการจำกัดแบ่งแยกโลกของผู้ติดเชื้อและผู้ได้รับผลกระทบออกเป็นขอบเขตที่ชัดเจน จากโลกของชาวบ้านทั่วไป ด้วยกลไกที่แลดูเสมือนเข้มแข็งเคร่งครัดนั่นเอง กล่าวได้ว่า กลไกทางวัฒนธรรมของเครือญาติและระบบอุปถัมภ์เชื่อมโยงสองโลกให้ใกล้ชิดและแยกห่างออกจากกันตามบริบทของวาระโอกาสที่แตกต่างกัน และเมื่อเปรียบเทียบกับการแบ่งแยกกีดกันอย่างหนักหน่วงในช่วงทศวรรษ 2530 แล้ว โดยปรากฏการณ์จริงสองโลกในยุคปัจจุบัน สองโลกในยุคที่เอดส์กลายเป็นปัญหาของการพัฒนา และชุมชนกลายเป็นพื้นที่ฐานแห่งหนึ่งของจังหวัดเชียงใหม่ที่มีภาพความสำเร็จของการจัดการมายืนยันต่อแขกผู้มาเยือน กลับมีความสลับซับซ้อนและเต็มไปด้วยเงื่อนไขของการแย่งชิงพื้นที่ในการเป็นผู้กระทำทางสังคมของวัด กลุ่ม ชาวบ้านทั่วไป และองค์กรชุมชนอื่น ๆ

4.5 สรุป

จากการเรียบเรียงปรากฏการณ์ความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงในความรู้สึกนึกคิดของชาวบ้านที่มีต่อสถานการณ์เอดส์ โดยสัมพันธ์กับแบบแผนการเปิดเผยตัวและการดำรงอยู่ในชุมชน ตลอดจนปฏิสัมพันธ์ที่ชาวบ้านกับผู้ติดเชื้อมีอยู่แต่ดั้งเดิมในแต่ละกรณี หรือแต่ละบริบทสถานการณ์ ทับซ้อนกับการใช้กลไกทางวัฒนธรรมที่มีอยู่แล้วในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นการหยิบเอาภูมิปัญญาของชุมชนมาผสมผสานกับระบบอุปถัมภ์ของผู้มีอำนาจ มากำหนดเป็นบรรทัดฐานร่วมในการกำหนดความประพฤติตนตามกรอบศีล 5 ในแนวทางพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัดของสมาชิกกลุ่ม และการอ้างอิงภาระรับผิดชอบที่เครือญาติพึงปฏิบัติต่อกัน มาใช้เป็นเงื่อนไขกำหนดการปรับความสัมพันธ์กับครอบครัวชุมชน ซึ่งกลไกต่าง ๆ เหล่านี้ผู้ติดเชื้อในระดับปัจเจกบุคคลได้นำไปใช้ในชีวิตประจำวันแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขเพศสภาพ ความสัมพันธ์กับครอบครัวเดิม และลักษณะเชิงกายภาพของปัจเจกบุคคลคนนั้น

ในบทต่อไป จะกล่าวถึงการเคลื่อนไหวในพื้นที่สาธารณะของผู้ติดเชื้อ โดยจะกล่าวอย่างละเอียดถึงแบบแผนอัตลักษณ์ที่นำมาใช้ในการปฏิสัมพันธ์ระดับองค์กรทั้งองค์กรภายในและพันธมิตรนอกชุมชนในบริบทที่แตกต่างกัน

บทที่ 5

การแสดงตัวตนผ่านการเคลื่อนไหวในพื้นที่สาธารณะ

จากการอธิบายภาพปรากฏของการสร้างอัตลักษณ์ของปัจเจกบุคคลในบริบทต่าง ๆ ที่กล่าวมาในบทที่แล้ว ทำให้เห็นภาพที่คาบเกี่ยวกันระหว่างอัตลักษณ์ที่บุคคลแต่ละคนกระทำในการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันด้านหนึ่ง และอีกด้านหนึ่งคือ การใช้ลักษณะร่วมบางประการของอัตลักษณ์ที่แต่ละคนแสดงออกเพื่อปรับความสัมพันธ์กับคนทั่วไป มาผลิตใหม่ในรูปของกลไกทางวัฒนธรรมเพื่อบ่งบอกตำแหน่งแห่งที่ และสร้างแบบแผนความสัมพันธ์ใหม่ที่มีต่อกัน

ในแต่ละบริบทของการนิยามสถานการณ์ ซึ่งปรากฏออกมาเป็นภาพของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันของผู้คนในชุมชน สามารถจำแนกแยกแยะได้เป็นอัตลักษณ์สามรูปแบบของผู้ติดเชื่อในพื้นที่ศึกษา คือ **ประการที่หนึ่ง** การสร้างอัตลักษณ์ว่าผู้ติดเชื่อเป็นคนธรรมดา ไม่ประพาศิทธิคุณอันดั่งามของสังคม **ประการที่สอง** อัตลักษณ์ของผู้ป่วย ผู้รับเคราะห์กรรม และการขอความช่วยเหลือ **ประการที่สาม** การแสดงตัวตนในลักษณะของคนใกล้ชิดผู้นำบารมีของชุมชน เพื่อกันการกระทบกระทั่งระหว่างผู้ติดเชื่อด้วยกันเอง และผู้ติดเชื่อกับคนทั่วไปในชุมชน ซึ่งจะได้บรรยายถึงรายละเอียดต่อไป โดยผ่านการกล่าวถึงการสร้างอัตลักษณ์ในระดับกลุ่มตำบล เพื่อต่อรองและปฏิสัมพันธ์กับองค์กรภายในและภายนอกชุมชน ที่เข้ามาติดต่อสัมพันธ์กับกลุ่มในลักษณะต่าง ๆ โดยเป็นการมองผ่านสถานการณ์งานชุมชน พิธีกรรมตามเทศกาลต่าง ๆ ตลอดจนกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่มีการปรับประเพณีเดิมมาใช้ในการสร้างความหมายใหม่ ซึ่งผู้ศึกษาจะกล่าวถึง ในเรื่องของการเข้าร่วมประกวดกระทงใหญ่ในตัวเมืองเชียงใหม่ ปฏิสัมพันธ์วันเอดส์โลก และประเพณีสงกรานต์ปีใหม่เมือง

5.1 แบบแผนการสร้างอัตลักษณ์ เมื่อปฏิสัมพันธ์ชาวบ้านทั่วไป องค์กรภายในและภายนอกชุมชน

เช่นเดียวกับที่ได้เกริ่นนำมาข้างต้น ผู้ติดเชื่อทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับกลุ่มได้มีการแสดงความเป็นตัวตนของพวกเขาและเธอในลักษณะที่แตกต่างไปตามระดับ ซึ่งจะกล่าวโดยละเอียดต่อไป แต่อย่างไรก็ตาม การแสดงอัตลักษณ์ในลักษณะต่าง ๆ มีนัยความหมายถึงการที่ผู้ติดเชื่อแสดงตัวตนทั้งโดยเจตนาและไม่เจตนาในวาระโอกาสต่าง ๆ อย่างเป็นผู้กระทำ เพื่อให้คนทั่วไปทั้งภายในและภายนอกชุมชน เพื่อปรับความสัมพันธ์และเพื่อให้

คนอื่น ๆ ทั่วไป แลเห็นพวกเขาและเธอเป็นเช่นไร ในวาระโอกาสและบริบททางสังคมที่มีความแตกต่างกัน

ประการที่หนึ่ง การแสดงตัวตนว่า ผู้ติดเชื่อเป็นคนธรรมดา ไม่ได้ประพาศติมิตศีลธรรมอันดีงามของสังคม

การยืนยันตัวตนของผู้ติดเชื่อ ในความเป็นคนธรรมดา และไม่ได้ประพาศติมิตศีลธรรมอันดีงามของสังคม ถือว่า เป็นกระบวนการที่มีความสลับซับซ้อนมากที่สุดและเป็นหัวใจหลักในการธำรงยุทธศาสตร์การต่อสู้ในกระบวนการต่อสู้ทางสังคมของผู้ติดเชื่อ ให้มีภาพลักษณ์ของความสำเ็จปรากฏอย่างชัดเจนที่สุด ซึ่งถ้าปราศจากยุทธศาสตร์การยืนยันความเป็นคนธรรมดาของผู้ติดเชื่ออย่างหนักแน่นเช่นที่ว่่านี้แล้ว กระบวนการต่อสู้ของผู้ติดเชื่อเพื่อการสร้างวชอบธรรม การต่อรอง และการนิยามความหมายให้เอดส์ เปลี่ยนนิยามจากปัญหาความผิดพลาดของปัจเจกบุคคล มาสู่เอดส์เป็นปัญหาของสังคมที่เกิดจากผลพวงความผิดพลาดของการพัฒนา จะเกิดขึ้นไม่ได้เลย

ขยายความที่กล่าวมาข้างต้น การแสดงตัวตนว่า ผู้ติดเชื่อเป็นคนธรรมดา ไม่ได้ประพาศติมิตศีลธรรมอันดีงามของสังคม มีนัยที่สลับซับซ้อนและเป็นส่วนสำคัญของการสร้างวชอบธรรม การต่อรอง และการนิยามความหมายใหม่ ในหลายแง่มุม ซึ่งแง่มุมเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เกี่ยวข้องกับการเมืองเชิงพื้นที่ (spatial politics) ในการสร้างอัตลักษณ์ทั้งสันภาพลักษณ์ที่แลดูเหมือนคนธรรมดาของผู้ติดเชื่อ จึงมีนัยพิเศษที่ขึ้นอยู่กับการจัดวางระยะห่างของความสัมพันธ์เชิงกายภาพและความสัมพันธ์ทางสังคม ภายในขอบเขตที่เหมาะสม

แง่มุมแรก คือ รูปธรรมของการจัดการสุขภาพร่างกายภายนอกของตนเองให้แลดูแข็งแรง ไม่ปรากฏอาการทางกาย หรือแม้ปรากฏก็ให้แลเห็นน้อยที่สุดเท่าที่จะน้อยได้ ด้วยเหตุผลสำคัญคือ การแลดูเหมือนคนธรรมดาในเชิงกายภาพมีความสัมพันธ์โดยตรงกับการแสดงอาการรังเกียจกีดกันที่คนอื่นกระทำต่อผู้ติดเชื่อ ดังนั้น การกระทำตนเองโดยรูปธรรมให้แลดูเหมือนคนธรรมดาให้มากที่สุด ยาวนานที่สุด จึงไม่ใช่เรื่องง่ายตาย ง่ายชวย และผิวเอน แต่เป็นเรื่องจริงจังสำหรับคนที่ตกอยู่ในสภาวะความเป็นผู้ติดเชื่อทุกคน ซึ่งนอกจากการพักผ่อนดูแลตนเอง ไม่ทำงานหนักในระดับปัจเจกบุคคลแล้ว ในระดับของการมารวมตัวกันเป็นกลุ่มของพวกเขาและเธอเหล่านี้ ยังมีรายละเอียดและปัจจัยของการเมืองในชีวิตประจำวันระดับชุมชนเข้ามาเกี่ยวข้อง ทั้งยังหมายรวมถึงสภาพจิตใจที่แท้จริงของผู้ติดเชื่อ ซึ่งมีความผันผวน ปรวนแปร เปลี่ยนไปจากคนเดิมที่เคยเป็นจากความหวาดระแวงด้วยผ่านวิกฤตชีวิตมาอย่างหนักหน่วง สิ่งเหล่านี้เป็นคำยืนยันจากปากผู้ติดเชื่อหลายต่อหลายคนและผู้ศึกษาได้พูดคุยสัมผัสมา สิ่งที่มีร่วมกันในจิตใจของผู้

ติดเชื่อทุกคน คือ ถ้าให้เลือกที่จะสนิทสนมไว้วางใจใคร ก็ขอเลือกไว้วางใจคนที่มีสภาพเดียวกับตนเองมากกว่าคนอื่นที่ไม่ติดเชื่อ เพราะแม้แต่คนสนิทที่ไม่ติดเชื่อ ความสัมพันธ์ที่ผู้ติดเชื่อจัดวางต่อคนเหล่านั้น ก็ย่อมต้องแปรเปลี่ยนไปไม่มากนักน้อย หลังจากที่พวกเขาและเธอได้กลายเป็นผู้ติดเชื่อไปแล้ว

การจัดวางความสัมพันธ์และระยะห่างทางสังคมนี้ ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยเงื่อนไขอื่น ๆ อีก เช่น ในกาละพิเศษ อาทิ งานศพ หรือพื้นที่เฉพาะบางอย่าง ในขอบเขตของการทำอาหารและรับประทานอาหารร่วมกัน จะเป็นพื้นที่ที่ต้องกระทำให้เลดูธรรมดาโดยที่มีความละเอียดอ่อนเป็นพิเศษด้วยในขณะเดียวกัน อย่างไรก็ตาม การจัดระยะความสัมพันธ์ทางสังคม แม้ในกาละพิเศษเหล่านี้ ก็ยังแปรเปลี่ยนไปตามสภาพความแนบแน่นของความสัมพันธ์ที่มีมาแต่เดิม ดังในกรณีตัวอย่างของการที่ผู้ติดเชื่อไปช่วยงานวัดหมู่ 1 และหมู่ 2 ซึ่งจะกล่าวโดยละเอียดในตอนต่อไป ทำให้ได้เห็นความแตกต่างของการจัดระยะห่างทางสังคมที่แตกต่างกันชัดเจนในสองหมู่บ้าน กล่าวได้ว่า การแสดงตัวตนเป็นคนธรรมดา คือ ความพยายามจัดสรรให้ภาวะช่องว่างและระยะห่างทางกายภาพและสังคมระหว่างผู้ติดเชื่อและคนอื่น ๆ แคบและลดน้อยลงเท่าที่จะเป็นไปได้

ดังนั้นการมีกลุ่มผู้ติดเชื่อตั้งอยู่ในชุมชนจึงยังคงมีความจำเป็นไม่ว่าคนในชุมชนจะมีความเข้าใจผู้ติดเชื่อมากขึ้นแล้วก็ตาม เพราะ การมีอยู่ของกลุ่มก็คือ การสถาปนา พื้นที่พิเศษอย่างเป็นทางการ พื้นที่พิเศษของกลุ่มนี้มีหน้าที่สำคัญ คือ เป็นการยกระดับการยอมรับปัญหาเอคส์ ขึ้นมาในพื้นที่สาธารณะในชุมชน พื้นที่นี้จึงช่วยให้เกิดความชัดเจนในความรู้สึกของชาวบ้านว่า มืองค์กรเข้ามารับผิดชอบ ในแง่นี้ พื้นที่พิเศษของกลุ่มคือ ตัวเชื่อมชุมชนเข้ากับผู้ติดเชื่อ แต่ในขณะเดียวกัน อาจกล่าวได้ว่า พื้นที่ดังกล่าวสร้างกรอบ ขึ้นกันโลกสองโลกด้วย โดยชาวบ้านอยากแลเห็นผู้ติดเชื่ออยู่ในกรอบพื้นที่พิเศษดังกล่าว โดยกรอบดังกล่าวเป็นทั้งขอบเขตเชิงกายภาพและขอบเขตเชิงศีลธรรม

แง่มุมที่สอง เฉพาะในกรณีของพื้นที่ศึกษาแห่งนี้ ได้พบเห็นความเพียรพยายามของผู้ติดเชื่อ โดยเฉพาะสมาชิกแกนวงในที่ได้รับการอุปถัมภ์จากเจ้าอาวาสวัดหมู่ 1 มีรูปธรรมของการประพฤติตนเป็นคนดีมีศีลธรรมภายใต้กรอบที่กลุ่มวางไว้อย่างค่อนข้างเคร่งครัด ไม่ว่าจะเป็นการไม่แสวงหาการมีเพศสัมพันธ์ครั้งใหม่ ไม่ว่าในฐานะคู่รักหรือคู่สมรส นั่นคือ ไม่แต่งงานใหม่หรือมีความสัมพันธ์ทางเพศไม่ว่ากรณีใด ๆ หรือการไม่ข้องแวะกับสุรายาเมาหรือสิ่งเลวติด แต่มุ่งทำงานหารายได้วันต่อวันเพื่อนำไปเลี้ยงดูลูกและพ่อแม่ในวัยชรา โดยเฉพาะในกรณีของผู้ติดเชื่อหญิงหม้ายที่เป็นลูกสาวคนสุดท้ายของครอบครัวเดิม เพื่อสร้างการยอมรับให้เกิดแก่สายตาของผู้คนในชุมชนเดิมของตนเอง **แง่มุมที่สาม** การเป็นคนดีมีศีลธรรมนั้นมีนัยทั้งการเป็นลูกบ้านที่ดี

ของหมู่บ้าน ช่วยงานชุมชนเท่าที่จะทำได้ โดยผ่านการช่วยจัดเตรียมงานศพ งานบุญ งานพิธีกรรมของชุมชนซึ่งบางครั้งมีคนภายนอกเข้าร่วม และการทำบุญที่วัดประจำหมู่บ้านทุกวันสัปดาห์ สิ่งเหล่านี้มีความสำคัญมาก เพราะการประพฤติปฏิบัติตนเป็นคนดีช่วยงานชุมชน รวมถึงการทำบุญเข้าวัดทุกวันสัปดาห์ คือ การเข้าร่วมอย่างกลมกลืนกับวิถีชีวิตคนอื่น ๆ ทั่วไปในชุมชนเดียวกัน ทางหนึ่งจึงเป็นการรื้อฟื้นความสัมพันธ์และการยอมรับจากชาวบ้านกลับคืนมา

จะเห็นได้ว่า กรอบศีลธรรมของความเป็นคนธรรมดาที่ดีนี้ แม้ว่าจะเป็นกรอบทั่วไปที่ใช้กับชาวบ้านทั่วไปและผู้ติดตาม ทว่า สำหรับผู้ติดตาม การใช้กรอบนี้กลับถูกคาดหวังให้เคร่งครัดกว่าชาวบ้านคนอื่น ๆ ซึ่งความคาดหวังนี้มาจากด้านของท่านเจ้าอาวาสและกลุ่มเองเป็นด้านหลัก แต่ในรายละเอียดของความคาดหวังเหล่านี้ ยังมีนัยที่แตกต่างกันโดยปัจจัยทางเพศสภาพ ความประพฤติของปัจเจกบุคคลคนนั้น ๆ และความสัมพันธ์ดั้งเดิมว่า แนบแน่นเพียงใดกับผู้คนในชุมชนพื้นที่เดิมของตนเอง ในแง่นี้ กรอบทางศีลธรรมจึงเป็นทั้งกลไกที่กำหนดพฤติกรรม และตัวมันเองก็ยึดหยุ่นไปตามปัจจัยแปรผันแวดล้อมด้วย

กล่าวได้ว่า การแสดงตัวตนเป็นคนธรรมดา ไม่ได้ประพาศศีลธรรมอันดีงามของสังคม เป็นอัตลักษณ์ที่เป็นหัวใจสำคัญและสอดคล้องกับการสร้างภาพลักษณ์ของเครือข่ายส่วนกลางมาตั้งแต่ยุคแรกเริ่มของการรณรงค์เคลื่อนไหวปัญหาเอดส์ ประมาณปี พ.ศ.2537 ที่ได้กล่าวไว้โดยละเอียดในบทที่ 2 ซึ่งว่าด้วยการก่อตัวของการเคลื่อนไหวขบวนการสังคมผู้ติดเชื้อโดยการหนุนช่วยของเจ้าหน้าที่จากองค์การศาสนา และองค์กรพัฒนาเอกชน ส่งผลให้ผู้ติดเชื้อได้สร้างตัวตนผ่านการเปิดเผยตัวตนสู่สาธารณะ โดยการออกไปเล่าเรื่องชีวิตที่พลัดและนำมาสู่การติดเชื้อเอชไอวี ดังนั้น ผู้ติดเชื้อหญิงหม้ายระดับแกนนำที่ออกไปหาประสบการณ์นอกชุมชนในยุคแรกจึงเป็นผลผลิตของการสร้างตัวตนในฐานะเหยื่อผู้บริสุทธิ์ ซึ่งต้องรับผิดชอบลูกและแม่วัยชราในครอบครัวเดิมของตนเอง พร้อมกับการสร้างตัวตนผ่านการรวบรวมสมาชิกผู้ประสบชะตากรรมเดียวกันมาอยู่รวมกันทำกิจกรรมสร้างพื้นที่แห่งการยอมรับในชุมชนด้วยขณะเดียวกัน

ปฏิสัมพันธ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างกันซึ่งกระทำการโดยวัดหมู่ 1 ในฐานะองค์กรชุมชนชาวบ้านในฐานะญาติมิตรในพื้นที่เชิงภูมิศาสตร์เดียวกัน และตัวของผู้ติดเชื้อเอง จึงเป็นไปโดยที่ต่างฝ่ายต่างเพียรพยายามปรับความสัมพันธ์ต่อกัน โดยกรณีของผู้ติดเชื้อซึ่งมีรูปลักษณะภายนอกและความประพฤติที่คาดเดาได้ว่าเป็นไปในอัตลักษณ์ของคนธรรมดาที่ดีและมีศีลธรรมแล้ว ผู้ติดเชื้อจะเป็นฝ่ายกำหนดปฏิสัมพันธ์ได้อย่างราบรื่นตามสมควร เพราะวัดก็พึงพอใจที่มีคนมาทำบุญประจำทุกวันสัปดาห์ ไม่ว่าคนผู้นั้นจะติดเชื้อหรือไม่ และชาวบ้านก็พอใจที่มีคนสุภาพแข็งแรงมาช่วยงานบุญงานพิธีกรรมระดับครอบครัวชุมชนเป็นจำนวนมาก แม้ว่าคนผู้นั้นจะสังกัดกลุ่มผู้ติดเชื้อ

ระดับต่ำบลด้วยอีกสถานะหนึ่งก็ตาม แต่ถ้ารูปลักษณะภายนอกและสุขภาพร่างกายไม่มีปัญหา การพูดคุยสื่อสารกันระหว่างผู้ติดเชื้อมีกับคนอื่น ๆ ก็จะเป็นไปอย่างกลมกลืนไม่มีข้อแตกต่างให้เห็นเด่นชัด และก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ที่ราบรื่นไม่ติดขัด

ประการที่สอง การที่ผู้ติดเชื้อแสดงตัวตนว่า เป็นคนป่วย ผู้ประสบเคราะห์กรรมและผู้รอรับความช่วยเหลือ

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า ผู้ติดเชื้อต่างตระหนักดีถึงภาวะจิตใจแท้จริงของตนเองว่า ผันผวนแปรปรวนไปจากคนคนเดิมที่เคยเป็น นั่นเพราะ จิตใจกับร่างกายมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด และมีอิทธิพลต่อกันอย่างไม่อาจแยกชั่วเด็ดขาดจากกันได้ ดังนั้น ด้านหนึ่งผู้ติดเชื้อในระดับปัจเจกบุคคลทุกคนต่างไม่อาจล่วงรู้ชะตากรรมของตนเองได้ว่า จะเจ็บไข้ได้ป่วยไปในวันหนึ่งวันใดหรือช่วงชีวิตเวลาใด การรักษาสุขภาพอย่างเคร่งครัดเท่านั้น ซึ่งอาจกระทำได้เพื่อยืดเวลาของการอยู่อย่างมีอัตลักษณ์เป็นคนธรรมดา สุขภาพดี มีศีลธรรม ซึ่งเป็นกระแสหลักที่ทุกคนต่างคาดหวังให้ตนเองเป็นได้ยาวนานที่สุด

ผู้ติดเชื้อทุกคนต่างมีวัฏจักรของตนเองในการแปรเปลี่ยนจากผู้ติดเชื้อ ผู้มีอาการสัมพันธ์กับเอดส์ และผู้ป่วยเต็มขั้น ซึ่งไม่อาจคาดเดาได้อย่างหมดจด และไม่ใช่ว่าการแปรเปลี่ยนไปตามลำดับขั้นตอนทุกคนเสมอกันไป แต่เมื่อใดก็ตามที่บุคคลผู้นั้นเริ่มเจ็บป่วยทางกาย สภาพจิตใจและปฏิสัมพันธ์ที่แสดงออกต่อผู้อื่น ก็เป็นสิ่งที่เขาและเธอผู้มีอาการทางกายเหล่านั้นไม่อาจควบคุมให้อยู่ในร่องรอยแห่งความคาดหวังของคนอื่นได้ ดังกรณีตัวอย่างภาพปรากฏของผู้ป่วยที่เป็นชายและเด็กติดเชื้อบางคนที่ได้บรรยายไว้ในบทที่สี่ ก็มีความชัดเจนอย่างยิ่งว่า ระยะแรกของการเป็นผู้ติดเชื้อไม่มีอาการ พวกเขายังคงแลดูเหมือนคนที่มีวิถีชีวิตธรรมดาในการปฏิสัมพันธ์กับชาวบ้านทั่วไป เมื่อมีคนถามไถ่ก็ยังเข้าใจว่า เป็นความห่วงใย แต่เมื่อใดก็ตามที่มีอาการป่วยทางกายอย่างหนักหน่วง สภาพทางจิตใจตกต่ำ เมื่อนั้นความหวาดระแวงที่เขาและเธอมีต่อเพื่อนบ้านญาติมิตร ด้วยไม่รู้เจตนาซึ่งกันและกัน ได้ส่งผลให้ภาวะจิตใจและปฏิสัมพันธ์ที่เขาแสดงออกต่อคนอื่นไม่ราบรื่นเหมือนเช่นที่เคยเป็น มีทั้งการทำทนาย เรียกร้องยา หรือร้องเยียม ตลอดจนไม่พูดคุยได้ตอบเหมือนคนธรรมดากระทำต่อกัน รวมทั้งการอ้างสิทธิ์เพื่อรอรับความช่วยเหลืออย่างชัดเจนก็เป็นไปในกรณีเดียวกัน

การนิยามว่า ใครเป็นคนป่วย คนได้รับเคราะห์กรรม และเป็นผู้รอรับความช่วยเหลือ วัดและกลุ่มในฐานะผู้ให้ความช่วยเหลือจัดการปัญหาเอดส์ในชุมชนแห่งนี้ มีนัยของการนิยามและปฏิบัติการอย่างลับซับซ้อนด้วยเหตุผลประการหนึ่งที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ว่า ผู้ติดเชื้อ ผู้ป่วยเอดส์ และเครือข่ายผู้รับผลกระทบทุกคน ต่างคิดคำนึงตนเองว่า ประสบความเดือดร้อน โดยเฉพาะด้าน

เศรษฐกิจ ต่างคนต่างพยายามทุกวิถีทางที่จะแสดงตัวตนโดยเริ่มจากการออกมาเปิดเผยตัวต่อชุมชนเป็นลำดับแรก เพื่อหวังผลด้านสวัสดิการความช่วยเหลือที่จะได้รับการเป็นสมาชิกกลุ่มตำบล ดังนั้นผู้ติดเชื้อ ผู้ป่วยและผู้ได้รับผลกระทบจากเอดส์ ไม่ว่าจะเป็นภาพลักษณ์ภายนอกเป็น คนสุขภาพดี คนป่วย เด็กกำพร้า และคนชรา ต่างมีจุดร่วมในระดับหนึ่งที่ว่า ตนเองเป็นผู้ประสบเคราะห์กรรม เพียงความแตกต่างที่ปรากฏคือ ท่าทีแห่งการเรียกร้องว่าจะกระทำโดยวิธีการใด ซึ่งก็มีทั้งการเรียกร้องอย่างตรงไปตรงมา และการแสดงตัวตนอย่างนุ่มนวลว่าเป็นผู้เดือดร้อนจริง ๆ เพื่อให้ได้รับความเห็นอกเห็นใจจากผู้อื่น

ดังภาพปรากฏที่กล่าวไว้ในบทที่สี่ ผู้ชายอย่างอนันต์ มีท่าทีรุกคืบอย่างตรงไปตรงมาเพื่อเรียกร้องความช่วยเหลือ ทั้งยังทำทนายวัดใจเพื่อนบ้านด้วยในขณะเดียวกัน เด็กติดเชื้ออย่างน้องน้อย ก็มีท่าทีไม่สนใจใยดีในการปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ที่เข้ามาแสดงความสงสารเห็นอกเห็นใจในชะตากรรมที่เธอประสบ อาจกล่าวได้ว่า เป็นการแสดง actual identity ภาคปฏิเสธ และไม่สนใจรักษาความเป็นตัวตนในกรอบที่ชุมชนคาดหวังไว้ (virtual identity) แต่ทว่า ผู้หญิงแม่หม้ายติดเชื้อ โดยเฉพาะในรายที่มีลูกติดจากสามี กลับแสดงอาการขอรับความช่วยเหลือด้วยการประพฤติตนเป็นคนดี และอ้างเอาภาพลักษณ์ของการกลายมาเป็นเหยื่อบริสุทธิ์ผู้ประสบเคราะห์กรรม มาเรียกร้องความช่วยเหลือที่เธอและลูกวัยเรียนสมควรได้รับ ซึ่งการแยกแยะภาพของผู้ติดเชื้อว่า ใครสมควรได้รับความสงสารเห็นใจ เพราะเป็นผู้ได้รับเคราะห์กรรมอย่างแท้จริง ทำให้ผู้หญิงและเด็กได้รับความช่วยเหลือในรูปของทุนประกอบอาชีพครอบครัว ทุนการศึกษา ขณะที่ผู้ชายมีอาการจะได้รับความช่วยเหลือในรูปของเงินฉุกเฉินเพื่อให้ผู้ดูแลใช้จ่ายในการนำผู้ป่วยไปสถานพยาบาล

นอกจากภาพลักษณ์ที่วัดและกลุ่มประทับไว้ว่า ใครควรได้รับความช่วยเหลือในรูปแบบใด ดังที่กล่าวมา ชาวบ้านทั่วไปก็ได้แยกแยะระดับของความสงสารเห็นใจจากเกณฑ์ทางศีลธรรมที่ว่า ผู้ชายน่าสงสารน้อยกว่าผู้หญิงและเด็ก เพราะผู้ชายเป็นฝ่ายนำเชื้อเข้าสู่ตัว ขณะที่ผู้หญิงและเด็กเป็นผู้รองรับชะตากรรมที่ตนไม่ได้ก่อขึ้น ดังนั้น ด้านหนึ่ง อาจอธิบายความคิดของชาวบ้านได้ว่า ชาวบ้านสงสารและเห็นคนป่วยมีอาการเป็นผู้ประสบเคราะห์กรรมและสมควรได้รับความช่วยเหลือ ตามภาพปรากฏที่เห็นและความสัมพันธ์เก่าก่อนที่เคยรู้จักผูกพันกัน แต่ด้านหนึ่งเมื่อใช้กฎเกณฑ์ทางศีลธรรมมาเป็นตัวชี้วัด พวกเขากลับเห็นว่า ผู้หญิงและเด็กน่าสงสาร หรือประสบเคราะห์กรรมมากกว่า เพราะต้องได้รับผลกระทบในสิ่งที่ตนเองไม่ได้ก่อให้เกิดขึ้น

กระนั้น จึงกล่าวได้ว่า ผู้ติดเชื้อทุกคนต่างประสบประสบการณ์ในรูปแบบที่หนึ่ง และแบบที่สองมาไว้ในกาละโอกาส สถานการณ์ทางสุขภาพ และระยะเวลาที่แตกต่างว่า จะแสดง

ตัวตนกับคนไหน เพื่อให้คนคนนั้นเห็นพวกเขาว่า เป็นอย่างไร และต่อไปจะกล่าวถึงอัตลักษณ์ใน
ประการที่สาม ซึ่งผู้ติดเชื่อได้ใช้ร่วมกันในการสร้างแรงเกาะเกี่ยวแห่งการเป็นกลุ่มตำบล เพื่อ
เคลื่อนไหวในชุมชนพื้นที่เชิงภูมิศาสตร์

**ประการที่สาม การที่ผู้ติดเชื่อแสดงตัวตนในฐานะคนใกล้ชิดผู้นำบารมีของชุม
ชน เพื่อกันการกระทบกระทั่งในปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ติดเชื่อกับผู้ติดเชื่อ และผู้ติดเชื่อกับ
คนอื่น ๆ ในชุมชน**

จากที่ได้กล่าวไว้โดยละเอียดพอประมาณแล้วในบทที่สี่ ที่ว่าด้วยกลไกทางวัฒนธรรม
หนึ่งที่ผู้ติดเชื่อนำมาใช้ในการสร้างอัตลักษณ์ร่วมกัน คือ การแสดงภาพลักษณ์ของกลุ่มเพื่อการ
พัฒนากลุ่มหนึ่ง ซึ่งสมาชิกมีการรวมตัวกันทำงานช่วยเหลือกันเองด้วยความเข้มแข็งและ
สม่ำเสมอ อีกทั้งยังมีกฎเกณฑ์ความประพฤติชุดหนึ่ง เพื่อใช้ร่วมกันในการสร้างภาพลักษณ์ความ
เป็นคนดี ที่เข้มเคร่งตอกกฎเกณฑ์บรรทัดฐานทางศีลธรรมของชุมชนยิ่งกว่าชาวบ้านคนอื่น ๆ โดยไม่
ละเว้นให้มีโอกาสผ่อนคลายแม้ในโอกาสของเทศกาล ซึ่งมีนัยของการกลับหัวกลับหางกับภาวะที่
ดำเนินไปในชีวิตประจำวัน โดยที่วัดและกลุ่มเองเข้มงวดกับกฎเกณฑ์ที่ว่ามานี้ค่อนข้างมาก เห็น
ได้ชัดจากการขูขบขืนนิทาผู้ไม่ประพฤติตามกฎเกณฑ์อย่างเคร่งครัด ไม่เคยเกิดขึ้นอย่างรุนแรงใน
หมู่บ้านทั่วไป แต่เมื่อใดที่มีผู้ติดเชื่อดื่มสุราในเทศกาล หรือมีเพศสัมพันธ์กับผู้ติดเชื่อด้วยกัน
เอง ซึ่งได้กล่าวไว้ในบทที่สี่ ผู้ที่ประณามเหตุการณ์นั้นอย่างรุนแรงมากกว่าเหตุ กลับเป็นเจ้า
อาวาสวัดหมู่ 1 และเพื่อนในกลุ่ม นั้นเพราะ ชาวบ้านที่อยู่นอกแควดวงปัญหาเอดส์ สนใจในเรื่องที่
เป็นรายละเอียดของกลุ่มน้อยมาก มีเพียงการรับรู้ ว่า กลุ่มดำรงอยู่อย่างเข้มแข็ง ทำงานสม่ำเสมอ
เพื่อวัตถุประสงค์ในการแก้ปัญหาให้คนประสบชะตากรรมเดียวกันเท่านั้น

การนำกฎเกณฑ์ของชุมชนที่กำหนดความเป็นผู้หญิงดี ที่ไม่ดื่มสุรา และไม่มีเพศ
สัมพันธ์ ได้แต่ตั้งหน้าตั้งตาทำงานรับจ้างรายวันเพื่อเลี้ยงดูลูกน้อยวัยเรียน และดูแลพ่อแม่ญาติผู้
ใหญ่ในครอบครัวเดียวกัน มาผสมกับกฎทางศีลธรรมคือ ศีลข้อ 3 ห้ามเสพเมถุน และศีลข้อ 5
ห้ามดื่มสุรา รวมทั้งการเชื่อฟังในทุกสิ่งที่ท่านสั่งให้กระทำ นอกจากเป็นการสร้างภาพลักษณ์ของ
คนดีที่ใกล้ชิดศาสนามากกว่าชาวบ้านกลุ่มอื่นในชุมชนแล้ว ยังสร้างภาพของผู้อยู่ได้อุปถัมภ์ของผู้
นำบารมีที่ชัดเจนและกระทำไปโดยเจตนาหนักแน่นของแกนนำกลุ่ม เนื่องจาก นอกจากท่านจะ
ให้ในเรื่องสถานที่ ซึ่งมีนัยของพื้นที่ทางจิตใจ หรือให้คำปรึกษาในการทำงาน การดำเนินชีวิตในทุก
เรื่องแล้ว สิ่งที่ท่านให้ยิ่งกว่านั้นก็คือ การรับประกันให้ชาวบ้านทั่วไปเชื่อมั่นว่า ผู้ติดเชื่อที่มาทำงาน
และรับการดูแลจากท่าน เป็นคนดีที่ไม่แตกต่าง หรือดียิ่งกว่า คนอื่นๆ ในชุมชนที่คิดแต่เรื่องการเอา
ตัวรอดทางเศรษฐกิจของครอบครัวเท่านั้น

เมื่อกล่าวโดยละเอียดถึงการสร้างอัตลักษณ์ทั้งสามรูปแบบแล้ว ในตอนต่อไป จะเป็นการแสดงให้เห็นว่า อัตลักษณ์ทั้งสามรูปแบบได้ถูกนำมาใช้อย่างซับซ้อนคลุมเครือ และเคลื่อนไหวไปมาในแต่ละบริบทของปฏิสัมพันธ์กับองค์กรภายในและภายนอกชุมชนอย่างไรบ้าง

5.2 บริบทของการเมืองว่าด้วยปฏิสัมพันธ์ในสถานการณ์ต่าง ๆ

การแสดงตัวตนในลักษณะต่าง ๆ ทั้งสามประการที่กล่าวมาแล้วข้างต้นของผู้ติดเชื่อซึ่งเป็นสมาชิกของกลุ่มตำบลแห่งนี้ มีความสลับซับซ้อน และไม่อาจแบ่งแยกได้อย่างเด็ดขาดตายตัวว่า ใครแสดงตัวตนด้วยอัตลักษณ์ประเภทใดประเภทหนึ่งเพียงประการเดียว เพราะในแต่ละบริบทของสถานการณ์ ผู้ติดเชื่อแต่ละคนได้เลือกสรรอัตลักษณ์แบบใดแบบหนึ่งมาใช้ แต่อาจเลือกใช้อีกแบบหนึ่งในอีกสถานการณ์ที่ใกล้เคียงกันก็เป็นได้ ด้วยเหตุผลการเลือกที่จะเป็นฝ่ายกำหนดทิศทางการปฏิสัมพันธ์อย่างไม่ตกเป็นฝ่ายถูกกระทำมากนัก

สถานการณ์แรกที่จะกล่าวเปรียบเทียบคือ การไปช่วยงานพิธีกรรมระดับครอบครัวชุมชน อาทิ งานศพ และงานบุญตามประเพณี เพื่อให้เห็นถึงการแสดงตัวตนในลักษณะที่ต่างกันออกไปในแต่ละบริบทของพิธีกรรมที่เข้าร่วม และการนิยามตนเองว่า การไปร่วมงานนั้นไปร่วมในนามส่วนบุคคลในฐานะเพื่อนบ้านที่สนิทสนม ลูกบ้านที่ติของหมู่บ้าน หรือไปในนามสมาชิกกลุ่มผู้ติดเชื่อระดับตำบล ซึ่งถ้าเป็นในประการหลัง การระมัดระวังตนเองให้อยู่ในขอบเขตจะมีมากกว่าการไปในนามส่วนบุคคลในฐานะเพื่อนบ้านที่สนิทสนมกับเจ้าของงานอย่างเห็นได้ชัดเจน

ในสถานการณ์งานศพ ซึ่งเป็นสถานการณ์ของพิธีกรรมระดับครัวเรือนที่ปรากฏบ่อยครั้งในชุมชนแห่งนี้ การนิยามว่า ไปช่วยงานศพนั้น ๆ ในลักษณะใด สมาชิกกลุ่มได้อธิบายให้ผู้ศึกษาฟังว่า ถ้าไม่ใช่ศพของผู้ติดเชื่อด้วยกัน สมาชิกในกลุ่มจะไปเฉพาะบ้านที่มีความสนิทสนมกันจริง ๆ หรือไปในกรณีที่เป็นญาติหรือเพื่อนบ้านในเขตปึกบ้านเดียวกัน ซึ่งถือว่า เป็นการไปในนามส่วนบุคคล ส่วนการไปในนามของกลุ่ม โดยมากจะเป็นศพของผู้ติดเชื่อสมาชิกกลุ่ม และญาติใกล้ชิดของเพื่อนผู้ติดเชื่อ ซึ่งในกรณีหลังต้องไปพร้อม ๆ กันคราวละหลายคน คำได้เพื่อนสมาชิกให้มาพบกันที่บ้านของเธอก่อน เพื่อที่จะได้ช้อนมอเตอริไซด์ไปพร้อม ๆ กัน มีครั้งหนึ่งที่ผู้ศึกษาไปร่วมงานศพพร้อมกับกลุ่มผู้ติดเชื่อในช่วงกลางเดือนมิถุนายน 2542 โดยก่อนหน้านั้นทางกลุ่มจะเข้าเมืองไปซื้อดอกไม้มาจำนวนมาก เพื่อนำไปช่วยจัดดอกไม้ในงาน ในวันนั้นคำและเพื่อน ๆ 5 คน ไปงานศพพ่อของผู้ติดเชื่อที่เป็นสมาชิกกลุ่มรายหนึ่ง แต่เนื่องจากคำและเพื่อน ๆ ไปช้า ติดงานเย็บผ้าที่กลุ่ม ไปถึงไม่ทันช่วยจัดดอกไม้ในงาน จะเข้าครัวทำอาหารก็ไม่ได้ เพราะการมาใน

นามของกลุ่มแม้จะต่างหมู่บ้าน แต่ก็มีเสียงโห่ร้องประกาศว่า พวกเธอมากันในนามผู้ติดเชื่อ¹ จึงต้องนั่งเป็นแขกอยู่หน้าบ้าน ผู้ศึกษาสัมผัสได้ถึงความเจ็บเหงาเบื่อหน่ายที่ไม่ได้ช่วยงานเหมือนคนอื่น ๆ เหล่านี้คือ ปรากฏการณ์การช่วงชิงพื้นที่ทางสังคมที่ยังดำรงอยู่ในชุมชนภาคเหนือทุกแห่ง ผู้ติดเชื่อจึงต้องหาพื้นที่ให้ตัวเองในการช่วยงานของชุมชนที่ชาวบ้านทั่วไปยอมรับได้ เช่น เมื่อเข้าครัวประกอบอาหารไม่ได้ ก็ต้องช่วยจัดดอกไม้ ล้างถ้วยล้างชาม หรือแม้แต่การยกสำรับอาหารที่ตนเองไม่ได้เป็นคนปรุง ก็ต้องคาดเดาเอาจากประสบการณ์ว่า คนที่รับไปทานจะรู้สึกตะขิดตะขวงใจหรือไม่ เพราะคนเฒ่าคนแก่ในชุมชน²บางคนก็ไม่ยินดีนักที่จะทานอาหารที่รู้ว่า คนอื่นปรุง แต่ผู้ติดเชื่อเป็นคนยกสำรับมา

การเลือกกระทำหรือไม่กระทำอะไร ในสิ่งที่ผู้ติดเชื่อคาดคิดจากประสบการณ์ว่า คนอื่น ๆ ในชุมชนใครรับได้ หรือรับไม่ได้ในการที่ผู้ติดเชื่อเข้าไปช่วยงาน โดยเฉพาะในกรณีที่เป็นงานของชุมชน ถือว่า เป็นการแสดงตัวตนในการเป็นผู้กระทำ แม้ว่า ถ้ามองโดยผิวเผินแล้ว จะเป็นการยอมจำนนต่อคนอื่น ๆ ที่ไม่ติดเชื่อก็ตาม แต่ในความเป็นจริงแล้วเป็นการช่วงชิงโอกาสในการแสดงตัวตนเพื่อให้คนอื่น ๆ แลเห็นจนมีความคุ้นชินในที่สุดว่า ผู้ติดเชื่อที่ไม่แสดงอาการและเปิดเผยตัวในลักษณะที่รวมตัวเป็นกลุ่มเช่นนี้ ก็คือ ชาวบ้านธรรมดาคนหนึ่งที่สามารถพูดคุยและมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ ได้ในสภาพปกติ ไม่ใช่คนแปลกหน้าที่คนอื่นต้องมีความสัมพันธ์ด้วยในลักษณะที่คลุมเครือหรือไม่ไว้ใจซึ่งกันและกัน กระนั้นก็ตาม ในหลาย ๆ สถานการณ์การมาช่วยงานในนามกลุ่มแม้จะมีผลดีในแง่ของความสามัคคี การรวมตัวกัน หรือความชัดเจนในภาพที่ชาวบ้านสามารถจำแนกแยกแยะความเป็นกลุ่มทางสังคมได้อย่างชัดเจน แต่ในอีกด้านหนึ่งกลับเป็นการแบ่งแยก และจำกัดขอบเขตของตัวเองอย่างชัดเจนมากเกินไป คำว่า *ขอบเขต* ที่เจ้าอาวาสตอกย้ำเสมอมา ปรากฏชัดเจนที่สุดในกรณีของการช่วยงานพิธีกรรมตามเทศกาลที่จัดโดยวัดหมู่ 1

ความหมายของการมาช่วยงานวัดหมู่ 1 ของผู้ติดเชื่อมีความพิเศษที่แตกต่างจากการช่วยงานพิธีกรรมในระดับครัวเรือนของเพื่อนบ้าน หรือการไปช่วยงานวัดอื่น ๆ ในลักษณะของกลุ่มแม่บ้านศรัทธาวัด ในกรณีที่ผู้ติดเชื่อคนนั้นไม่ใช่คนบ้านหมู่ 1 ไปในนามส่วนบุคคล และเป็นแม่บ้านในกลุ่มแม่บ้านศรัทธาวัดหมู่บ้านนั้น เพราะ การไปช่วยงานวัดหมู่ 1 มีความหมายถึงการไปช่วยในฐานะของผู้อยู่ภายใต้อุปถัมภ์ที่สนิทชิดเชื้อกับเจ้าอาวาส ซึ่งแยกขาดจากกลุ่มแม่บ้านหมู่ 1

¹ ผู้ที่ประกาศไม่ได้ใช้คำว่า กลุ่มผู้ติดเชื่อ แต่ใช้ชื่อกลุ่มตำบลที่เรียกและเข้าใจกัน ทั้งการมางานในฐานะแขกต่างหมู่บ้าน ผู้ติดเชื่อจำเป็นต้องเป็นแขก โดยไม่เลือกที่จะเข้าครัวปรุงอาหาร เพราะนั่นเป็นการเสี่ยงเกินไป

² จากการพูดคุยสำรวจความเห็นทั่วไปของคนเฒ่าคนแก่ผู้ชราในชุมชนบางคน ที่ไม่เกี่ยวข้องกับปัญหาเอคส์ และไม่ได้สนิทสนมกับผู้ติดเชื่อในกลุ่มมากนัก

อย่างชัดเจนในเรื่องของภาระหน้าที่ คือ กลุ่มแม่บ้านหมู่ 1 มีหน้าที่ทำอาหารเลี้ยงแขก โดยตั้งกองบัญชาการอยู่ที่บริเวณสถานีอนามัยใกล้วัด ส่วนสมาชิกกลุ่มผู้ติดเชื่อมีหน้าที่เก็บกวาดเมื่องานเล็ก แม้ว่า สมาชิกส่วนใหญ่ของกลุ่มจะสังกัดกลุ่มแม่บ้านหมู่ 1 แต่พวกเขาก็ไม่ได้เข้าไปช่วยงานทำอาหารด้วย นอกจากนำอาหารที่ปรุงเสร็จแล้วมานั่งทานร่วมกันเฉพาะในหมู่สมาชิก และเจ้าหน้าที่องค์การพัฒนาเอกชนที่เป็นแขกของพวกเขาเท่านั้น ในขณะที่แขกทั่ว ๆ ไปคนอื่น นั่งทานอาหารกันในเต็นท์ข้างสถานีอนามัยที่ได้รับการจัดสรรให้เป็นพื้นที่รับรองแขก นั่นคือ เมื่อใดก็ตามที่มีงานใหญ่ของชุมชนที่มีแขกจากภายในและภายนอกชุมชนมาเที่ยวงาน สมาชิกในกลุ่มจะเข้าไปอยู่ในขอบเขตของศาลาวัดที่จัดไว้เป็นสัดส่วน นอกจากการเดินมาดูบริเวณงานและเก็บกวาดล้างภาชนะหลังเลิกงานเท่านั้นซึ่งเป็นหน้าที่ของพวกเขา ปรากฏการณ์เช่นนี้เห็นได้อย่างชัดเจนมาก ไม่ว่าจะเป็นงานปอย 27 พฤษภาคม 2542 งานทานก๋วยสลาก 17 ตุลาคม 2542 หรืองานทอดกฐิน 14 พฤศจิกายน 2542³ จะเห็นได้ว่า การมีกรอบพื้นที่เป็นทั้งการทำความเข้าใจให้ปรากฏ และเป็นการทำให้เกิดพื้นที่ความเคลื่อนไหวของผู้ติดเชื่อไปด้วยในเวลาเดียวกัน

แตกต่างกันอย่างชัดเจนกับบริบทของสถานการณ์ที่ผู้ศึกษาได้ไปร่วมงานพระราชทานเพลิงศพของอดีตเจ้าอาวาสวัดหมู่ 2 ซึ่งได้มรณภาพไปด้วยโรคเบาหวานเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2542 และมีการเก็บศพไว้ 1 ปีตามธรรมเนียมปฏิบัติของกรมการศาสนา ดังนั้น วันที่ 6-12 กุมภาพันธ์ 2543 คือ วันที่ทางอำเภอจัดให้มีงานพระราชทานเพลิงศพ

งานนี้เป็นภาคภูมิใจของชาวบ้านหมู่ 2 ชาวบ้านถึงกับพูดคุยกันว่า คราวนี้แหละหมู่บ้านเราได้เกิดแล้ว เพราะโดยปกติความเด่นดังมีหน้ามีตามักปรากฏขึ้นที่บ้านหมู่ 1 ซึ่งเป็นพื้นที่เพื่อการพัฒนาอย่างที่ชาวบ้านหมู่อื่น ๆ ยอมรับกัน แต่สิ่งที่ผู้ศึกษาให้ความสนใจและสัมผัสได้ในงานใหญ่ครั้งนี้คือ เมื่อมีงานที่เกิดขึ้นโดยวัดหมู่ 2 เป็นเจ้าภาพ มีความแตกต่างจากงานที่เกิดขึ้นโดยวัดหมู่ 1 อย่างเห็นได้ชัดเจน การทำอาหารเลี้ยงแขกทั้งในและนอกชุมชนที่มาร่วมงาน มีการแบ่งแยกหน้าที่ชัดเจนว่า เป็นหน้าที่ของกลุ่มแม่บ้านหมู่ 1 ทั้งแม่บ้านและแม่หม้ายไร้สาร แม้ว่าสมาชิกส่วนใหญ่ของกลุ่มผู้ติดเชื่อจะอยู่ในกลุ่มแม่บ้านหมู่ 1 แต่พวกเขาก็ไม่ได้เข้าไปช่วยงานทำ

³ ยกเว้นวันเอดส์โลก 30 พฤศจิกายน - 1 ธันวาคม 2542 โอกาสแห่งการยกเว้นที่เห็นภาพความร่วมมือกันช่วยกิจกรรมของกลุ่มแม่บ้านหมู่ 1 และกลุ่มผู้ติดเชื่อโดยไม่แบ่งแยกกลุ่มกันทำงานอย่างชัดเจนเหมือนเช่นโอกาสอื่น แต่กระนั้น การทำอาหารขายก็ยังคงเป็นหน้าที่ของกลุ่มแม่บ้านไร้สารอยู่นั่นเอง ผู้ศึกษาเคยเห็นการไปในนามกลุ่มแล้วออกร้านขายอาหารของกลุ่มผู้ติดเชื่อเพียงครั้งเดียวในช่วงปลายเดือนกุมภาพันธ์ 2543 แต่นั่นก็เป็น การไปออกร้านวันเปิดสหกรณ์นอกชุมชน ซึ่งแม้จะไปเป็นกลุ่ม แต่พวกเขาก็ไม่ได้ประกาศตัวเป็นผู้ติดเชื่อ และที่สำคัญคนทั่วไปที่มาเที่ยวงานก็ไม่รู้จักพวกเขาด้วย

อาหารในขอบเขตของสถานีนามัย นอกจากเข้าไปนำอาหารที่ปรุงเสร็จแล้วมานั่งทานร่วมกัน เฉพาะสมาชิกกลุ่ม และเจ้าหน้าที่องค์กรเอกชนที่เป็นแขกของพวกเขาเท่านั้น ในขณะที่แขกทั่ว ๆ ไปคนอื่น นั่งทานกันในเต็นท์ข้างสถานีนามัยที่ได้รับการจัดสรรให้เป็นพื้นที่รับรองแขก นั่นคือ เมื่อมีงานใหญ่ของชุมชน สมาชิกในกลุ่มจะเข้าไปอยู่ในขอบเขตของศาลาวัดที่จัดไว้เป็นสัดส่วน นอกจากการเดินมาดูบริเวณงานและเก็บกวาดล้างภาชนะหลังเลิกงานเท่านั้น ที่เป็นหน้าที่ของพวกเขา ขณะทำงานวัดหมู่ 2 การแบ่งแยกหน้าที่ขอบเขตไม่ชัดเจนอย่างที่เป็นในงานของวัดหมู่ 1 กลุ่มแม่บ้านหมู่ 2 ที่มาช่วยงานในครัวคือ แม่บ้านหมู่ 2 ทุกคนรวมทั้ง คำ แดง และโสภา ซึ่งเป็นคนบ้านหมู่ 2 และมีอัตลักษณ์เป็นผู้ติดเชื้อเอชไอวี ก็เข้ามาช่วยงาน พวกเขาทั้งสามคนหยิบจับหรือทำงานอะไรก็ได้ ไม่มีใครใช้สายตาห้ามปราม หรือควบคุมจับจ้องใคร เพราะ หมู่บ้านนี้ เป็นหมู่บ้านเล็ก ความสัมพันธ์ทางสังคมแน่นแฟ้นมากกว่าคนในหมู่บ้านอื่นที่ใหญ่กว่า อย่างน้อยทุกคนรู้จักกันหมด และพูดคุยกันอย่างสนุกสนานเป็นกันเอง คำว่า ขอบเขต ไม่มีความชัดเจนเท่าที่ปรากฏในงานใหญ่ ๆ ที่จัดโดยวัดหมู่ 1

กล่าวได้ว่า การมาช่วยงานพิธีกรรมในระดับครัวเรือน หรือชุมชนในสถานการณต่าง ๆ ที่ยกตัวอย่างมาข้างต้น ถ้าเป็นการมาช่วยงานในนามส่วนบุคคล ผู้ติดเชื้อได้คิดคำนึงถึงตัวตนของตนเองว่า เป็นแม่บ้านที่เป็นคนดีมีศีลธรรม ซึ่งคือ อัตลักษณ์ในประการที่หนึ่ง ส่วนในรายละเอียดว่าจะช่วยงานอะไรได้บ้างนั้น ต้องดูรายละเอียดในแต่ละสถานการณเป็นครั้งคราว แต่โดยทั่วไป การหลีกเลี่ยงการเข้าครัวปรุงอาหารน่าจะเป็นวิธีการที่ปลอดภัยที่สุด นอกจากการไปช่วยงานในหมู่บ้านเล็ก ๆ ที่คนในกลุ่มแม่บ้านมีความสนิทสนมกันมาก และคุ้นชินกับผู้ติดเชื้อจนไม่ถือสาจับจ้อง ผู้ติดเชื้อก็จะเข้าไปทำงานในครัวได้เช่นในสถานการณงานพิธีกรรมของบ้านหมู่ 2 แต่สมาชิกในกลุ่มจะเลือกใช้อัตลักษณ์ประการที่สาม คือ การเป็นผู้อยู่ภายใต้อุปถัมภ์ใกล้ชิดของผู้นำบารมีของชุมชน เมื่อนิยามตนเองว่า ไปงานในนามกลุ่ม หรือไปช่วยงานพิธีกรรมที่จัดขึ้นโดยวัดหมู่ 1 เหตุผลที่เป็นเช่นนั้น เพราะ การจำกัดขอบเขตและกำหนดสถานการณโดยวัดหมู่ 1 องค์กรชุมชน ซึ่งมีบทบาทเป็นที่ปรึกษาใกล้ชิดของกลุ่ม ต่อไปผู้ศึกษาจะกล่าวถึงบทบาทวัดหมู่ 1 โดยละเอียดก่อนที่จะกล่าวถึงองค์กรรัฐและภาคเอกชนที่อยู่ภายในและภายนอกชุมชน

วัดหมู่ 1

ในบทที่ 3 ได้เล่าประวัติความเป็นมา และบทบาทในการโอบอุ้มคำจูนกลุ่มของเจ้าอาวาสวัดหมู่ 1 ว่ามีผลอย่างยิ่งในการคลี่คลายสถานการณต่าง ๆ ของชุมชนให้มีแนวโน้มที่ดีขึ้น โดยลำดับ ตอนต่อไปนี้จะกล่าวถึงบทบาทและการดูแลคนในชุมชนของเจ้าอาวาสวัดหมู่ 1

เจ้าอาวาสวัดหมู่ 1 ได้รับการยอมรับให้เป็นพระนักพัฒนาในวัดหมู่ 1 วัดเพื่อการพัฒนาแห่งที่สองของอำเภอนี้ โดยท่านได้รับเกียรติบัตรรับรองการเป็นพระนักพัฒนาจากนายอำเภอเมืองน่านปอย 27 พฤษภาคม 2542 เนื่องจากได้อุทิศตนทำงานด้านการพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยเริ่มทำงานเอดส์ในช่วงปลายทศวรรษ 2530 มาจนถึงปัจจุบัน ท่านได้ขยายงานพัฒนาชุมชนออกไปยังเด็กเยาวชน คนชรา และกลุ่มแม่บ้านหมู่ 1 โดยเน้นเรื่องการสอนเสริมจริยธรรมและการแสวงหารายได้เสริมให้กับคนในวัยทำงานของชุมชนในยุคเศรษฐกิจตกต่ำเช่นทุกวันนี้ (ดังที่กล่าวในเรื่องบริบทของชุมชนไว้แล้วในบทที่สาม) กระนั้นก็ตาม ถ้ามองในแง่ผลงานอย่างเป็นรูปธรรมที่เด่นชัดที่สุด คงเป็นเรื่องของงานเอดส์นั่นเอง

แง่มุมของการดำรงสถานะผู้นำบารมี ท่านได้ใช้กลไกของระบบอุปถัมภ์ในการคุ้มครองดูแลคนในชุมชน ซึ่งคนกลุ่มใหญ่ที่สุดคือ สมาชิกกลุ่มผู้ติดเชื้อระดับต่ำบล ซึ่งรวมทั้งญาติใกล้ชิด ลูก และพ่อแม่ผู้แก่ชราที่ได้รับผลกระทบในครอบครัวเดียวกัน นอกจากนั้นก็มีสมาชิกกลุ่มแม่บ้านหมู่ 1 คนชราทั่วไป และเด็กเล็กผู้ซึ่งมีพ่อแม่สนิทสนมกับท่านเป็นการส่วนตัว โดยที่สามารถจำแนกแยกแยะกลุ่มผู้ได้รับการอุปถัมภ์ออกเป็นสองประเภทใหญ่ ๆ คือ สมาชิกแกนวงนอก และสมาชิกแกนวงในของระบบอุปถัมภ์

สมาชิกแกนวงนอกของระบบอุปถัมภ์ บุคคลเหล่านี้ประกอบด้วย สมาชิกทั่วไปของกลุ่มต่ำบล ญาติใกล้ชิดและคนในครอบครัวที่ได้รับผลกระทบจากเอดส์ คนชรา เด็กเล็ก ซึ่งคนเหล่านี้มีความสนิทสนมกับเจ้าอาวาสเนื่องจาก เมื่อต้องการความช่วยเหลือหรือคำแนะนำก็สามารถแวะเวียนมาพูดคุย ขอแนวทางทำอาชีพเสริม หรือขอรับการฝึกอบรมในสิ่งที่ท่านให้คำแนะนำได้ตามโอกาสอันควร แต่ความช่วยเหลือที่เป็นรูปธรรมที่สุดยังคงตกอยู่กับสมาชิกทั่วไปของกลุ่มผู้ติดเชื้อ สมาชิกที่มีตำแหน่งกรรมการ และเด็กผู้ได้รับผลกระทบ เนื่องจากคนส่วนนี้อยู่ในข่ายการสนับสนุนเรื่องทุนช่วยเหลือที่ภายนอกประสานมาผ่านทางวัด ในรูปของเงินค่าแรงรายวันวันละ 50 บาท สำหรับคนที่มาทำงานประจำที่วัด เงินทุนการศึกษา และเงินกู้ยืมเพื่อไปประกอบอาชีพ ขณะที่คนชราและกลุ่มแม่บ้านหมู่ 1 ท่านจะช่วยเหลือเรื่องอาชีพ อาทิ จัดอบรมการตัดเย็บเสื้อผ้า การเปิดร้านค้าชุมชน หรือถ้าเป็นคนชราที่ไม่มีอาชีพก็จะรับเศษผ้าไปตัดที่บ้านเป็นชิ้นเล็ก ๆ เพื่อนำมาส่งกลุ่มและรับเงินเป็นรายกิโล อย่างไรก็ตาม ท่านก็ไม่อาจเรียกร้องบริการแรงงานตอบแทนจากคนกลุ่มนี้ได้มากเท่ากับคนใกล้ชิดแกนวงในที่จะกล่าวเฉพาะเจาะจงต่อไป

สมาชิกแกนวงในของระบบอุปถัมภ์ คือ สมาชิกในระดับแกนนำผู้มีรายชื่อเป็นกรรมการกลุ่ม รับผิดชอบงานจัดการในกลุ่ม และได้รับคำปรึกษาถึงทิศทางในการทำงานจากเจ้าอาวาสวัดหมู่ 1 อย่างไรก็ตาม มีข้อน่าสังเกตว่าในระยะหลังตั้งแต่ช่วงต้นปี พ.ศ.2543 เป็นต้นไป

จำนวนสมาชิกแกนวงในเริ่มที่จะเคลื่อนย้ายไปอยู่นอกบ้างตามกาลโอกาสอันควร เนื่องจากความกลมกลืนระหว่างผู้ติดเชื้อมีแนวโน้มไปในทางที่ดีขึ้น สมาชิกส่วนนี้หลายคนเริ่มให้ความสำคัญกับครอบครัวเครือญาติมากกว่าการเกาะกลุ่มอย่างแน่นหนาที่วัดทุกวันเช่นเดิม กล่าวได้ว่า สมาชิกถาวรของแกนวงในที่เข้ามาทำงานจัดการและรับรู้ข้อมูลทุกอย่างในกลุ่มอย่างเข้มข้นมีเพียงสองคน คือ คำและนี

คำ ประธานกลุ่ม จากการที่ผู้ศึกษาได้พักอาศัยอยู่ในบ้านของเธอในช่วงเวลาหนึ่งที่ต้องเข้าออกในชุมชนเป็นระยะ ๆ และได้พูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับเธอ พบว่า การคิดคำนึงว่า ตนเองเป็นผู้ติดเชื้อเอชไอวีนั้นมีระดับความเข้มข้นทางความรู้สึก ปฏิบัติการและการแสดงออกขึ้นอยู่กับบริบทสถานการณ์ที่แตกต่างกัน ระหว่างการอยู่ที่วัดในฐานะประธานกลุ่มกับการแสดงตัวตนในฐานะลูกบ้านหมู่ 2 ในหมู่บ้านที่เธออาศัยอยู่ เมื่ออยู่ในหมู่บ้านของตนเอง เธอมีสถานภาพเป็นอาสาสมัครสาธารณสุข (อสม.) และเป็นชาวบ้าน ซึ่งเป็นสมาชิกของกลุ่มแม่บ้านหมู่ 2 ในบริเวณบ้านที่แวดล้อมไปด้วยญาติสนิทและเพื่อนบ้านใกล้ชิด ภาพของความเป็นผู้ติดเชื้อเอชไอวีมิให้เห็นอย่างเบามาก เธอพูดคุยทักทายกับคนรอบข้างด้วยความสนิทสนม อยู่ที่บ้านก็ทำงานบ้านและงานครัวทุกอย่างโดยไม่แบ่งแยก และด้วยความที่มีพี่ชายคนหนึ่งป่วยด้วยโรคโลหิตจาง เขาเลิกทำงานและมาพักฟื้นอยู่ที่บ้านตัวเองในบริเวณเดียวกัน ภาพพี่ชายป่วยจนต้องไข้ไม่พุงเพื่อหัดเดินใหม่ คือ การแสดงอัตลักษณ์ของผู้ป่วยหนักให้เห็นเปรียบเทียบกันอย่างชัดเจน ในขณะที่เธอผู้เป็นน้องสาว แม้จะติดเชื้อเอชไอวี แต่ไม่แสดงอาการยังคงอ้วนท้วนสมบูรณ์และไม่เคยป่วยหนักจนทรุด ดังนั้น ชาวบ้านทั่วไปจึงไม่ได้มองเห็นเธอในฐานะของคนป่วย⁴ แม้ตระหนักดีว่า เธอเป็นแม่หม้ายสามิตายเพราะเอดส์ก็ตามที่

เมื่อความคาดหวังของคนในครอบครัว และญาติสนิทต่อเธอในฐานะสมาชิกคนหนึ่ง ของตระกูลยังคงไม่มีความเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากนัก เธอจึงยังเป็นหัวหน้าครอบครัวที่มีแม่และลูกสาวอย่างละหนึ่งคน เป็นภาระที่ต้องดูแลรับผิดชอบ แม้ภายนอกจะแลดูเข้มแข็งเพียงใด แต่ครั้งหนึ่งเธอก็เคยยอมรับกับผู้ศึกษาว่า ถ้าไม่ติดเชื้อ ชีวิตน่าจะดีกว่านี้ เพราะติดเชื้อแล้วหาเงินเข้าบ้านมาให้แม่ได้น้อยกว่าคนปกติ กล่าวได้ว่า การทำมาหาเลี้ยงชีพในฐานะหัวหน้าครอบครัวของเธอจึงเป็นเรื่องใหญ่ที่ยังจัดการได้ไม่ลงตัว เพราะ เมื่อเป็นประธานกลุ่ม โดยสถานะย่อมต้องถูกเรียกร้องจากเจ้าอาวาสวัดหมู่ 1 อย่างมากในการทำงานทั้งช่วยงานเตรียมงานในโอกาสต่าง ๆ ที่วัด และงานกลุ่มโดยตรง อาชีพที่ทำอยู่เป็นการเสริมรายได้จากวัดคือ การเลี้ยงหมูและเลี้ยงกบ

⁴ จากการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับญาติและเพื่อนบ้านใกล้เคียงของคำ ในระยะเวลา 1 ปี ที่ผู้ศึกษาวนเวียนเข้าออกในพื้นที่ศึกษา

โดยไม่อาจจะทำงานในไร่มาได้ แม้ว่าสามารถจ้างคนอื่นทำแทนได้บ้าง แต่ในฤดูเก็บเกี่ยวก็ต้องลงมือทำเองด้วย เพื่อเก็บข้าวเหนียวไว้โดยไม่ต้องซื้อข้าวกิน โดยที่พี่ ๆ ต่างติดภารกิจการทำงานของพวกเขาก็ไม่สามารถมาช่วยงานนาได้ ย้อนกลับไปเมื่อช่วงหยุดงานวัดช่วงเทศกาลเข้าพรรษา กรกฎาคม 2542 เธอกับลูกสาวแอบไปทำงานกว้านลำไยที่บ้านชาวบ้านหมู่ 2 ที่สนิทสนมกัน โดยขอรับรองไม่ให้ผู้ศึกษาบอกกับเจ้าอาวาสว่า เธอออกมาทำงานอื่นนอกจากงานเย็บผ้าที่วัด

ผู้ติดเชื่อหญิงคนหนึ่งในกลุ่ม เคยเล่าให้ผู้ศึกษาฟังว่า งานรับจ้างภาคเกษตรในชุมชนทุกงานในปัจจุบัน ไม่มีการแบ่งแยกกีดกันโอกาสของผู้ติดเชื่อแล้ว เธอผู้นั้นสรุปด้วยคำพูดให้เข้าใจง่าย ๆ ว่า แคเป็นคนและทำงานได้ก็พอแล้ว คนจ้างเขาไม่สนใจหรอกว่าติดเชื่อหรือไม่ แต่ในกรณีของคนที่ไม่ไปทำงานรับจ้าง เพราะ ออกไปแล้วกลัวจะเหนียวและไม่สบายที่หลัง ซึ่งคนในกลุ่มต่างได้รับการตอกย้ำจากเจ้าอาวาสวัดหมู่ 1 ว่า ต้องอยู่ในขอบเขตของตัวเอง รักตัวเองให้มากทั้งในเรื่องการเลือกอาหารการกิน เลือกการงาน และเลือกวิถีการดำเนินชีวิต ดังนั้นพวกเธอหลายคนจึงเลือกการทำงานเย็บผ้าที่วัด เพราะถือเป็นงานเบาและไม่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพ ยิ่งในกรณีของคำ เธออยู่ในฐานะประธานกลุ่ม ผู้ต้องทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีของคนอื่น ๆ จึงได้รับความกดดันมากจากความคาดหวังของทุกฝ่ายซึ่งบางครั้งก็จัดการได้ไม่ลงตัว ซึ่งผู้ศึกษาจะกล่าวในรายละเอียดในช่วงตอนปฏิสัมพันธ์ในเทศกาลปีใหม่ของ 2543

นี่ แอบไปทำงานเกี่ยวข้าวบ้าง เป็นครั้งคราวแต่น้อยมาก เพราะติดภาระงานกลุ่ม โดยสถานะของเธอแม้ผลเลือดไม่ระบุว่า เป็นผู้ติดเชื่อเอชไอวี เช่นเดียวกับสมาชิกส่วนใหญ่ในกลุ่มตำบล แต่ด้วยความเป็นคนขยันขันแข็ง คล่องตัวและรอบคอบ ทำให้เธอได้รับความไว้วางใจจากกลุ่มให้ดูแลรับผิดชอบเรื่องเงิน ทั้งยังมีโอกาสไปเปิดตัวนอกชุมชนในฐานะกรรมการกลุ่มคนสำคัญร่วมไปคำในหลายกรณี อาทิ การประชุมการจัดสรรเงินกองทุนเพื่อสังคม (SIF เมฆ 5) และการประชุมเครือข่ายผู้ติดเชื่อระดับประเทศที่จังหวัดหนองคาย เมื่อต้นปี พ.ศ.2543

จากการจำแนกแยกแยะสมาชิกผู้อยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ของเจ้าอาวาสวัดหมู่ 1 ออกเป็นแกนวงนอก และแกนวงใน นั้น ทำให้เห็นภาพเปรียบเทียบถึงการแสดงตัวตนในลักษณะที่สามที่แตกต่างกันออกไป เมื่อความต้องการของคนส่วนใหญ่ที่เป็นสมาชิกของกลุ่มตำบลต้องการเพียงภาพลักษณ์ของความเป็นคนดีมีศีลธรรม ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ประการที่หนึ่ง และต้องการความช่วยเหลือในรูปแบบสวัสดิการ เนื่องด้วยการกลายเป็นผู้ติดเชื่อและผู้ป่วยเอดส์เป็นเรื่องของการรับเคราะห์กรรม ซึ่งเป็นไปในอัตลักษณ์ประการที่สอง ควบคู่กันไป มากกว่าการเป็นผู้ใกล้ชิดผู้นำบารมีอย่างแนบแน่น ดังนั้น การแสดงตัวตนของสมาชิกผู้ติดเชื่อแกนวงนอก จึงเน้นไปที่อัตลักษณ์ประเภทที่หนึ่งเป็นหลัก โดยไม่ลืมนรูปแบบที่สองในสถานการณ์ที่มีองค์กรภายนอกเข้ามาให้ความ

ช่วยเหลือในรูปของทุนสวัสดิการ แต่การแสดงตัวตนในลักษณะที่สามกลับค่อนข้างเฉื่อยชาบางเบาเป็นอย่างยิ่ง ต่างจากสมาชิกแกนวงใน ซึ่งนอกจากแสดงตัวตนในลักษณะที่หนึ่งและสองแปรเปลี่ยนไปในแต่ละสถานการณ์แล้ว การแสดงตนว่า เป็นคนใกล้ชิดท่านผู้นำบารมี ก็มีความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน เพื่อป้องกันความระแวงสงสัยและตรวจสอบการทำงานจากเพื่อนสมาชิกทั่วไป และที่สำคัญบารมีของท่านก็ก่อให้เกิดความอบอุ่นเมื่อต้องการกำลังใจในการทุ่มเททำงาน เพราะท่านเป็นที่ปรึกษาใกล้ชิดผู้ติดเชื่อได้แทบทุกเรื่อง

แม้ว่า ด้านหนึ่งของระบบอุปถัมภ์ได้ถูกใช้เป็นกลไกหนึ่งในการอยู่ร่วมกับชุมชนโดยการมีผู้นำบารมีคอยปกป้องคุ้มครอง ซึ่งนั่นหมายถึงการอยู่อย่างปลอดภัยและยังยืนพอสสมควร ตราบเท่าที่องค์กรชุมชนเช่นวัดหมู 1 ยังคงมีความสนใจในการทำงานกับผู้ติดเชื่ออย่างต่อเนื่อง แต่โดยหลักการของความไม่เท่าเทียมซึ่งดำรงอยู่(ดูรายละเอียดจาก เกษียร, 2542) ย่อมทำให้การได้รับการและการตอบแทนมีความไม่ลงตัวอยู่บ้างบางประการ ดังจะกล่าวต่อไปในตอนต่อไป

องค์กรภาครัฐ กระทรวงสาธารณสุข ถือเป็นองค์กรของทางราชการที่สมาชิกในกลุ่มมีความคุ้นเคยมายาวนานที่สุด นับตั้งแต่รู้ว่า ติดเชื่อ เจ้าหน้าที่อนามัยของสถานีอนามัยประจำตำบลคือ บุคคลแรก ๆ ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงในการปรับความสัมพันธ์กับครอบครัวและชุมชน โดยเฉพาะในการปรับความสัมพันธ์อันดีลามีภรรยา พร ผู้ติดเชื่อหญิงรุ่นแรก ๆ ของชุมชนเล่าให้ฟังถึงวิธีการแสวงหาความรู้เพื่อการปฏิบัติตัวที่ถูกต้องในยุคที่ความรู้เรื่องเอดส์ยังเป็นเรื่องคลุมเครือ

ตอนช่วงปี 36 เป็นจะปิดกัน จะอุ้งกันแบบลับ ๆ ได้รับความรู้จากศูนย์กามโรค ขนาดอนามัยยังบักลำถาม กลัวชาวบ้านเป็นฐู้ ส่วนนักจะอุ้งกับหมอน้อย อุ้งตอนแลง ๆ บ่มีคนจะมาปรึกษา มาถาม ถ้ามาเทียบกับเดี๋ยวนี๊ แพนเฮาคงบ่เสีย ตะกอนบ่ฐู้ยัง เคา ๆ กัน กิดไปเรื่อยอะยัง มันเป็นปัญหาของคนรอบข้างนักกว่าว่า กินข้าวด้วยกันติดก้อ หรือเฮาหอมแก้มหลานเฮา หลานมาอยู่โดยตั้งแต่บ่้อย 3 ขวบ กอดเฮาจะติดก้อ ผัวกอดเฮาเฮาจะติดก้อ มาถามช่วงค้ำ ๆ ตอนที่มีคน

(เมื่อช่วงปี พ.ศ.2536 คนในชุมชนยังคงมีการปิดบังกันเกี่ยวกับเรื่องเอดส์ ถ้าจะมีการพูดคุยก็คุยกันแบบลับ ๆ ความรู้ส่วนใหญ่ได้มาจากศูนย์กามโรค แม้แต่เจ้าหน้าที่อนามัยเราก็ยังไม่กล้าถาม เพราะกลัวชาวบ้านรู้หรือได้ยิน ส่วนมากจะพูดกับหมอน้อยหัวหน้าสถานีอนามัยตอนเย็น ๆ ช่วงที่ไม่ค่อยมีคน จะเข้ามาปรึกษามาถาม ถ้ามาเทียบกับความรู้ที่คนในชุมชนมีตอนนี้ แพนเราคงไม่ตาย เมื่อก่อนไม่รู้อะไรกัน เคากันไปเรื่อย คิดกันไปเรื่อย แต่จริง ๆ แล้วมันเป็นปัญหาของคนรอบข้างมากกว่าว่า ถ้ากินข้าวด้วยกันจะติดเชื่อหรือเปล่า หรือเราหอมแก้มหลานที่

อยู่ด้วยกันมาตั้งแต่หลานอายุ 3 ขวบ หลานมากอดจะติดเชื้อจากเรามั้ย ผัวกอดเราเราจะรับเชื้อเพิ่มจากเขามั้ย มาถามตอนค่ำ ๆ ช่วงที่ไม่มีคน)

จากคำบอกเล่าของพร มีนัยถึงก้าวแรก ๆ ของการออกจากปริณทลสวนบุคคลมาสู่ปริณทลสาธารณะของผู้ติดเชื้อ เจ้าหน้าที่สถานีนามัยคือ บุคคลผู้หนึ่งซึ่งมีความรู้ทางวิชาการด้านสาธารณสุขมากกว่าใคร ๆ ที่อยู่ในชุมชน แม้ว่าจะเป็นคนจากภายนอกชุมชนก็ตาม แต่ผู้ติดเชื้อที่ยินยอมเปิดเผยตนเองต่างถือว่า การอ้างอิงผู้มีความรู้ที่ผ่านการศึกษาในระบบของสถาบันการศึกษา เป็นก้าวสำคัญในการสร้างตัวตน โดยที่ผู้ติดเชื้อเลือกที่จะกระทำด้วยการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตัวในการอยู่ร่วมกับผู้ติดเชื้อเอชไอวีอย่างถูกต้องมาให้แก่ผู้ที่อยู่อาศัยร่วมในบ้านเดียวกัน และเมื่อไปเยี่ยมชักชวนผู้ติดเชื้อคนอื่นมาเข้ากลุ่มก็จะถ่ายทอดความรู้ด้านสาธารณสุขอย่างง่าย ๆ นี้ให้แก่ญาติพี่น้องของผู้ติดเชื้อที่ยังอยู่ในระยะสับสน เพื่อย่นระยะเวลาให้พวกเขาเหล่านั้นรับรู้ ว่า ไม่จำเป็นต้องแยกบ้านหรือปลุกกระต๊อบเล็ก ๆ ให้ผู้ป่วยที่มีอาการอ่อนแอพักอาศัยแต่เพียงลำพัง เพราะ การทานอาหารร่วมกัน การปฏิสัมพันธ์ที่แสดงความรักอันที่ญาติมิตร และทำกิจกรรมในบ้านร่วมกัน ไม่ได้ทำให้ใครรับเชื้อไปจากใครแต่อย่างใด

ในส่วนของการปฏิบัติงาน เจ้าหน้าที่สถานีนามัยประจำตำบลทำงานขึ้นตรงต่อสำนักงานสาธารณสุขอำเภอ ในแต่ละเดือน หัวหน้าสถานีนามัยต้องไปประชุมที่อำเภอ และนำนโยบายมาประสานกับหน่วยงานส่วนอื่นๆ ของชุมชน อาทิ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) พ่อหลวงบ้าน และกลุ่มผู้ติดเชื้อ ส่วนภาระในการเยี่ยมบ้าน ประธานกลุ่มจะทำเป็นหลัก เจ้าหน้าที่สถานีนามัยไปเฉพาะในรายที่อาการหนักมาก โดยจะไปเยี่ยมร่วมกับทางกลุ่มโดยนำของเยี่ยมติดมือไปด้วย ในกรณีเช่นนี้อาจแวะตามเส้นทางผ่านบ้าง หรือในรายที่เคยมาพบกลุ่มแล้ว แต่ช่วงหลังไม่ได้มา เพราะ มีอาการป่วยหนัก ทางกลุ่มพร้อมเจ้าอาวาส และเจ้าหน้าที่อนามัยจะชวนกันไปเยี่ยม⁵ โดยทั่ว ๆ ไป ผู้ป่วยยังคงเลือกบ้านเป็นที่ตาย เพราะถ้าป่วยจนอาการหนักมาก ทางโรงพยาบาลก็ไม่รับไว้ เพราะ ช่วยอะไรไม่ได้แล้ว

ภาระหน้าที่การงานที่ต้องทำประจำวัน นอกจากการรักษาพยาบาลเบื้องต้นและจ่ายยาให้ชาวบ้านที่มารับการรักษาพยาบาลเบื้องต้นแล้ว ในกรณีของปัญหาเอดส์ เรื่องการให้คำแนะนำมีความสำคัญมากดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น โดยเฉพาะเมื่อก้าวมาถึงทศวรรษ 2540 ที่ปัญหาเด็กกำพร้าและผู้ได้รับผลกระทบจากเอดส์มีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว คำแนะนำเรื่องการดูแลเด็ก โดยเฉพาะเด็กกำพร้าที่ติดเชื้อด้วย เธอเล่าว่า ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องอาหาร ด้านจิตใจไม่

⁵ สัมภาษณ์ นางสาวศุภรี คำลือ อดีตเจ้าหน้าที่สถานีนามัย (ปัจจุบันลาศึกษาต่อ) เมื่อ 16 มีนาคม 2542

ต้องไปดูตาเด็กมาก บางครั้งเด็กก็ต้องการได้รับความอบอุ่น เอาใจใส่ด้วยการทำอาหารที่ชอบให้ทาน หรือซื้อนม/อาหารเสริมที่มีประโยชน์ให้เด็กบ้าง⁶

ปัญหาของเด็กกำพร้าคนอื่นที่ไม่ติดเชื้อ แต่ก็ถือว่า ได้รับผลกระทบจากเอดส์ ในชุมชนบทปัญหายังไม่รุนแรงเท่ากับเด็กกำพร้าในเมือง เพราะยังมีกลไกของเครือญาติคอยดูแล และในชุมชนนี้ เด็กที่กำพร้าทั้งพ่อและแม่ ก็ยังมีญาติคอยดูแล ทางออกของปัญหายังไม่เห็นทางอื่น นอกจากการให้เงินสงเคราะห์โดยกรมประชาสงเคราะห์ มูลนิธิหมอเสม พริ้งพวงแก้ว และมูลนิธิเกื้อคุณ

ส่วนในประเด็นการเป็นพี่เลี้ยงกลุ่มผู้ติดเชื้อ ในปัจจุบันทางสถานีนามัยค่อนข้างห่างจากกลุ่มออกไปมากแล้ว ภายหลังจากการย้ายที่ทำการกลุ่มจากใต้ถนนสถานีนามัยไปยังศาลาวัด ทางกลุ่มได้ถือว่า เจ้าอาวาสเป็นพี่เลี้ยงที่ใกล้ชิดกลุ่มมากที่สุด มีบทบาทชัดเจนกว่า เพราะท่านได้นำหลักธรรมะในพุทธศาสนาเข้าไปประสานในการให้คำปรึกษาแก่ผู้ติดเชื้อรายใหม่ที่เพิ่งเข้ามาฟื้นฟูจิตใจในกลุ่ม และทดลองให้ผู้ติดเชื้อฝึกสมาธิในช่วงเวลาสั้น ๆ ของบ่ายวันพบกลุ่ม แต่ไม่ได้ทำอย่างต่อเนื่องมากนัก เพราะท่านมีเวลาว่างไม่แน่นอน แต่กระนั้นก็ยังใกล้ชิดมากกว่าหัวหน้าสถานีนามัย ซึ่งในช่วงหลัง ๆ ไม่ค่อยมาเข้ามาร่วมในการพบกลุ่ม เพราะ มีงานประจำต้องทำมาก ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มกับเจ้าหน้าที่สถานีนามัย จึงเป็นไปอย่างสอดคล้องสมดุลงตามสมควร ด้านหนึ่งเพราะ เจ้าหน้าที่เห็นว่า ทางกลุ่มมีความเข้มแข็งและมีทิศทางของตนเองชัดเจนตลอดจนมีเจ้าอาวาสเป็นพี่เลี้ยงอย่างใกล้ชิดแล้ว คำ ประธานกลุ่มเองก็มีความระมัดระวังมากพอสมควรในการจัดวางความสัมพันธ์กับพี่เลี้ยงลักษณะต่าง ๆ ที่เข้ามาประสานงานกับกลุ่ม

บิ๋หมอ เป็นก๊ว เป็นจะอยู่ในขอบเขต ที่เฮาหันที่อื่นมา แต่เฮาบ่ค่อยชอบเท่าใด ที่ว่า เป็นยุ่งกับผู้ติดเชื้อมัก ยุ่งกับกลุ่มนักล้าไป จัดการหนีหมดเลย จะเขียนโครงการเป็นก็เขียนหนี หอได้เงินมา เป็นก็เป็นคนจัดการหนีหมดเลย

(หัวหน้าสถานีนามัย เขาบอกว่า เราจะดูแลอยู่ในขอบเขต แต่ที่อื่นเราเห็นมา ไม่ค่อยชอบเท่าไร เขายุ่งกับผู้ติดเชื้อมากเกินไป เขียนโครงการก็เขียนให้ หอได้เงินมา ก็จัดการให้หมดเลย)

⁶ เด็กติดเชื้อได้รับเบี้ยยังชีพเช่นเดียวกับผู้ติดเชื้อที่เป็นผู้ใหญ่ แต่ญาติของเด็ก มักไม่เห็นความสำคัญของการดูแลเด็กเป็นพิเศษด้วยอาหารเสริม หรือนม มักให้เด็กรับประทานอาหารปกติ และนำเงินเบี้ยยังชีพของเด็กไปใช้ในส่วนอื่น ๆ ที่เป็นรายจ่ายประจำวันของบ้าน ผู้ติดเชื้อที่เล่าให้ฟังใช้คำว่า กินเงินเด็ก เป็นไปได้ว่า การที่เด็กอยู่ในครอบครัวที่ไม่มีคนติดเชื้อ ทำให้เด็กไม่ได้รับการดูแลเอาใจใส่ที่ดี เพราะพวกเขาอาจไม่เข้าใจความรู้สึกของผู้ติดเชื้อ

อย่างไรก็ตาม บทบาทในการเป็นพี่เลี้ยงของหัวหน้าสถานีนามัยในพื้นที่ได้ปรากฏชัดเจนขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ในกรณีของการเป็นผู้ร่วมรับรู้เรื่องเงินทุนช่วยเหลือที่องค์กรภายนอกนำเข้ามาให้เป็นการสงเคราะห์แก่ครอบครัวผู้รับผลกระทบจากเอดส์ในพื้นที่ เช่น การที่หัวหน้าสถานีนามัยได้เข้าไปรับรู้ในการประชุมและเซ็นอนุมัติเรื่องทุนการศึกษาและทุนอาชีพของครอบครัวที่มีเด็กกำพร้าของยูนิเซฟ ที่ให้ทุนครอบครัวละ 6,000 บาท แต่ต้องคืนทุน 25% ภายในเวลา 1 ปี หลังจากได้รับทุนนี้ หรือกรณีที่ต้องเซ็นเอกสารเกี่ยวกับการรับจ่ายเงินสวัสดิการผู้ติดเชื้อเอชไอวีและผู้รับผลกระทบจากเอดส์ของกองทุนทางสังคม ธนาคารอมสิน(SIF เมนู 5) ในฐานะพี่เลี้ยงกลุ่มเนื่องจากเจ้าอาวาสในฐานะพี่เลี้ยงอีกคนหนึ่งของกลุ่มอยู่ในเพศบรรพชิตไม่มีความเหมาะสมที่จะมารับรู้เรื่องของเงินกองทุนเหล่านี้ได้อย่างเต็มที่

โรงพยาบาลประจำอำเภอ โดยปกติผู้ติดเชื้อที่ยินยอมเปิดเผยตัวทุกคน มีสถานภาพเป็นสมาชิกของกลุ่มผู้ติดเชื้อประจำอำเภอของโรงพยาบาลด้วย นอกเหนือจากการเป็นสมาชิกกลุ่มประจำตำบลแล้ว ผู้ติดเชื้อบางคนที่เป็นอาสาสมัครทดลองยาต้านไวรัสของโรงพยาบาล อาจจะไปพบกลุ่มที่โรงพยาบาลบ่อยครั้งกว่าพบกลุ่มตำบลของตนเอง แต่ผู้ติดเชื้อบางคนก็ไปพบกลุ่มโรงพยาบาลอย่างไม่ค่อยสม่ำเสมอ นอกจากในเดือนที่กำหนดให้ไปรับเบี้ยยังชีพ ซึ่งประชาสัมพันธ์จังหวัดส่งผ่านมาให้ผู้ติดเชื้อไปรับเงินจำนวนนี้ที่โรงพยาบาล 2 เดือนต่อหนึ่งครั้ง รวมเป็นจำนวนเงิน 1,000 บาท

ในวัดนัคกลุ่มพุทธที่ 2 ของทุกเดือน ผู้ติดเชื้อจาก 12 กลุ่มตำบลของอำเภอนี้ จะเข้ามานั่งพร้อมเพรียงกันที่ห้องประชุมในอาคารผู้ป่วยนอกที่จัดไว้ในกลุ่มโดยเฉพาะในวันนั้น สังเกตจากอัตราเข้าของเจ้าหน้าที่พยาบาลห้องเบอร์ 13 ที่รับผิดชอบงานเอดส์ และความโอ้อ่าใหญ่โตของห้องประชุมกลุ่ม คือ การแสดงภาพลักษณ์อย่างหนึ่งว่า โรงพยาบาลให้ความสำคัญกับงานเอดส์ในลำดับต้น ๆ ของการให้บริการด้านสาธารณสุข การพบกลุ่มที่โรงพยาบาลจะมีรูปแบบเป็นทางการ มีหมอ พยาบาล หรือทนายความมาให้ความรู้แก่ผู้ติดเชื้อ โดยเฉพาะกรณีของทนายความที่ให้ความรู้ด้านกฎหมาย แต่ก็มีปัญหาอยู่บ้างในแง่ของความสนใจใคร่อยากรับรู้ของชาวบ้านเห็นได้ชัดเจนเมื่อผู้ติดเชื้อจับกันว่า ทนายความพูดยาวน่าเบื่อ และเรื่องที่น่าสนใจหรือเรื่อง เช่น การฟ้องหย่า และการแบ่งสินสมรส ชาวบ้านรู้สึกว่าเป็นเรื่องไกลตัว เนื่องจากการหย่าร้างเพราะเอดส์ไม่ค่อยเกิดในชุมชน หรือในกรณีการละทิ้งกันเมื่อรู้ว่า อีกฝ่ายนำเชื้อมาฝากกัน ที่ผ่านๆ มาค่อนข้างเป็นไปอย่างเรียบง่ายคือ ทะเลาะและแยกบ้านจากกันไปแล้วอีกฝ่ายเสียชีวิต มากกว่าจะมีการหย่าร้างอย่างเป็นทางการ

ด้วยข้อจำกัดดังกล่าว ความคาดหวังต่อกลุ่มอำเภอจึงเป็นเรื่องของการตรวจสอบภาพเพื่อรับยามาทาน และการสนทนากับเพื่อนในอำเภอเดียวกันในบางโอกาสเพื่อเสริมสร้างกำลังใจให้กันและกันระหว่างผู้ติดเชื้อ และทานอาหารกลางวันก่อนที่ทุกคนจะแยกย้ายกลับไป นอกจากบางเดือนที่คณะกรรมการของเครือข่ายอำเภอมีการประชุมเพื่อกำหนดทิศทางการทำงาน ตัวแทนของแต่ละกลุ่มตำบล และพี่เลี้ยงจากองค์กรพัฒนาเอกชนจะอยู่ประชุมกันต่อในช่วงบ่ายของวันเดียวกัน

กล่าวได้ว่า ภายใต้บริบทของการปฏิสัมพันธ์กับสถานีนามัยชุมชน และโรงพยาบาลประจำอำเภอ ด้านหนึ่ง เป็นการแสดงตัวตนว่า เป็นผู้ป่วยและผู้ได้รับความช่วยเหลือซึ่งเป็นไปในรูปแบบของอัตลักษณ์ประชากรที่สองอย่างเห็นได้ชัดเจน แต่กระนั้นก็ตาม การเข้ามาเป็นสมาชิกกลุ่มโรงพยาบาลของผู้ติดเชื้อที่ไม่มีอาการ และไม่ต้องรับยาไปทานที่บ้าน ก็มีการแสดงตัวตนในลักษณะที่หนึ่ง คือ คนธรรมดาที่ดีมีศีลธรรม ผ่านการร่วมกิจกรรมสนทนาร้อยอย่างสนุกสนานตามวาระโอกาสต่าง ๆ และการอยู่ภายใต้การอุปถัมภ์ของระบบราชการเช่นเดียวกัน แม้ว่าผู้ติดเชื้อจะไม่ได้ทำงานร่วมกันกับโรงพยาบาลอย่างใกล้ชิดเช่นเดียวกับวัดก็ตาม แต่การที่ผู้ติดเชื้อมีความสัมพันธ์ในระบบอุปถัมภ์กับโรงพยาบาลในรูปของเครือข่ายอำเภอนั้น ถือได้ว่า เป็นไปภายใต้กลไกที่เคยเป็นมาระหว่างความสัมพันธ์ไตรภาคี รัฐ องค์กรเอกชน และกลุ่มผู้ติดเชื้อ ซึ่งรูปแบบของการอุปถัมภ์ระหว่างรัฐกับองค์กรชาวบ้านได้กล่าวไว้ในบทที่สอง และจะได้กล่าวซ้ำผ่านรูปแบบของพิธีกรรมการดำหัวเจ้าหน้าที่โรงพยาบาลในตอนต่อไป

องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ปฏิสัมพันธ์ระหว่าง กลุ่มกับ อบต. ถือว่า เป็นเรื่องใหม่มาก เนื่องจาก อบต.เริ่มมีขึ้นในปี พ.ศ.2540 แต่กระนั้นก็ตาม อบต.กลับต้องรองรับความคาดหวังอย่างมากจากทุก ๆ ฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาเอดส์ทั้งในและนอกพื้นที่ว่า อบต. น่าจะมีศักยภาพเพียงพอที่จะเป็นพี่เลี้ยงของกลุ่มผู้ติดเชื้อคนต่อไป ในสถานการณ์ปัจจุบันที่องค์กรพัฒนาเอกชน(NGO) เริ่มถอนตัวออกจากชุมชน อบต.คือ ความหวังใหม่ในฐานะแหล่งทุนภายในพื้นที่ที่มีความยั่งยืนมากกว่า⁷

นางสาวยโสธรา จวงเจิม ปลัด อบต. กล่าวด้วยความมั่นใจว่า ในความเป็นจริงแล้วเป็นการยากที่จะให้ อบต.เข้ามาแบกรับภาระหน้าที่นี้ เนื่องจากทุกฝ่ายต่างเห็นว่า อบต.มีงบประมาณมากมาย ใคร ๆ ก็อยากได้รับการสนับสนุนงบประมาณจาก อบต. ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ กระทรวงศึกษาธิการ และกระทรวงสาธารณสุข ถ้าเป็น

⁷ จากการประชุมที่ศูนย์ฯจัดขึ้นร่วมกับทางอำเภอ เมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2542

อบต.ชั้นหนึ่ง อาจให้การสนับสนุนได้ แต่ที่นี่เป็น อบต.ระดับห้า ต้องใช้เงิน 76,000 บาทต่อเดือนหมดไปกับค่าตอบแทนคนทำงาน ที่ยังไม่รวมค่าน้ำค่าไฟและค่าใช้จ่ายอื่น ๆ

ความจริงแล้ว อยากจะทำงานที่เกี่ยวกับเรื่องคุณภาพชีวิตให้มาก แต่ในกฎระเบียบเราไม่สามารถให้การสนับสนุนกลุ่มเอกชนได้ ต้องให้ทางสาธารณสุขเป็นตัวกลาง ในปี 2541 ที่ผ่านมา ได้อนุมัติเงิน 30,000 บาท เพื่อแก้ปัญหาเรื่องเอดส์ในชุมชน ก็ต้องผ่านทางสถานีนามัย แบ่งเป็นเงินอบรมชาวบ้านในตำบล 10,000 บาท และ 20,000 บาทที่เหลือจึงยกให้กลุ่ม^๑

ประสบการณ์ในการเจรจาต่อรองกับ อบต. สำหรับทางกลุ่มแล้ว ถือว่า ยังมีประสบการณ์ค่อนข้างน้อยกว่าการปฏิสัมพันธ์กับส่วนอื่นๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน นอกจากการเข้าไปพูดคุยกับกรรมการที่เป็นชาวบ้านสองคนในหมู่บ้านของคำแล้ว เธอรู้ช่องทางอื่นๆ ในการเข้าถึงและรับฟังการประชุมของ อบต.น้อยมาก ทั้ง ๆ ที่โดยหลักการแล้ว อบต.ต้องเปิดให้ชาวบ้านที่ไม่ใช่กรรมการเข้าฟังการประชุมได้ เพียงแต่ไม่มีสิทธิยกมือโหวตเท่านั้น คำเคยสะท้อนถึงความตื่นตัวในการหาช่องทางประสานกับ อบต.ให้มากกว่าที่เป็นอยู่

ก็บ๊วยยังได้นะอ่ะ ความรู้ของเขาน้อย เป็นว่าเขาทำอะไร เขาปีกมา เขาบ่เอาละ เขาบ่อยากได้แล้ว เพราะเป็นถือว่า เงินอยู่ในมือของเป็นแล้ว เป็นจะหื้อเขาบ่หื้อเขาก็เป็นสิทธิ์ของเป็น อย่างปีที่แล้ว (2541) ตั้งหื้อให้ 30,000 บาท ใบเสร็จของกลุ่มบ่สามารถเบิกได้ เงิน 30,000 บาท ต้องคืนไป(ให้สาธารณสุขถือไว้แทน) ก็เลยบ่ได้ลงถึงผู้ติดเชื้อเลย ส่วนปี 42 นี่เป็นว่า จะกันไว้ให้ผู้ติดเชื้อ แต่บ่รู้ว่าจะได้กี่บาท (ก็ไม่ว่า จะทำอะไรเหมือนกัน ความรู้เราก็น้อย พอเขาพูดชี้แจงถึงหลักการมา เราก็อ้อ คิดว่าไม่เอาแล้ว เพราะ เงินมันอยู่ในมือของเขา เขาจะอนุมัติหรือไม่อนุมัติมันก็สิทธิ์ของเขา อย่างปี 2541 อบต.ตั้งงบประมาณไว้ให้งานเอดส์ 30,000 บาท แต่ตามระเบียบของเขาจะเอาใบเสร็จของกลุ่มเรามาเบิกไม่ได้ เพราะเป็นเอกชน ต้องให้สาธารณสุขซึ่งเป็นภาครัฐถือไว้แทน เงินนั้นจึงไม่มาถึงกลุ่มผู้ติดเชื้อเลย ในปี 2542 ไม่รู้จะได้สักกี่บาท เพราะเขายังไม่ได้อนุมัติ)

ด้วยความเป็นผู้ยึดถือกฎระเบียบของทางราชการอย่างเคร่งครัดของปลัด อบต. ชาวคนนี้ ในขณะที่แกนนำของกลุ่มเองก็เป็นผู้หญิงชาวบ้านธรรมดา ๆ ซึ่งไม่เคยสนใจแสวงหาช่องทางที่จะเข้าถึงการเมืองระดับท้องถิ่นมาก่อน ทำให้ความคิดที่คำและเพื่อน ๆ จะไปต่อรองแย่งชิงทรัพยากรมาใช้มีน้อยกว่าที่ควรจะเป็น เมื่อไม่เห็นความกระตือรือร้นของคนในชุมชนเดียวกันที่ได้รับเลือกเข้าไปเป็นสมาชิก อบต.หลังจากผ่านการประสานงานกันมาแล้วในระดับหนึ่ง และประการสำคัญที่สุดก็คือ ในชุมชนพื้นที่ตัวอย่างงานพัฒนาเอดส์แห่งนี้ มีทุนจากภายนอกเข้ามาอุดหนุนจน

^๑ สัมภาษณ์ ปลัด อบต. เมื่อวันที่ 18 มีนาคม 2542

เจอกกลุ่มผู้ติดเชื้อโดยตรง โดยไม่ต้องใช้กำลังภายในรบรากับใครมากนัก ทางกลุ่มจึงสนใจช่องทางที่มีผู้หยิบยื่นให้โดยตรงมากกว่า และในช่วงปลายปี พ.ศ.2542 เมื่อเงินทุนช่วยเหลืออื่นๆ เข้ามามาก อบต. เริ่มเปลี่ยนสถานะจากผู้อนุมัติทุนให้ชุมชน มาเป็นผู้ร่วมพิจารณาทุนต่างๆ ร่วมกับกลุ่ม เจ้าอาวาส และหัวหน้าสถานีอนามัย เพราะตามรูปการณ์ของตำบลนี้ ถ้ากลุ่มจะคาดหวังอะไรจาก อบต. ในเชิงของการเป็นที่เลี้ยงเต็มตัวมากกว่าที่เป็นอยู่ทุกวันนี้ นั้น คงเป็นไปได้ยาก เพราะ คำ เคยเล่าให้ฟังในการสัมมนาองค์กรผู้ติดเชื้อครั้งหนึ่งว่า กำนันเคยชักชวนให้กลุ่มมาอยู่ที่ อบต. แต่กลุ่มไม่สามารถตัดสินใจเช่นนั้นได้ เพราะ กำนันคนปัจจุบันซึ่งเป็นคนบ้านหมู่ 5 มีความสัมพันธ์ที่ไม่ค่อยลงรอยนักกับผู้นำของบ้านหมู่ 1 ทั้งผู้นำทางการและไม่เป็นทางการ เนื่องจากเคยมีประวัติการแย่งกันเป็นกำนันมาหลายยุคหลายสมัย ซึ่งในอดีตที่ผ่านมาคนหมู่ 1 ได้เป็นกำนันของตำบลนี้มาโดยตลอด แต่เพิ่งมาเสียตำแหน่งให้คนบ้านหมู่ 5 เป็นกำนันไปในหนนี้ ดังนั้นเมื่อกลุ่มเติบโตจากชุมชนบ้านหมู่ 1 การขยับขยายไปอยู่ได้อุปถัมภ์ของที่อื่นจึงเป็นไปได้ นอกจากภาพความร่วมมือกันระหว่าง อบต. กลุ่ม สาธารณสุขเป็นครั้งคราว เมื่อมีทุนจากภายนอกเข้ามาให้ร่วมพิจารณา โดยที่กำนัน แม้จะมีตำแหน่งเป็นทางการ แต่เข้ามาเกี่ยวข้องกับงานเอดส์ในทางปฏิบัติน้อยมาก ด้วยสาเหตุดังกล่าวมาแล้วข้างต้น

กล่าวได้ว่า เรื่องราวการเมืองเรื่องปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่ม วัด และอบต. นั้น คือปฏิบัติการทางการเมืองระดับท้องถิ่น และได้ซึมลึกเข้าไปในมิติของชีวิตประจำวันอย่างเข้มข้น เพราะทั้งสามภาคส่วนนี้ถือเป็นส่วนหนึ่งของทิศทางการกลับสู่ชุมชนของผู้ติดเชื้อว่า จะเป็นไปได้ในลักษณะใด เพราะถ้าสามส่วนนี้สามารถประสานกันได้อย่างแนบแน่น ดังภาพฝันขององค์กรพัฒนาเอกชนवादไว้ การกลับสู่ชุมชนอย่างกลมกลืนยั่งยืนนั้นย่อมใกล้ความเป็นจริง ถ้าวัดให้การสนับสนุนด้านจิตใจและส่งเสริมศักยภาพผู้ติดเชื้อ ส่วน อบต. ก็หนุนช่วยด้านสวัสดิการช่วยเหลือ แต่เมื่อความเป็นจริง วัดเป็นพื้นที่ที่มีส่วนในการจำกัดขอบเขตของผู้ติดเชื้อออกจากคนอื่นในชุมชนด้วยเช่นกัน และการเมืองในพื้นที่ที่มีส่วนให้วัดและอบต. ไม่สามารถทำงานประสานกันได้จริงในทางปฏิบัติ นอกจากการประสานงานกันเป็นครั้งคราวเท่านั้น ซึ่งในประเด็นนี้ ถ้าจะกล่าวถึงโดยละเอียดต้องเป็นการกล่าวโดยสัมพันธ์กับแนวคิด แนวทางในการทำงานขององค์กรพัฒนาเอกชนที่เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการประสมประสานและมีอิทธิพลในการกำหนดปฏิบัติการในพื้นที่

ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มกับองค์กรพัฒนาเอกชน นับตั้งแต่ยุคแรก ๆ ของการรณรงค์ปัญหาเอดส์ในเขตอำเภอด้านใต้ของจังหวัดเชียงใหม่ ในช่วงปี พ.ศ.2536-2537 องค์กรที่มีส่วนในการสนับสนุนให้เกิดกลุ่มผู้ติดเชื้อในเขตนี้คือ แผนกพันธกิจเอดส์ สภาคริสตจักรในประเทศไทย

ศาสตราจารย์สโนว์ วุฒิ หัวหน้างานฝ่ายส่งเสริมสุขภาพ แผนกพันธกิจเอตส์ เล่าประสบการณ์การทำงานพัฒนาด้านเอตส์ในช่วงต้น ๆ ไว้ใน มุลนิธิพัฒนาชุมชนและบำบัดเอตส์ (2542) ว่า การเปิดเผยตนเองเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญในการเปิดทางให้ครอบครัวชุมชนได้เข้ามามีบทบาทในเชิงบวก เพราะเมื่อผู้ติดเชื้อเปิดตัวแล้วจะได้รับการเยียวยา บำบัดรักษาทางใจ กาย และสังคม เราอาจเห็นว่า เอตส์เป็นเรื่องปกปิด แต่มันต้องเปิดตัว เพราะว่าในท้ายที่สุดแล้วมันแสดงอาการการรบกวนจนกว่าอาการแสดงออกเป็นการเปิดแบบไม่สร้างสรรค์ มักจะถูกนำมาพูดถึงเสียดยศและถูกดูถูกเหยียดหยาม ซึ่งการเปิดตัวในครอบครัวก่อนในชุมชนนำมาซึ่งการตอบสนองอย่างถูกต้อง นำมาสู่ทางเลือกอย่างเหมาะสม การช่วยผลักดันทางด้านเศรษฐกิจ ด้านจิตใจ ด้านสังคม ถ้าไม่เปิดเผยก็ไม่มีทาง (มูลนิธิพัฒนาสังคม, อ้างแล้ว : 22-23) เพราะญาติหรือครอบครัวไม่สามารถเข้าใจพฤติกรรมหรือวิถีปฏิบัติต่าง ๆ ที่จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงไปได้ ถ้าผู้ติดเชื้อไม่ยอมเปิดตัวเอง ทำให้มีความขัดแย้ง ถ้ามีการเปิดตัวเองในลักษณะท่าทีที่ดี ไม่ว่าจะเป็นครอบครัวหรือชุมชนเขาผู้นั้นก็จะได้รับการตอบสนองที่ดี ตรงข้ามคนที่อาการออกแล้ว แต่ยังคงบอกราวบ้านว่าไม่เป็น คำของชาวบ้านที่ผมได้ยินเป็นคำใหม่ ที่ผมไม่อยากจะยินว่ามันได้ ดูอาการมันออกยังปฏิเสธ อันนี้คือ ท่าทีชุมชนตอบสนองในทางที่ไม่ดี เมื่อคนนั้นไม่ยอมรับตนเอง

เช่นเดียวกับที่อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์ (2542) วิเคราะห์ประสบการณ์การทำงานของแผนกพันธกิจเอตส์ไว้ในตอนท้ายของหนังสือเล่มเดียวกันว่า กลุ่มทำงานทั้งหมดไม่ได้ทำงานกับผู้ติดเชื้อ แต่กำลังทำงานกับสังคม ไม่ได้พุ่งเป้าไปที่ผู้ติดเชื้อ แต่กำลังทำงานกับสังคม ทำงานอยู่กับความเปลี่ยนแปลง หรือกำลังต่อสู้อยู่กับทัศนคติ ความรู้สึกนึกคิดของสังคม ไม่ได้พุ่งเป้าไปที่ผู้ติดเชื้อ ผู้ติดเชื้อเป็นเพียงส่วนหนึ่งของขบวนการการต่อสู้ เพราะ กระบวนการการต่อสู้ของทีมงานเป็นการสถาปนาความจริงอันหนึ่งออกไปต่อสู้กับความเข้าใจผิด หรือความเปลี่ยนแปลงอะไรก็ตามของสังคมที่ทำให้คนมีอารมณ์ทัศนคติความรู้สึกนึกคิด (อรรถจักร์, 2542 : 33-34)

กระบวนการทำงานตรงนี้เริ่มต้นด้วยการเยี่ยมบ้าน หรือการทำงานกับครอบครัวผู้ติดเชื้อเพื่อกระตุ้นเตือน และ "กระตุก" คนที่ถูกปิดกั้นหรือความเมตตาถูกกดทับไว้ หรือความศรัทธาในชีวิตถูกกดทับไว้ หรือคือ การกระตุกครอบครัวให้เขาเปิดสิ่งที่มันกันไว้ออกมา การเปิดคือ การทำให้ครอบครัวรู้สึกว่าการดูแลปรณิบัติผู้ติดเชื้อไม่ได้เป็นเรื่องยาก ไม่ได้เป็นภาระ แต่เป็นเรื่องที่คนเป็นญาติกันเป็นพี่น้องกันทำให้กัน ซึ่งภายในกระบวนการ "กระตุก" นี้เพื่อให้คนตระหนักถึงศักยภาพและความเมตตา ดังนั้นการทำงานเยี่ยมบ้านของเจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชนด้านเอตส์ จึงหมายถึง เป็นการที่โลกของผู้รู้หรือโลกของผู้อยู่เหนือกว่าในความรู้สึกของชาวบ้านได้เข้าไปเปิดโลกให้ครอบครัวและผู้ติดเชื้อเปลี่ยนท่าที เปลี่ยนทัศนคติ และสามารถนำมาสู่ปฏิบัติการ

บางเรื่องได้ (อรรถจักร์, เพิ่งอ้าง : 40) ซึ่งการทำงานในลักษณะนี้ได้นำมาซึ่งการเปิดเผยตัวเองในครอบครัวชุมชน การก้าวออกมารวมกลุ่มเพื่อเยี่ยมเยียนเพื่อนผู้ติดเชื้อมด้วยกันและทำกิจกรรมในชุมชนของตนเองเป็นลำดับต่อไป

โดยแรงมูมของปฏิบัติการภาคสนาม ทีมทำงานเยี่ยมบ้านของแผนกพันธกิจเอดส์ เข้ามาทำงานในเขตอำเภอด้านใต้ของจังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากการร้องขอของชาวบ้านในหมู่บ้านใกล้เคียงกับบ้านของอำพัน⁹ เมื่อทีมงานมาถึงบ้านผู้ป่วยที่ร้องขอ พี่สาวของอำพันได้รับไปอำพันและอุดมผู้เป็นสามีจากอีกหมู่บ้านหนึ่งมาพบกับทีมงานด้วยพร้อมกัน ครั้งนั้นอุดมมีอาการทางผิวหนังอย่างชัดเจนและได้รับการรังเกียจแม้แต่พ่อของเขา ก็ใช้วิธีในการประคองโดยนำผ้าขาวม้ามาให้อุดมจับ แล้วดึงอุดมขึ้น นั้นแสดงถึงความกลัวมาก เมื่ออุปอกกับแม่ของเขาก็มีโรคประจำตัว ไม่สบายบ่อย ก็ยิ่งกลัวมากกว่าจะติดต่อกัน อาจารย์สนั่นได้พยายามพูดคุยทำความเข้าใจ และทำให้ดูเป็นตัวอย่าง ซึ่งท้ายที่สุดสภาพครอบครัวนี้ก็ดีขึ้น (มูลนิธิเพื่อการพัฒนาสังคมและบำบัดเอดส์, อ้างแล้ว : 15)

กล่าวได้ว่า ทีมงานของแผนกพันธกิจเอดส์ ไม่ได้เข้ามาสัมพันธ์กับกลุ่มในพื้นที่ศึกษาโดยตรงในช่วงแรกของการจัดตั้งกลุ่ม แต่เป็นการเชื่อมต่อในลักษณะของการที่คำและแสงเดือนไปร่วมกับกลุ่มอำพันซึ่งมีความสนิทสนมและการหนุนช่วยจากแผนกพันธกิจเอดส์ จึงได้รับการถ่ายทอดความคิดเรื่องการทำงานและการอยู่ร่วมกับชุมชนพื้นที่เดิมจากอำพันอีกต่อหนึ่ง¹⁰ อย่างไรก็ดีตามถ้อยคำได้ว่า แนวทางการทำงานด้วยปรัชญาที่ลึกซึ้งชัดเจนเช่นที่กล่าวมา ได้กลายเป็นแนวทางหลักที่คำยึดถือ เนื่องจากช่วงเวลาหนึ่งอำพันและคำสนิทสนมและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นแนวทางที่อำพันยึดถือ จึงได้กลายเป็นแนวคิดในการทำงานของคำให้สืบสานต่อมา

สถานการณ์การทำงานชุมชนของกลุ่ม ในช่วงก่อนทศวรรษ 2540 นอกเหนือจากการทำงานประสานกับภาครัฐคือ โรงพยาบาลอำเภอในเรื่องการแนะนำการรักษาสำหรับผู้ป่วย การพบกลุ่มอำเภอเพื่อรับเบี้ยยังชีพแล้ว บทบาทการทำงานขององค์กรพัฒนาเอกชนก็ถือว่า เข้มขันในเชิงการถ่ายทอดแนวความคิดเพื่อให้คนในชุมชนในฐานะแกนนำกลุ่มรับไปปฏิบัติการในพื้นที่ของตนเอง โดยผ่านการเยี่ยมเยียนพื้นที่ และการที่กำหนดสถานการณ์เพื่อให้ผู้ติดเชื้อมาประชุมสัมมนาในตัวเมืองเชียงใหม่อย่างต่อเนื่อง กลุ่มตำบลนี้ก็เช่นเดียวกับตำบลอื่นในจังหวัด

⁹ ดูรายละเอียดเรื่องราวชีวิตของอำพันและสามี ที่ได้กล่าวมาก่อนหน้านี้ได้ในบทที่ 3

¹⁰ ข้อมูลนี้ได้จากการพูดคุยกับจากรวณ วุฒิ หัวหน้าฝ่ายการศึกษา ภรรยาของอาจารย์สนั่น หนึ่งในทีมงานภาคสนามของแผนกพันธกิจเอดส์ เมื่อพฤษภาคม 2542

เชียงใหม่ ที่แกนนำโดยเฉพาะตัวประธานต้องออกมาทำงานนอกพื้นที่ประสานกับพี่เลี้ยงจากองค์กรพัฒนาเอกชนอย่างค่อนข้างใกล้ชิด คำกล่าวว่า พี่เลี้ยงจากองค์กรเอกชนที่ค่อนข้างสนิทสนมคือ ศูนย์เพื่อนชีวิตใหม่ มูลนิธิเพื่อการพัฒนาสังคมและบำบัดเอดส์ และมูลนิธิเกื้ออรุณ

หลังจากปี พ.ศ.2541 เป็นต้นมา สถานการณ์ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มกับองค์กรพัฒนาเอกชนได้เริ่มเปลี่ยนแปลงไป เมื่อกลุ่มได้รับการประเมินจากองค์กรเหล่านี้ว่า เป็นกลุ่มที่เข้มแข็งยืนอยู่ได้ด้วยตัวเอง และเจ้าอาวาสวัดหมู 1 ก็มีบทบาทอย่างเต็มที่ในการให้คำปรึกษาแก่สมาชิกกลุ่มในทุก ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็นการทำงานหรือการปฏิบัติตนในชีวิตประจำวัน บทบาทของเจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชนในการเป็นที่เลี้ยงในคำปรึกษาได้คลายความสำคัญลงไป บทบาทที่เห็นชัดเจนในช่วงปี พ.ศ.2542-2543 ปีที่ผู้ศึกษาได้เข้าไปทำงานวิจัย คือ การประสานงานและให้ความช่วยเหลือสนับสนุนงบประมาณ และปฏิสัมพันธ์ระหว่างพี่เลี้ยงจากองค์กรพัฒนาเอกชนกับกลุ่มดำเนินไปในลักษณะผิวเผินมากขึ้น และมักสัมพันธ์เฉพาะแกนนำที่มาประชุมนอกพื้นที่ศึกษา ส่วนหนึ่งที่เป็นเช่นนั้นเพราะ เจ้าหน้าที่จากองค์กรพัฒนาเอกชนถือว่า พวกเขาได้ทำหน้าที่ถ่ายทอดความคิดในการทำงานกับกลุ่มมาเป็นเวลานานพอสมควรแล้ว โดยเฉพาะเรื่องทิศทางการกลับสู่ชุมชน ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในช่วงทศวรรษ 2540 ซึ่ง ศจ.สนั่น วุฒิ ได้ถ่ายทอดประสบการณ์การทำงานพัฒนากลุ่มผู้ติดเชื้อเพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนว่า ต้องพยายามปรับให้เข้ากับชุมชนให้ได้ไม่อยากให้มีทัศนคติที่แยกหรือดึงตัวออกมาจากชุมชน เพราะชุมชนเท่านั้นที่จะเป็นคำตอบได้ และผู้ติดเชื้อเองไม่ได้อยู่ตามลำพังแต่กลุ่มเขาเอง ซึ่งโดยข้อเท็จจริงแล้วเป็นไปไม่ได้ที่จะอยู่ลำพังด้วยตัวเอง เพราะว่าปัญหาที่จะรองรับไม่ใช่มีเพียงด้านเดียว ยังมีอีกมากเช่น ลูกกำพร้า คนชรา หรือญาติพี่น้องต่าง ๆ ถ้าชุมชนไม่เข้าไปรองรับ ถ้าเราไปขอรับการสงเคราะห์ชั่วคราวหรือกลุ่มดำเนินการโดยลำพังจากงบประมาณที่ได้รับชั่วคราวแล้วต่อไปเมื่องบประมาณหมดลงเราจะทำอย่างไร จึงคิดว่า กลุ่มต้องเปลี่ยนใจเชื่อมโยงเข้ากับชุมชน เพราะ เราไม่สามารถจะเรียกร้องสิทธิอย่างชาวตะวันตกที่เขาทำกันได้ ตะวันออกเราเป็นสิทธิของการเอื้ออาทรเห็นอกเห็นใจกัน แบบค่อยเป็นค่อยไป จะยั่งยืนกว่า (มูลนิธิพัฒนาสังคมและบำบัดเอดส์, อ้างแล้ว : 19-20)

นิวัตร สุวรรณพัฒนา และคณะ(2543) วิเคราะห์และสรุปผลการทำงานด้านชุมชนว่า จากประสบการณ์การทำงานมายาวนานขององค์กรพัฒนาเอกชนด้านเอดส์ ความหมายของคำว่า ชุมชนในแนวยุทธศาสตร์ที่วางไว้ได้เปลี่ยนแปลงไป งานชุมชนตอนนี้กับงานชุมชนที่ได้วางแผนไว้ในช่วงก่อนจึงต่างกันไป ช่วงก่อนหน้านั้น(ปลายทศวรรษ 2530/ผู้ศึกษายายความ) เป็นการวางแผนยุทธศาสตร์ไว้ตรงที่ จะหนุนเสริมให้หมู่บ้านต่าง ๆ ที่ทำงานช่วยเหลือดูแลผู้ติดเชื้อ มาประสานความร่วมมือ ทำงานช่วยเหลือกัน แต่ขณะนี้(ทศวรรษ 40) องค์กรพัฒนาเอกชนด้าน

เอดส์ได้ปรับแนวยุทธศาสตร์ใหม่ คือ มุ่งเป้าหมายไปที่องค์การบริหารส่วนตำบลหรือ อบต.เป็นหลัก นั่นคือ การทำงานชุมชนในแนวยุทธศาสตร์ใหม่นี้ จะต้องปรับความคิดของ อบต.ให้ได้ (นิวัตร และคณะ, 2543 : 196) ซึ่งกลุ่มผู้ติดเชื้อเองก็มีแนวความคิดสอดคล้องกับองค์การพัฒนาเอกชนด้านเอดส์ว่า ต้องประสานเข้าไปที่ อบต.เพราะสถานการณ์ของกลุ่มผู้ติดเชื้อตอนนี้ได้กระจายตัวลงไปสู่ฐานในระดับตำบลแล้ว องค์การระดับตำบลที่จะมีบทบาทหลักคือ อบต. โดยองค์การหรือหน่วยงานนอกเหนือไปจากนั้น จะมีบทบาทเป็นองค์กรพี่เลี้ยง

คำถามจึงมีอยู่ว่า ทำอย่างไรจะหนุนเสริมหรือผลักดันให้ชุมชนหรือ อบต.เข้ามามีบทบาทในการดูแล ซึ่งหมายถึงไม่ได้มีเพียงสมาชิกของอบต.เท่านั้น แต่หมายถึงการเป็น ประชาคมตำบล หมายถึง การผนึกกำลังกันทั้งเครือข่าย อสม. กลุ่มเยาวชน กลุ่มแม่บ้าน หมอเมือง ผู้อาวุโสในหมู่บ้าน ที่จะมาร่วมกันทำงาน

พิจารณาจากการให้คำโครงสร้างยุทธศาสตร์การทำงานขององค์การพัฒนาเอกชนด้านเอดส์ มาถึงการวิเคราะห์การทำงานให้ความช่วยเหลือผู้ติดเชื้อเอชไอวีในพื้นที่ศึกษา พบว่า พื้นที่ศึกษาไม่มีลักษณะของการทำงานประชาคมตำบลชัดเจนเท่ากับในเขตอำเภออื่น ๆ บางอำเภอของจังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากพื้นที่ของอำเภอนี้ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายแรก ๆ ของการทำงานประชาคมตำบล องค์การพัฒนาเอกชนด้านเอดส์ซึ่งทำงานประชาคมตำบลอย่างเข้มข้น เช่น มูลนิธิพัฒนาศักยภาพชุมชน (Northnet) หรือองค์การแคร์นานาชาติ ไม่ได้เลือกพื้นที่ของอำเภอนี้ในการทำงาน แต่ในระดับปฏิบัติการนั้น ผู้ศึกษาได้แลเห็นความพยายามของการทำงานในลักษณะใกล้เคียงกับแนวคิดประชาคมตำบล แต่เรียกขานกันในหมู่ผู้ทำงานเอดส์ในอำเภอนี้ว่า ศูนย์ลงเคราะห์ราษฎรประจำตำบล

เบน สวัสดิวัฒน์ ผู้ประสานงานโครงการสตรีด้านภัยเอดส์ เล่าให้ฟังว่า การส่งเสริมให้เกิดศูนย์ลงเคราะห์ราษฎรประจำตำบล มาจากแนวความคิดที่ว่า ผู้ติดเชื้อและต้องการความช่วยเหลือในชุมชนมีหลากหลายประเภท ไม่ใช่เพียงผู้ติดเชื้อเอชไอวีและผู้ได้รับผลกระทบจากเอดส์เท่านั้น แต่การทำงานจะเริ่มนำร่องที่ปัญหาเอดส์และขยายความช่วยเหลือไปสู่คนยากจนกลุ่มอื่น ๆ ต่อไป โดยมีกรรมการของศูนย์ฯ ประกอบด้วยเจ้าอาวาสวัดหมู่ 1 กำนัน ผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้านในตำบลนี้ ประธานกลุ่มผู้ติดเชื้อตำบล หัวหน้าสถานีอนามัย และตัวแทนชาวบ้านในอบต.ซึ่งคนเหล่านี้มีหน้าที่คอยกลั่นกรองและคัดสรรผู้รับประโยชน์เมื่อมีทุนลงเคราะห์จากภายนอกเข้ามาให้ความช่วยเหลือเป็นกรณี ๆ ไป

อย่างไรก็ตาม โดยภาพปรากฏที่เป็นจริงของพื้นที่ศึกษา จากที่กล่าวถึงเงื่อนไขปัจจัยในการผูกโยงด้วยระบบอุปถัมภ์ของกลุ่มกับองค์การชุมชนวัดหมู่ 1 ประกอบกับเงื่อนไขอุปสรรคใน

การสร้างความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนและดึงเอาทรัพยากรจาก อบต. ตามที่กล่าวไว้ในตอนต้น ๆ ของบทนี้ ทำให้เจ้าอาวาสเป็นที่ปรึกษาใกล้ชิดอย่างแท้จริงเพียงคนเดียวของกลุ่ม ในขณะที่หัวหน้าสถานีอนามัยต้องวุ่นวายอยู่กับงานประจำ พี่เลี้ยงองค์กรเอกชนก็เข้ามาในพื้นที่เฉพาะวันพบกลุ่ม หรือวันอื่นๆ เพื่อประสานทุนช่วยเหลือ การพูดคุยปรึกษาหารือกันจะเป็นไปอย่างไม่เป็นทางการในโอกาสของการพูดคุยสัมมนานอกพื้นที่ศึกษา และที่สำคัญ อบต. ก็เป็นเพียงแหล่งผ่านงบประมาณลงเคราะห์จากภายนอกเป็นหลักมากกว่าที่จะคาดหวังงบประมาณจาก อบต. ให้ตกถึงมือกลุ่มโดยตรง ดังนั้น แนวคิดประชาคมดังยุทธศาสตร์ที่เครือข่ายองค์กรเอกชนส่วนกลางตั้งใจทำไว้ จึงกลายมาเป็นเพียงศูนย์ลงเคราะห์ราษฎรตำบลเป็นครั้งคราวเท่านั้นในวิถีปฏิบัติที่เป็นจริง

สรุปได้ว่า แม้ความหลากหลายในทิศทางของกระบวนการปฏิสัมพันธ์กับองค์กรภายในและภายนอกชุมชนจะมีความต่างระดับของความใกล้ชิด ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อการขึ้นนำแนวทาง และยุทธศาสตร์ที่แกนนำกลุ่มจะนำมาปรับประยุกต์ใช้ในชุมชนพื้นที่ตัวอย่างแห่งนี้ก็ตาม แต่อาจกล่าวได้ถึงแนวทางร่วมกันอย่างหนึ่งคือ การสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์กับคนภายนอกชุมชน เพื่อให้ชาวบ้านเห็นตัวอย่างของการพัฒนาว่า ถ้าสมาชิกกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดในชุมชนทำงานอย่างต่อเนื่องในประเด็นปัญหาที่เป็นวิกฤตของคนส่วนหนึ่งในชุมชน ย่อมได้รับการยอมรับและสนับสนุนงบประมาณช่วยเหลือทั้งจากภาครัฐและเอกชน ซึ่งในขณะที่กระบวนการในงานพัฒนาด้านเอดส์เคลื่อนออกไปสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์กับองค์กรภายนอกผ่านการออกไปหาความรู้อบรมสัมมนา หรือการจัดกิจกรรมภายในชุมชนโดยมีบุคลากรจากภายนอกเข้ามาร่วม ขณะนั้นกลุ่มทำงานก็ได้เปิดพื้นที่ใหม่ในการทำความเข้าใจปัญหานั้น ๆ กับผู้คนในชุมชนไปพร้อมกัน กระบวนการนั้นด้วย ดังจะกล่าวรายละเอียดต่อไปในการเคลื่อนไหวผ่านการประยุกต์พิธีกรรมผ้าป่าอุดมการณ์ดั้งเดิมตามแนวคิดพุทธศาสนา มาใช้เป็นการระดมทุนภายในชุมชน ในวาระโอกาสวันเอดส์โลกในตอนต่อไป

5.3 พิธีกรรมเพื่อการจัดวางตนเองในบริบทของพื้นที่สาธารณะ

จากที่ได้กล่าวถึงการปฏิสัมพันธ์ในปฏิบัติการที่เป็นจริงของกลุ่ม วัดหมู่ 1 องค์กรชุมชน และองค์กรภายนอกที่เข้ามาติดต่อสัมพันธ์ในลักษณะต่าง ๆ พบว่า กลุ่มมีความสัมพันธ์ที่แนบแน่นกับวัดหมู่ 1 ในฐานะขององค์กรชุมชนซึ่งเป็นทั้งที่ปรึกษาใกล้ชิด และผู้ให้การอุปถัมภ์ ให้โอกาสผู้ติดเชื้อในการเปิดเผยตัวอย่างเป็นทางการ อำนวยความสะดวกด้านสถานที่ และความช่วยเหลือแก่กลุ่มมากที่สุด ดังที่ผู้ศึกษาได้เน้นย้ำตลอดมาว่า ชาวบ้านในชุมชนได้ยกภาระหน้าที่ในการจัดการปัญหาเอดส์ให้แก่กลุ่มตำบลและวัดหมู่ 1 ตลอดจนมองเห็นกลุ่มและวัดมีความ

สัมพันธ์แบบสนิทเป็นเนื้อเดียวกัน ขณะที่คนอื่นๆ ที่ไม่ใช่ญาติและไม่มีผู้ติดเชื้อเอชไอวีอาศัยอยู่ในบ้านค่อนข้างห่างเหินต่อการรับรู้ถึงปัญหาและสถานการณ์เอดส์ที่เป็นจริง¹¹

ดังนั้น การจัดกิจกรรมรณรงค์เกี่ยวกับเอดส์โดยวัดหมู่ 1 และการรื้อฟื้นพิธีกรรมในลักษณะต่างๆ โดยที่ผู้ติดเชื้อได้มีโอกาสเป็นผู้กระทำในการจัดเตรียมและเป็นตัวดำเนินงานหลักในวาระโอกาสต่างๆ จึงเท่ากับเป็นการผลิตใหม่ความเป็นชุมชนในสถานการณ์ที่คนส่วนใหญ่สนใจแต่ปัญหาเรื่องปากท้องและการเอาตัวรอดทางเศรษฐกิจเป็นด้านหลัก มากกว่าจะสนใจความเป็นอยู่ของกันและกัน ตลอดจนให้ความช่วยเหลือเพื่อนบ้านในชุมชนที่เดือดร้อนอย่างแท้จริง สถานการณ์ของพิธีกรรมเพื่อปรับความสัมพันธ์จึงมีนัยพิเศษในแง่ที่พลังพิธีกรรมได้ดึงผู้เข้าร่วมออกมาจากระเบียบและกฎเกณฑ์ปกติของสังคม ให้โอกาสแก่ปัจเจกในการอยู่เหนือหรือพ้นจากอำนาจการนิยามตามปกติของสังคม (transgression of social order) ซึ่งเป็นขั้นตอนสำคัญมากต่อการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ (อภิญญา , 2543 อ้าง Victor Turner : 85)

การเลือกโอกาสพิเศษแห่งพิธีกรรมตามเทศกาลมาใช้ในการฉายภาพการแสดงตัวตนในระดับต่าง ๆ มีความหมายที่แฝงอยู่ในสามกรณีศึกษาที่แตกต่างกันคือ การแสดงตัวตนในวันลอยกระทง เป็นการแสดงตัวตนนอกพื้นที่ชุมชนเพื่อผู้ชมทางสังคมที่เป็นคนในเมืองและนักท่องเที่ยว วันเอดส์โลก เป็นการวัดใจคนในชุมชนเดียวกัน โดยประยุกต์เอาพิธีกรรมทอดผ้าป่าในพุทธศาสนามาใช้เพื่อการระดมทุนทางสังคม และวันสงกรานต์ปีใหม่เมือง คือ การแสดงปฏิสัมพันธ์ที่คนติดเชื้อและไม่ติดเชื้อแสดงออกต่อกัน การวิเคราะห์สามกรณีศึกษานี้ เพื่อวิเคราะห์โอกาสการกลับคืนสู่ชุมชนในฐานะของคนที่มีศักดิ์ศรีเทียบเท่ากับคนอื่น ไม่ใช่เป็นเพียงการยอมรับด้วยความสงสารเห็นใจแต่เพียงอย่างเดียว

เมื่อเป็นเช่นนั้น ผู้ศึกษาจึงได้ทำการจำแนกแยกแยะการแสดงตัวตนผ่านพิธีกรรมออกเป็นลักษณะต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

กรณีแรก บริบทในการแสดงตัวตนผ่านพิธีกรรมเพื่อออกย้าให้คนอื่น ๆ เติงเห็นว่า ผู้ติดเชื้อเป็นคนธรรมดา ที่ดีและมีศีลธรรม

¹¹ บ่อยครั้งที่ผู้ศึกษาเข้าไปเยี่ยมเยือนบ้านชาวบ้านที่ไม่เกี่ยวข้องกับปัญหาเอดส์ พวกเขาจะสงสัยว่า เข้ามาทำไมในเมื่อข้อมูลก็มีอยู่ที่วัดและบ้านผู้ติดเชื้อ บางครั้งเมื่อผู้ศึกษาชวนคุยและสอบถามเกี่ยวกับสถานการณ์เอดส์ พวกเขามีท่าทีไม่ต้องการตอบ แต่กลับใช้การตั้งคำถามเกี่ยวกับเรื่องของกลุ่มและวัดจากผู้ศึกษาแทน เหมือนกับคนในชุมชนได้แบ่งโลกออกเป็นสองโลก คือ โลกของผู้ติดเชื้อและเครือญาติใกล้ชิดผู้รับผลกระทบ และโลกของคนทั่วไปที่ไม่เกี่ยวข้องกับปัญหาเอดส์

กล่าวได้ว่า พิธีกรรมและกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่จัดโดยกลุ่มและวัดหมู่ 1 โดยส่วนใหญ่เน้นประเด็นนี้ เพราะการเป็นคนธรรมดา ที่ดีและมีศีลธรรม ได้กลายเป็นยุทธศาสตร์ที่กระบวนการทางสังคมของผู้ติดเชื้อเอชไอวีใช้ในการปรับความสัมพันธ์กับคนทั่วไปที่ไม่ติดเชื้อ การแสดงตัวตนที่ชัดที่สุดในประเด็นนี้ คือ การออกไปเดินชบวนแห่กระทงใหญ่ในวันที่ 23 พฤศจิกายน 2542

การเข้าร่วมชบวนประกวดกระทงใหญ่ซึ่งทางเทศบาลนครเชียงใหม่ได้จัดขึ้น เป็นการหยิบใช้ประเพณียี่เป็งรำลึกที่มีอยู่เดิม มานิยามความหมายใหม่ให้กับการแสดงตัวตนของชบวนทางสังคมของผู้ติดเชื้อ ถือเป็นการมองสิ่งที่มีอยู่แล้วด้วยแง่มุมใหม่ ด้วยการรวบรวมเอาผู้เข้าร่วมที่มีสถานภาพแตกต่างหลากหลาย ทั้งคนชราที่เล่นสะล้อ ซอ ซึง เยาวชนชั้นมัธยมในโรงเรียน ชุมชน ผู้ติดเชื้อเอชไอวี/ผู้รับผลกระทบทั้งหญิงและชายที่เป็นสมาชิกกลุ่ม และชบวนของช่างฟ้อนสาวผู้ติดเชื้อ ซึ่งแม้ว่า จะติดเชื้อแต่ก็มีความสามารถในการเรียนรู้และสืบสานวัฒนธรรมล้านนาได้เช่นเดียวกับผู้หญิงคนเมืองทั่วไป ทุกคนที่เข้าร่วมต่างมีความคิดร่วมกันในการให้คุณค่าของผู้ติดเชื้อเอชไอวีในแง่บวก ส่วนของรูปชบวนก็มีการรณรงค์ด้วยแผ่นป้ายกระดาษ แผ่นป้ายผ้า ที่มีถ้อยคำเกี่ยวกับการให้คุณค่าของการอยู่ร่วมกันในชุมชนระหว่างผู้ติดเชื้อและคนทั่ว ๆ ไป สิ่งที่แฝงมากับการรณรงค์ในครั้งนี้ คือ ปัญหาเอดส์ไม่สามารถขีดเส้นแบ่งได้ชัดเจนระหว่างเรื่องราวส่วนตัวของปัจเจกบุคคล กับการเป็นเรื่องสาธารณะของชุมชน เมื่อผู้คนส่วนหนึ่งที่ไม่ติดเชื้อ ในฐานะภรรยา ลูก และญาติพี่น้อง ต่างร่วมรับผลกระทบนี้อย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

ด้วยแนวความคิดที่ท่านเจ้าอาวาสอธิบายว่า ต้องการแสดงให้เห็นแง่มุมในส่วนของผู้ติดเชื้อสามารถอยู่ร่วมในชุมชน โดยทำกิจกรรมอะไรก็ได้ การรณรงค์ครั้งนี้จึงอาศัยตัวของผู้ติดเชื้อเองเป็นสื่อกลางประสานกับการนำมาประเพณีดั้งเดิมมาเป็นโอกาสในการแสดงตัวตน และที่เลือกเดินในวันยี่เป็งแทนที่จะเป็นวันเอดส์โลก เพราะ คีนวันยี่เป็งเป็นโอกาสที่ดีกว่า เนื่องจากมีคนในเมืองและนักท่องเที่ยวมาเดินชมงานมาก และยังแสดงให้เห็นว่า ผู้ติดเชื้อสามารถกลมกลืน มีสภาพความเป็นไปอย่างเป็นธรรมชาติ ไม่ต้องมีการแบ่งแยกอย่างชัดเจนว่า นี่คือนงานของผู้ติดเชื้อ นี่คือนงานของประชาชนคนอื่น ๆ ทั่วไป

ชบวนแห่ประกอบด้วยกลุ่มสะล้อ ซอ ซึง ของคนชราบ้านหมู่ 1 นั่งบนรถปิกอัพ ตามมาด้วยป้ายกลุ่มเยาวชน และเด็กมัธยมโรงเรียนชุมชนจำนวนหนึ่ง เดินสองแถวถือโคมรูปดอกบัวสีขาวรุ่น มีเทียนไขที่ใช้ในงานกระทงอยู่ข้างใน ท่านเจ้าอาวาสได้ใช้ความหมายของการถือโคมที่มีเทียนอยู่นี้ ว่าเป็นสัญลักษณ์ของความสว่างไสว ผู้ติดเชื้อที่ถือโคมแสดงถึงการมีประทีปส่องนำไปในทางที่ดี เพราะการเดินทางในชีวิตของทุกคนต้องมีแสงสว่าง ตามคติดั้งเดิมประเพณียี่เป็งมี

การบูชาพระพุทธเจ้า ดังนั้นสิ่งที่เหนียวรั้งนำทางของพวกเขาเหล่านั้นที่ร่วมขบวนไปในทิศทางเดียวกันนั้นคือ พุทธศาสนา มีนักเรียนบางคนถือแผ่นป้ายกระดาษที่พูดถึงการอยู่ร่วมกันของผู้ติดเชื้อและคนในชุมชน ต่อมาเป็นแผ่นป้ายบอกชื่อกลุ่มผู้ติดเชื้อ โดยผู้ติดเชื้อหญิงหน้าตาดีซึ่งเป็นกรรมการของกลุ่มเป็นผู้ถือป้าย ตามมาด้วยป้ายผ้าเขียนคำขวัญวันเอดส์โลกปี 2542 เป็นภาษาไทย รู้เขา รู้เรา รู้เท่าทันเอดส์ โดยหญิงชาวบ้านที่ไม่ติดเชื้อ แต่เป็นผู้ได้รับผลกระทบต้องเลี้ยงดูลูกของพี่ชาย และผู้ติดเชื้อหญิงอีกคนเป็นผู้ถือ ตามมาด้วยผู้ติดเชื้อหญิงและชายในชุดเสื้อผ้าฝ้ายแขนยาวสีขาวขุ่น เดินขนานคู่กันสองแถว สามแถวแรกเป็นผู้ติดเชื้อหญิง(บางคนก็เป็นหม้ายแต่ตรวจไม่พบว่าติดเชื้อ) ถัดมาเป็นแถวผู้หญิงคู่กับผู้ชาย และสองแถวหลังเป็นชายคู่ ทุกคนถือโคมขาวขุ่นซึ่งมีเทียนสำรองอยู่ในกระเป๋าเสื้อเช่นเดียวกับกลุ่มเยาวชนที่เดินแถวหน้า ถัดมาเป็นช่างฟ้อนของกลุ่มตำบลใกล้เคียง ใส่เสื้อสีชมพูเข้มแขนกระบอกยาว ผ้านุ่งสีดำมีแถบคาดสีเดียวกับเสื้อ เดินมือเปล่า และหยุดฟ้อนกันเป็นระยะ ๆ ต่อมาเป็นขบวนรณางนพมาศ 3 คนนั่งอยู่ในรถ เป็นชายหนึ่งหญิงสอง แต่งชุดเจ้านางพื้นเมืองเต็มยศ นับเป็นจุดสนใจของขบวนที่มีคนขอถ่ายรูปด้วยมากที่สุด

ขบวนของเครือข่ายอำเภอ นำเอาแนวคิดการอยู่ร่วมกันของผู้ติดเชื้อกับชุมชนบรรจุลงไปด้วย เริ่มออกเดินทางเวลาสองทุ่มตรง จากกำหนดการตั้งแถวเวลาหนึ่งทุ่มตรง คนในขบวนแถวต้องนั่งรอเป็นเวลา 1 ชม. เพราะเป็นขบวนที่ 27 ต้องรอให้ขบวนข้างหน้าออกไปก่อน ทุกคนเริ่มจุดเทียนเมื่อขบวนแถวเคลื่อนออกจากเขตวัดพระสิงห์ ที่เรียกกันว่า ถนนราชดำเนิน มาเรื่อย ๆ จากถนนราชดำเนินไปสู่ประตูท่าแพ และตลาดวโรรส ท่ามกลางสายตารองของนักท่องเที่ยวและประชาชนชาวเชียงใหม่ที่มาดูกระบวนแห่ริมถนนอย่างใกล้ชิด เท่ากับว่า ผู้ติดเชื้อที่เป็นชาวชนบทได้แสดงตัวตนเพื่อถ่ายทอดบทเรียนให้คนในเมืองและนักท่องเที่ยวจากทุกสารทิศรับรู้ว่า แม้พวกเขาเป็นผู้ติดเชื้อ แต่ก็สามารถอยู่ในชุมชน และออกมาแสดงตัวตนแก่คนอื่นในวันเวลาที่เหมาะสมได้ ปฏิบัติต่าง ๆ เท่าที่เห็นก็เป็นปกติ คนที่มาดู ก็ไม่ขยับถอย หรือจูงเด็กให้ออกไปห่าง ๆ แสดงว่า การยอมรับผู้ติดเชื้อที่ทางจังหวัดเชียงใหม่มุ่งรณรงค์กันมาหลายปี ได้ผลมากที่สุดทีเดียว

ขบวนมาถึงที่หมายคือ ตลาดวโรรสในเวลาเที่ยงคืน และชาวบ้านก็แยกย้ายกันกลับไปในช่วงเวลาตีหนึ่งของเช้าวันใหม่ วันที่ 24 พฤศจิกายน

การอาศัยช่วงโอกาสทางวัฒนธรรมเพื่อการเดินขบวนแสดงตัวตนของผู้ติดเชื้อเอชไอวีในจังหวัดเชียงใหม่ จากกรณีตัวอย่างของการแสดงตัวตนบนท้องถนนในงานยี่เป็งรำลึกของปี พ.ศ.2542 ถือว่า เป็นทิศทางการต่อสู้ของผู้ติดเชื้อจังหวัดเชียงใหม่ที่เป็นกระแสน้ำของการสร้างอัตลักษณ์ในยุคสมัยนี้ นั่นคือ การแสดงตัวตนในทางบวกเพื่อให้ผู้คนในสังคมมองผู้ติดเชื้อว่า ไม่

มีความแตกต่างจากคนปกติทั่วไป และเป็นกลุ่มพลังทางสังคมกลุ่มหนึ่งที่พร้อมจะร่วมกิจกรรมทางสังคมกับคนอื่น ๆ อย่างไม่มีความแปลกแยกแตกต่าง หรือความเป็นอื่น ซึ่งพิสูจน์ได้จากความสามารถในการสืบสานวัฒนธรรม การฟ้อนรำ และการคิดประดิษฐ์ขบวนกระทรงใหญ่เพื่อนำเสนอต่อสายตาของกรรมการในคืนวันนั้น

หรือในบริบทของสถานการณ์การไปร่วมงานวันเอดส์โลกที่โรงพยาบาลอำเภอ เมื่อวันที่ 1 ธันวาคม 2542 พวกเธอทั้งสิบคนก็ร่วมในการต้อนรับแขกระดับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุขด้วยการทำหน้าที่เป็นผู้หญิงคนเมืองที่มีรูปลักษณะเหมือนคนธรรมดา ทั้งยังมีความสามารถในการฟ้อนเชียงใหม่ ซึ่งทุกคนอยู่ในชุดช่างฟ้อน เสื้อสีเขียว ผ้าถุงตีนจกสีดำแถบสีชมพูเข้ม โดยรำยลิลาผ่านบทเพลง *กุหลาบเวียงพิงค์* ฉบับของสุนทรี เวชานนท์ นักร้องสาวเชียงใหม่ผู้โด่งดัง แม้ว่าจะรำผิด ๆ ถูก ๆ ด้วยความเคอะเขิน เพราะ เพิ่งฝึกหัดกันมาไม่กี่วัน ก่อนหน้าที่จะถึงวันงานแต่คำอธิบายของท่านเจ้าอาวาสที่บอกกล่าวแก่ผู้ศึกษา ก็สอดคล้องกับการสร้างอัตลักษณ์ในประการที่หนึ่งเป็นอย่างยิ่ง นั่นคือ แม้พวกเธอจะเป็นแม่หม้ายติดเชื้ หรือผู้หญิงที่ได้รับผลกระทบจากเอดส์ ไม่ใช่สาวโสดอ่อนวัยตามความหมายเดิมของเพลง แต่กระนั้นก็ยังคงเป็นภาพตัวแทนของผู้หญิงชาวเชียงใหม่ที่ยังคงความสวยสดงดงามด้วยน้ำจิตน้ำใจ ไม่ได้มีความแตกต่างจากผู้หญิงเชียงใหม่โดยทั่วไป

อีกสถานการณ์หนึ่งที่ท่านเจ้าอาวาสยืนยันมิติแห่งความกลมกลืนระหว่างผู้ติดเชื้กับคนทั่วไป โดยผ่านการปฏิบัติคือ การชักชวนผู้อยู่ได้อุปถัมภ์ของวัดไปเที่ยวตบแต่งน้ำพระที่วัดพระสิงห์ ในวันที่ 13 เมษายน 2543 การออกไปเที่ยวครั้งนี้ ถือเป็นการออกไปเพื่อให้ผู้ติดเชื้รู้สึกถึงความเป็นคนธรรมดาที่มีโอกาสเที่ยวพักผ่อนเช่นเดียวกับคนทั่วไป โดยถือโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคมให้สอดคล้องกับประเพณีวัฒนธรรมที่มีอยู่ โดยไม่เกิดการแบ่งแยกโดยชัดเจนจนเกินไปว่า ตัวแสดงในพิธีกรรมหรือกิจกรรมทางวัฒนธรรมเหล่านั้นเป็นของผู้ติดเชื้ หรือคนอื่นทั่วไป สิ่งเหล่านี้ได้สร้างผลทางจิตใจให้พวกเธอเห็นว่า การเป็นผู้ติดเชื้ก็เป็นเหมือนคนธรรมดา เพียงแต่ต้องเข้มงวดมากกว่าในการดูแลสุขภาพของตนเอง และเมื่อผู้หญิงติดเชื้ส่วนใหญ่ไม่ต้องรับประทานยาเป็นประจำตามคำสั่งแพทย์ พวกเธอยิ่งมั่นใจมากขึ้นเรื่อย ๆ ในความเป็นคนที่ไม่แตกต่างจากคนธรรมดา แม้ว่าจะผ่านอุบัติเหตุของชีวิตที่ทำให้ผลเลือดไม่อาจกลับไปเป็นเช่นเดิมได้ และมีโอกาสในการทำงานจำกัดกว่าคนอื่นในชุมชนก็ตาม แต่ประการหลังนี้ ยังคงเกี่ยวโยงถึงอัตลักษณ์ประการที่สาม การเป็นคนได้อุปถัมภ์ใกล้ชิดเจ้าอาวาสซึ่งจะกล่าวถึงในตอนต่อไป

กรณีที่สอง บริบทของพิธีกรรมเพื่อการแสดงตัวตนว่าเป็นผู้ป่วย ผู้ประสบเคราะห์กรรม หรือผู้รอรับความช่วยเหลือ

นับเนื่องจากปี พ.ศ.2536 มาจนถึงปี พ.ศ.2543 ปีปัจจุบันที่ผู้วิจัยทำการสำรวจข้อมูลภาคสนามเกี่ยวกับขบวนการทางสังคมของผู้ติดเชื้อเอชไอวีจังหวัดเชียงใหม่ มีข้อสังเกตว่า เพียงสองครั้งสองคราวเท่านั้น ที่ทิศทางการเคลื่อนไหวต่อสู้ของผู้ติดเชื้อเอชไอวีแตกต่างจากทิศทางการบอกกล่าวเพียงในแง่บวก และการสร้างภาพตัวแทนว่า ผู้ติดเชื้อก็ไม่ได้มีความแตกต่างจากคนอื่น ๆ ทั้งในแง่มุมมองความเป็นมนุษย์และการชี้นำด้วยประเด็นทางศีลธรรม นั่นคือ การต่อสู้เพื่อต่อต้านการจับกุมหมอยาสมุนไพรของทางสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่ โดยผู้ติดเชื้อที่มารับน้ำยาที่ศูนย์เพื่อนชีวิตรใหม่ ในปี พ.ศ.2536 และการเคลื่อนไหวเรื่องสิทธิบัตรยาต้านไวรัส DDI ในช่วงปลายปี พ.ศ.2542 ถึงต้นปี พ.ศ.2543 เพราะสองกรณีนี้เป็นการต่อสู้เพื่อให้กระบวนการทางสังคมและกฎหมายเอื้ออาทรผู้ติดเชื้อในฐานะผู้ป่วย ไม่ใช่การแสดงตัวตนว่า เป็นคนปกติธรรมดา เช่นที่กระทำเป็นส่วนใหญ่ ผลก็คือ การต่อสู้ครั้งแรกได้รับความสนใจจากสาธารณชนเนื่องจากสื่อมวลชนลงข่าวอย่างต่อเนื่อง เพราะสถานการณ์ในขณะนั้นไม่มีทางเลือกมากนักสำหรับผู้ติดเชื้อเอชไอวีที่ถูกแบ่งแยกกีดกันอย่างหนักหน่วง ต่างจากการต่อสู้ในประเด็นกฎหมายสิทธิบัตรยา ในช่วงปี พ.ศ.2542-2543 ที่ผู้ติดเชื้อตัดสินใจไม่จัดการชุมนุมใหญ่ที่กระทรวงสาธารณสุขเป็นครั้งที่สอง หลังจากมาตั้งเต็นท์นั่งนอนอยู่ที่กระทรวงสาธารณสุข 3 วันในช่วงกลางเดือนธันวาคม 2542 เพราะ กระแสดูความสนใจของสาธารณชนต่อกรณีนี้มีน้อยเกินคาด และมีสื่อมวลชนไม่กี่ช่องไม่กี่ฉบับเท่านั้นที่ติดตามข่าวอย่างต่อเนื่อง

จากกรณีของการเคลื่อนไหวผ่านบริบทของพิธีกรรม ที่กลุ่มแสดงตัวตนว่า เป็นผู้ประสบเคราะห์กรรม และต้องการความช่วยเหลือในรูปสวัสดิการ คือ การขอบริจาคจากคนในชุมชนผ่านการระดมทุนช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบจากเอดส์ในงานวันเอดส์โลก 30 พฤศจิกายน- 1 ธันวาคม 2542 โดยงานนี้ทางวัดหมู 1 โดยเจ้าอาวาส ได้กำหนดให้จัดงานรณรงค์ถึงสองคืน คือ วันที่ 30 พฤศจิกายน และ 1 ธันวาคม ต่างจากสองปีที่ผ่านมาที่มีการจัดงานเพียงวันเอดส์โลกวันเดียว การจัดงานทั้งสองวันและเน้นภาคบันเทิงช่วงกลางคืน มีนัยต้องการให้คนทั่ว ๆ ไปในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น ไม่เฉพาะแต่เยาวชนในโรงเรียนชุมชนซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักของกิจกรรมในวัดตลอดมา

เริ่มจากเช้าวันที่ 30 พฤศจิกายน ผู้ติดเชื้อในกลุ่มได้นั่งในรถพร้อมโทรโข่งรณรงค์ให้คนในชุมชนรับทราบว่า สองวันจากนี้ไปคือ 30 พฤศจิกายน และ 1 ธันวาคม ทางวัดหมู 1 ได้จัดกิจกรรมรณรงค์วันเอดส์โลก และมีดนตรีการแสดงเพื่อเปิดโอกาสให้ทุกคนในชุมชนได้เข้าร่วมในกิจกรรมที่จะจัดขึ้นนี้ เมื่อรณรงค์ในช่วงเช้าเสร็จแล้ว สมาชิกกลุ่มระดับแกนนำก็กลับมามีเตรียมงานกันที่วัดในช่วงบ่าย ทั้งพระในวัด ชาวบ้านกลุ่มแม่บ้านหมู 1 และกลุ่มผู้ติดเชื้อต่างเตรียมงานกัน

อย่างชะมัดเขม้น ท่ามกลางอากาศที่ร้อนจัดในตอนกลางวัน ทั้งพระและสมาชิกในกลุ่มผู้ติดเชื่อต่างเตรียมเสียบธนบัตรใบละ 20 และ 100 บาทเข้าไปในไม้ที่ตกแต่งเตรียมไว้สำหรับการทอดผ้าป่า เงินจำนวนนี้แคะมาจากซองเล็ก ๆ ที่หน้าของมีตัวหนังสือบอกว่า เป็นของผ้าป่าที่ใช้ระดมทุนเพื่อช่วยเหลือผู้ติดเชื่อและผู้ที่ได้รับผลกระทบจากเอดส์ มีชื่อ ที่อยู่ และจำนวนเงินให้ผู้ทำบุญบริจาคเขียนรายละเอียด พิธีผ้าป่าที่จัดขึ้นในสองคืนนี้เป็นการประยุกต์เอาพิธีการทำบุญในพุทธศาสนามาใช้เพื่อระดมทุนในวิกฤตเอดส์ยุคปัจจุบัน

โดยสภาพความเป็นจริง ที่การระดมทุนทางสังคมเพื่อจัดการปัญหาเอดส์ในชุมชนส่วนใหญ่ได้มาจากภายนอกชุมชน ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานภาครัฐ โดยกรมประชาสงเคราะห์ที่ให้เบี้ยยังชีพ 500 บาทต่อเดือนต่อคน การให้เงินลงทุนประกอบอาชีพสำหรับผู้ติดเชื่อและครอบครัวหรือองค์กรเอกชนในนามของเครือข่ายผู้ติดเชื่อภาคเหนือตอนบน ให้งบประมาณในการทำกิจกรรมกลุ่มโดยกำหนดไว้ตายตัว คือ กิจกรรมพบกลุ่ม เยี่ยมบ้าน (จ่ายเป็นค่าน้ำมันรถให้อาสาสมัครเยี่ยมบ้าน) และฝึกอาชีพแล้ว นอกจากนั้น เงินส่วนอื่นๆ จากองค์กรเอกชนก็เป็นการสงเคราะห์รายบุคคล ไม่ว่าเงินกู้ยืมประกอบอาชีพ หรือเงินทุนการศึกษาสำหรับเด็กที่ได้รับผลกระทบจากเอดส์ ในขณะที่ทุนภายในชุมชนผ่านองค์การบริหารส่วนตำบล แม้จะได้มาบ้างแต่ก็ไม่มีค่านั่นนอน เนื่องจากปัญหาของระบบราชการตามที่กล่าวไว้แล้วในบทที่ 4 การระดมทุนผ่านการรื้อฟื้นพิธีกรรมทางพุทธศาสนา อาทิ งานกรฐิน (ซึ่งแน่นอนว่า ต้องมีคนภายนอกที่ศรัทธาในตัวเจ้าอาวาสเป็นได้ไผ่ใหญ่ในการระดมเงินมาทำบุญ) หรือการทอดผ้าป่าในชุมชน ก็เป็นทิศทางการระดมทุนที่น่าสนใจ เพราะเป็นเครื่องชี้วัดถึงการพึ่งตนเองของชุมชนมากกว่าจะหวังความช่วยเหลือจากภายนอกเพียงทางเดียว

จากการสังเกตถึงสีของธนบัตรที่แคะมาจากซองเพื่อเสียบเข้าต้นผ้าป่า ธนบัตรสีแดงใบละ 100 บาทมีให้เห็นไม่มากนัก เพราะคนมีฐานะที่มีรายได้ประจำจากงานนอกภาคเกษตรในชุมชนมีสัดส่วนเพียง 10-20% เท่านั้น ส่วนใหญ่จะเป็นธนบัตรสีเขียวหรือกระทั่งสีน้ำตาล แสดงให้เห็นว่า คนในชุมชนยุควิกฤตทางเศรษฐกิจ แม้จะมีเงินทองไม่มากนัก แต่ก็เห็นปัญหาใกล้ตัวที่เกิดขึ้นกับเพื่อนบ้านญาติมิตร และมีน้ำจิตน้ำใจในการแบ่งปันกันตามโอกาสอันสมควรตามแบบฉบับของคนชนบทไทย ซึ่งมีวิธีคิดแตกต่างจากคนชั้นกลางที่คนส่วนใหญ่มีความเป็นปัจเจกสูง ต่างคนต่างอยู่คำนึงถึงความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และขาดจิตสำนึกสาธารณะในความเป็นชุมชนอย่างเห็นได้ชัดเจน ภาพของงานในคำวันแรกเย็นเย็นได้ดีทีเดียว เมื่อเวลาหนึ่งทุ่มครึ่ง หลังจากแต่ละเสร็จสิ้นงาน และผู้คนทั้งหลายได้ละจากจอโทรทัศน์แล้ว ชาวบ้านจำนวนหนึ่งทั้งคนในวัยกลางคนและเด็กเล็กลูกหลาน ต่างทยอยกันมาร่วมงานวันเอดส์โลกหน้าวันพฤหัสบดี 1 สิงหาคมที่ผู้ศึกษา

ได้ไปช่วยขายของในร้านค้าของกลุ่มแม่บ้านหมู่ 1 ทั้งส้มตำ เหล้า อาหารของขบเคี้ยว และของเล่นเด็กราคาถูก ซึ่งมีผู้ไปอุดหนุนมากทีเดียว ชาวบ้านบางส่วนเดินทางไปดูบอร์ดนิตรรศการหน้าวัดแผ่นพับ และการ์ตูนรณรงค์ปัญหาเอดส์ ผู้ติดเชื้อในกลุ่มนี้ประจำอยู่ได้ต้นจำจา มีโต๊ะรับบริจาคผ้าป่า มีกรรมการกลุ่มนี้รับบริจาค พร้อมจดรายชื่อและจำนวนเงินก่อนที่ผู้บริจาคจะหย่อนของผ้าป่าเล็กลงในกล่องใส

จากการสำรวจสถานภาพการศึกษาเกี่ยวกับกลไกการทำบุญ หรือการแบ่งปันซึ่งกันและกันในลักษณะของการกุศล โดยอาศัยอุดมการณ์ของพุทธศาสนาเป็นสื่อเชื่อมโยงในการปรับความสัมพันธ์ระหว่างคนต่างชนชั้นและต่างสถานภาพกันในสังคมชนบทภาคเหนือ Bowie (1998) พบว่า ในบริบทของสังคมที่กำลังเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ทุนนิยมอย่างเต็มที่ หรือชุมชนที่ได้รับการแทรกแซงจากรัฐอย่างเข้มข้น กลไกการทำบุญหรือการบริจาคเพื่อการกุศลจะมีรูปแบบที่หลากหลายและสลับซับซ้อน เป็นไปในทางอ้อม และไม่เน้นตัวบุคคลมากยิ่งขึ้น ซึ่งโดยรากฐานเดิมการทำบุญแก่คนยากไร้โดยไม่เจาะจงมีอยู่แล้วในวิถีคิดของพุทธศาสนิกชนชาวล้านนา หรืออาจกล่าวได้ว่า แนวคิดที่คำจุนหนุนช่วยให้การทำบุญทำกุศลในชนบทไทยดำรงอยู่ได้คือ การทำบุญเป็นไปเพื่อลดปัญหาความเหลื่อมล้ำทางชนชั้นของชาวบ้านในชุมชนเดียวกัน (Bowie, 1998 : 469-470)

สถานการณ์ปัจจุบันของชุมชนหมู่บ้านในภาวะที่เศรษฐกิจยังไม่ฟื้นตัวอย่างแท้จริงและไม่อยากจำแนกความเป็นชาวนารวย ชาวนาจนได้จากปริมาณการถือครองที่ดิน เนื่องจากคนจำนวนหนึ่งกว่าครึ่งหรือค่อนข้างครึ่งถือครองที่ดินประมาณ 5-10 ไร่ แค่เพียงพอปลูกข้าวไว้กินเองในครอบครัว และหลายครอบครัวไม่มีที่ดิน เพราะ พ่อแม่ไม่แบ่งให้ รายที่แบ่งให้ก็ขายไปแล้ว หรือมีคนในครอบครัวทำงานหารายได้ที่ไม่เกี่ยวกับการเกษตรเป็นรายได้หลัก ความเป็นชนชั้นของคนชนบทที่อยู่ไม่ห่างไกลจากตัวเมืองเชียงใหม่มากนัก จึงกลายเป็นเรื่องสลับซับซ้อนและไม่ใช่ปัจจัยเดียวในการกำหนดความสัมพันธ์ทางสังคม ทั้งยังไม่มีภาพปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจนถึงเส้นแบ่งระหว่างผู้นำ ผู้มีอำนาจและคนยากไร้รายขอบในสังคมชนบท (Bowie, 1998 : 474) อาทิกกรณีของเจ้าอาวาสวัดหมู่ 1 ซึ่งก็เป็นลูกหลานของคนยากไร้ในหมู่บ้าน แต่สามารถก้าวเข้าสู่การสร้างตัวตนในฐานะผู้นำบารมีของชุมชนได้ โดยอาศัยการบวชตั้งแต่วัยเด็กไต่ลำดับขึ้นทางสังคมขึ้นมา

กรณีของบ้านหมู่ 1 และบ้านหมู่ 2 การรื้อฟื้นการทำกุศลเพื่อระดมทุนทางสังคมเกิดขึ้นได้อย่างเป็นรูปธรรมในกรณีของผ้าป่าวันเอดส์โลก 30 พฤศจิกายน และ 1 ธันวาคม 2542 เนื่องจากการปรับพิธีกรรมและมโนทัศน์เดิมของการทำกุศลจากการทำบุญให้พระสงฆ์ คนยากไร้ หรือรอกทานในยุคก่อนการพัฒนาของรัฐเข้ามาอย่างเข้มข้น มาสู่การทำบุญเพื่อผู้ติดเชื้อเอชไอวี

และเด็กที่ได้รับผลกระทบจากเอดส์ซึ่งเป็นคนชายขอบกลุ่มใหญ่ในสังคมภาคเหนือยุคที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาไปสู่ความทันสมัย โดยเจ้าอาวาสในฐานะผู้นำบารมีเป็นศูนย์กลางในการระดมทุน ปลุกฝังความคิดให้ชาวบ้านทั่วไปที่ถึงแม้จะไม่ได้ร่ำรวยหรือมีฐานะที่แตกต่างจากบ้านที่มีผู้ติดเชื้อหรือผู้ได้รับผลกระทบเล็งเห็นว่า ต้องบริจาคให้คนที่ยากลำบากเพื่อความอยู่รอดร่วมกันของคนในชุมชน ผลพวงที่ได้จากการช่วยเหลือกันนำมาซึ่งการลดความแตกต่างเหลื่อมล้ำ และเป็นการพิสูจน์ถึงให้เห็นถึงบารมีของเจ้าอาวาสวัดหมู่ 1 ในฐานะผู้นำซึ่งสามารถควบคุมสถาบันต่าง ๆ ของชุมชนไว้ได้ โดยภาพเชิงประจักษ์ของความร่วมมือกันในวาระโอกาสพิเศษเช่นนี้

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในบทที่สี่ การระดมทุนวันเอดส์โลกถือเป็นบทพิสูจน์ว่า ชาวบ้านในพื้นที่ตัวอย่างเพื่อการพัฒนาด้านเอดส์แห่งนี้ ได้เคลื่อนสำนึกมาสู่การเล็งเห็นว่า เอดส์เป็นปัญหาของชุมชน เนื่องจากความสงสารเห็นอกเห็นใจผู้ป่วย ผู้ติดเชื้อ เด็กและคนชราผู้รับผลกระทบว่า คือ ผู้ประสบเคราะห์กรรม และสมควรให้ความช่วยเหลือ โดยการใช้พิธีกรรมการระดมทุนทอดผ้าป่าเป็นเวทีในการสร้างความหมายของความเห็นอกเห็นใจและตระหนักในวิกฤตที่ผู้คนส่วนหนึ่งในชุมชนต้องแบกรับ มิติหนึ่ง ส่วนในอีกมิตินั้น พิธีกรรมที่จัดขึ้นปีละครั้งในโอกาสที่เป็นของผู้ติดเชื้อโดยตรงเช่นนี้ ถือเป็นการกลับหัวกลับหางจากภาวะปกติที่โลกสองโลกแยกออกจากกันด้วยความห่างเหิน ตัวใครตัวมัน ของผู้คนในชุมชนที่กำลังก้าวสู่ความทันสมัย มาสู่การใส่ใจทำบุญบริจาคช่วยเหลือคนเดือดร้อนและได้รับผลกระทบจากเอดส์ซึ่งเป็นคนในชุมชนเดียวกัน

กรณีที่สาม บริบทของพิธีกรรมเพื่อยืนยันการเป็นผู้ใกล้ชิดผู้นำบารมี เพื่อกันการกระทบกระทั่งระหว่างผู้คนในชุมชนเดียวกัน บทสะท้อนทิศทางการกลับสู่ชุมชนของกลุ่มตำบล

โดยยุทธศาสตร์ระดับมหภาคภายใต้ความร่วมมือไตรภาคี รัฐ องค์กรเอกชน และกลุ่มผู้ติดเชื้อ ดังที่ได้กล่าวไว้ในตอนที่ว่าด้วยปฏิสัมพันธ์กับองค์กรภายในและภายนอกชุมชนแล้วนั้น ถือได้ว่า ในสถานการณ์ของพื้นที่ศึกษาในยุคปัจจุบันองค์กรภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนมีความสัมพันธ์อย่างค่อนข้างฉิวเฉียดกับผู้ติดเชื้อในกลุ่ม และฉิวเฉียดมากยิ่งขึ้นกับผู้ติดเชื้อที่ไม่ใช่แกนนำคนสำคัญ ดังนั้น แม้การเยี่ยมเยียน พบปะ และรดน้ำดำหัวจะมีต่อกันบ้าง แต่ก็ถือว่า องค์กรภายนอกชุมชนเป็นพี่เลี้ยงห่างๆ ซึ่งกลุ่มไม่ได้หวังการพึ่งพิงในระบบอุปถัมภ์เต็มรูปแบบได้ แตกต่างจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มกับวัดหมู่ 1 ซึ่งมีความเข้มข้นในทุก ๆ ทางเพราะ วัดถือเป็นพี่เลี้ยงใกล้ชิดของกลุ่ม มีส่วนในการเสริมศักยภาพโดยการเปิดพื้นที่ให้สมาชิกกลุ่มได้เข้ามาแสดงตัวตนและขณะเดียวกันก็จำกัดขอบเขตในการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ติดเชื้อกับชาวบ้านทั่วไปในบางวาระโอกาส

ขยายความข้างต้น ด้านหนึ่งแม้เจ้าอาวาสวัดหมู่ 1 จะเคยกล่าวถึงบทบาทในการแสดงตัวตนของท่านในฐานะที่ปรึกษาใกล้ชิดกลุ่มว่า ต้องการให้กิจกรรมของผู้ติดเชื่อมีความกลมกลืนกับชุมชน ไม่ต้องการให้มีการแยกส่วนอย่างชัดเจนว่า งานใดเป็นงานผู้ติดเชื่อ และงานใดเป็นงานของชาวบ้านทั่วไป ซึ่งท่านก็มีปฏิบัติการอย่างชัดเจนในการดึงเอากิจกรรมของผู้ติดเชื่อมาสัมพันธ์กับวาระโอกาสของเทศกาลตามประเพณีต่าง ๆ เช่น ตัวอย่างของการแสดงตัวตนในวันเพ็ญเดือนสิบสอง และวันเอดส์โลกที่ได้กล่าวแล้ว แต่อีกด้านหนึ่ง ในความเป็นผู้อุปถัมภ์และเป็นตัวกลางในการเชื่อมโยงโลกของผู้ติดเชื่อ/ผู้รับผลกระทบ และโลกของชาวบ้านทั่วไปให้ใกล้กันด้านหนึ่ง แต่ด้านหนึ่ง ท่านกลับตอกย้ำถึงขอบเขตที่แยกโลกของผู้ติดเชื่อและชาวบ้านออกจากกัน โดยเฉพาะบริบทของการพักผ่อนยาวนานในช่วงเทศกาลสงกรานต์ปีใหม่เมือง คือ บทพิสูจน์อย่างดีสำหรับความจำเป็นที่ท่านยังคงเห็นควรแยกโลกสองโลกไว้ในบริบทที่ซับซ้อนหลากหลายซึ่งจะกล่าวโดยละเอียดต่อไป

ผู้ศึกษาได้เลือกเทศกาลปีใหม่เมืองให้เป็นตอนจบของการวิจัยสนามในครั้งนี้ ด้วยเหตุผลที่ ตามประเพณีชนบทไทยภาคเหนือ ช่วงเวลาแห่งการพักผ่อนดื่มกินและเที่ยวเตร่ซึ่งกินเวลายาวนานนี้ คือ ดัชนีชี้วัดถึงขอบเขตของปฏิสัมพันธ์ที่ผู้ติดเชื่อกับคนอื่น ๆ ในชุมชนมีต่อกัน ในภาวะที่ญาติมิตรลูกหลานของคนในชุมชนต่างกลับมาเยี่ยมบ้านรดน้ำดำหัวพ่อแม่และผู้อาวุโสที่พวกเขาและเธอให้ความเคารพนับถือ

ด้วยเหตุที่ภาวะแห่งการเข้าสู่ความทันสมัยอย่างยากจะหลีกเลี่ยงได้เข้าสู่ชุมชนรอบนอกของจังหวัดเชียงใหม่ ความหมายของปีใหม่เมืองซึ่งได้รับการอธิบายจากชาวบ้านจึงเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา นอกเหนือจากการรวมญาติและการใช้ชีวิตครอบครัวร่วมกันแล้ว ชาวบ้านถือว่า วันสงกรานต์แตกต่างจากวันปกติธรรมดาเพียงแค่ว่าเป็นวันหยุดพักผ่อนที่ยาวนานกว่าปกติ กิจกรรมส่วนมากจึงเป็นการกระทำร่วมกันในระดับครอบครัวเครือญาติ มากกว่ากิจกรรมในรูปของกลุ่มทางสังคมหรือชุมชน

นายนิยม แสงสกุล อดีตกำนันของตำบลนี้ เล่าให้ฟังว่า เดิมนี่ประเพณีปีใหม่ในหมู่บ้านไม่คึกคักครื้นเครงมากเท่ากับในอดีตที่เขายังเป็นเด็กและรุ่นหนุ่ม เพราะแต่เดิมโอกาสพิเศษเช่นนี้เป็นช่วงเวลาแห่งความสนุกสนาน มีการละเล่น กิจกรรมเพื่อปรับความสัมพันธ์ร่วมกันในชุมชน อาทิ การเล่นลูกขวงที่ลานบ้านซึ่งเป็นสถานที่ใจกลางของชุมชน หรือการนัดหมายให้คนหนุ่มที่มีข้อพิพาทหรือเรื่องราวทะเลาะวิวาทไม่ลงรอยกัน ได้มาชกต่อยระบายความแค้นที่สะสมต่อเนื่องกันมาในรอบปี เมื่อได้ใช้กำลังจนถึงขั้นเลือดอาบร่าง ก็ให้ถือว่า เลิกแล้วต่อกัน ไม่คิดใจเอาความ หรือมีความบาดหมางต่อกันอีก ภาพปรากฏเหล่านี้มิให้เห็นเมื่อพ่อกำนันยังเป็นเด็ก ๆ แต่

เมื่อเขาโตเป็นผู้ใหญ่ จนได้มาเป็นกำนันต่ออีก 4 ปี พิธีกรรมเพื่อปรับความสัมพันธ์เหล่านี้ได้จางหายไปจนไม่มีให้เห็น ในสมัยหลัง ๆ มาจนถึงเดี๋ยวนี้ ถ้าใครมีเรื่องราวข้อพิพาทกันในหมู่บ้าน และผู้นำได้ใช้ความพยายามอย่างเต็มที่แล้วในการไกล่เกลี่ยแต่ไม่สำเร็จ ก็ต้องผ่านการจัดการในชุมชนที่ล้มเหลวนี้ไปสู่การปรับเรียกค่าเสียหายกันที่สถานีตำรวจอย่างเป็นทางการ แต่ถ้าให้เปรียบเทียบกันแล้ว ภาวะปัจจุบันที่สื่อ การศึกษา และความเป็นทันสมัยเข้ามาสู่ชุมชน มีผลทำให้ความขัดแย้งซึ่งหน้าและการทะเลาะวิวาทมีให้เห็นลดน้อยลง เพราะ ผู้คนต่างคนต่างอยู่มากยิ่งขึ้น ต่างก็ต้องทำมาหากินเพื่อเอาตัวรอด และมีการศึกษาช่วยพรวนคนหนุ่มในออกไปจากชุมชนในช่วงเวลาหนึ่ง แต่ก็ทำให้มีปัญหาอื่นตามมาคือ เรื่องของยาเสพติดที่ยังคงเป็นปัญหาส่วนตัวของครอบครัวใครครอบครัวมัน ซึ่งไม่ว่าผู้นำทางการ หรือผู้นำบารมีก็ยังไม่อาจหยิบใช้กลไกของครอบครัวชุมชนมาบรรเทาปัญหา เช่นที่ชุมชนนี้ได้กระทำมาแล้วในประเด็นปัญหาเอดส์

บรรยากาศของกลุ่ม และมิติแห่งความเป็นชุมชนในเทศกาลสงกรานต์ปีใหม่เมือง จึงเป็นสองส่วนที่แยกออกจากกันตามการแบ่งขอบเขตพื้นที่ในชีวิตของผู้คนที่เป็นตัวละครทางสังคม แม้ว่า ผู้ติดเชื่อทุกคนต่างเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวชุมชน แต่จากการศึกษาปฏิสัมพันธ์ของผู้ติดเชื่อและชาวบ้านในช่วงเวลาแห่งการพักผ่อนของผู้คนในชุมชนแห่งนี้ โดยการหยิบยกบางตัวอย่างของงานประเพณี กิจกรรม หรือพิธีกรรมที่เกิดขึ้นในช่วงระหว่างวันที่ 12-17 เมษายน 2543 มายืนยันถึงขอบเขตที่ยังคงมีความเหลื่อมล้ำแยกส่วนกันไปตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้นได้ดังต่อไปนี้

ในช่วงเดือนมีนาคม-เมษายน 2543 ที่ผ่านมา จากการสังเกตผู้ศึกษาพบว่า ผู้ติดเชื่อเข้ามางานที่วัดลดน้อยลง แม้แต่แกนนำก็ขาดการมาทำงานเย็บผ้าในวันติดต่อกันหลายวัน ด้วยเหตุผลต่างๆ นานา ซึ่งมีจุดร่วมกันที่การให้ความสำคัญกับงานส่วนตัวและเครือญาติมากกว่า ปรากฏการณ์เช่นนี้เป็นดัชนีที่สะท้อนถึงการที่กลุ่มผู้ติดเชื่อ และชุมชนเริ่มกลมกลืนกันมากขึ้น ผู้ติดเชื่อสุขภาพดี และคนที่ตรวจเลือดไม่พบเชื้อบางคนออกไปทำงานในไร่ นา นั้นหมายถึง การมีวิถีแบบปกติและเป็นธรรมชาติมากขึ้น เพราะในความเป็นจริงหลายคนพบว่า งานเย็บผ้า มีปัญหาเรื่องการตลาดและการพัฒนาฝีมือ คนที่มีใจรักด้านนี้จริง ๆ มีเพียงสองคนคือ ต้มและแดง เท่านั้น แต่ในช่วงเวลาดังกล่าว ต้มกลับบ้านไปเย็บแม่พร้อมทั้งลูกชายและลูกสาว ส่วนแดงก็มีงานตัดเย็บเสื้อผ้าพื้นเมืองรัดตัว เนื่องจากใกล้เทศกาลสงกรานต์จึงต้องรีบทำงานให้เสร็จภายในวันที่ 14 เมษายน เธอจึงขาดงานกลุ่มไปหลายวันติดต่อกัน ส่วนนี้เมื่อไม่ใช่ผู้ติดเชื่อ ไม่ต้องระวังเรื่องสุขภาพเหมือนคนอื่น บางโอกาสเมื่อไม่ติดงานประจำที่กลุ่มเธอก็ออกไปทำงานในทุ่งนาได้

เจ้าอาวาสวัดหมู่ 1 มีอารมณ์อึดอัดรับข้ออยู่เนื่อง ๆ กับการที่มีแกนนำมาทำงานน้อยลง ใครจะไปไหนหรือทำอะไรก็ไม่บอกกล่าว และการที่มีคนชวนนำผ้าพื้นเมืองที่ทอมาไปขาย

ต่อเพียงสองคนคือ คำและนี ในขณะที่ตัวท่านเอง แม้จะรักชอบงานด้านการค้าขาย แต่ด้วยความ เป็นพระสงฆ์จึงมีข้อจำกัด ปรากฏการณ์ต่างๆ ในช่วงต้นปี พ.ศ.2543 ที่กำลังเปลี่ยนแปลงไป ถ้า มองในอีกแง่มุมหนึ่งหมายถึง ทิศทางการกลับสู่ชุมชนอย่างเป็นทางการ เมื่อญาติมิตรและเพื่อน บ้านในชุมชนมองปัญหาของผู้ติดเชื่อเป็นเรื่องปกติ และพร้อมจะอยู่ร่วมกันในชุมชนเดิมอย่าง ปราศจากการแบ่งแยกกีดกัน ซึ่งถือว่า ไกลเคียงกับภาพเชิงอุดมคติที่ภาคส่วนขององค์กรพัฒนา เอกชนใฝ่ฝันอยากเห็นอย่างเป็นจริงเป็นจัง แต่ก็มี ความขัดแย้งในปรากฏการณ์ที่เป็นจริงในระดับ พื้นที่เมื่อท่านเจ้าอาวาสในฐานะผู้นำบารมี และผู้อุปถัมภ์กลุ่มต้องการให้กลุ่มรวมตัวกันอย่าง หนาแน่นทุกวัน เพราะถ้าเป็นเช่นนั้น ท่านคิดว่า เงินทุนต่าง ๆ ในรูปแบบการสงเคราะห์จากภายนอกจะเข้ามาอย่างยั่งยืนกว่าการรวมตัวกันอย่างหลวม ๆ ในหมู่สมาชิก และมีแกนนำทำงานด้าน การบริหารจัดการเพียงสองหรือสามคนเท่านั้น

ยุทธศาสตร์ที่ท่านใช้ในการดึงแกนนำกลุ่มในกลับมารวมตัวที่วัดอย่างสม่ำเสมอจึงมีทั้ง รูปแบบที่เรียกกันตามประสาชาวบ้านว่า ไม้แข็ง และ ไม้อ่อน ไม้แข็งได้แก่ การติดประกาศไว้ที่ ศาลาวัดว่า เวลาทำงานของกลุ่มคือ 08.00-08.30 น. ถ้าใครมาทำงานช้ากว่า 08.30 น. ถือว่า มาสายที่ถูกหักค่าแรง 10 บาทในวันนั้น แต่ยุทธศาสตร์นี้ดูเหมือนจะไร้ผล เพราะ ไม่ช่วยให้ใคร ต่อใครมีความกระตือรือร้นมากขึ้น ตามที่กล่าวมาแล้วว่า ภาระหน้าที่ในชีวิตประจำวันของพวกเขา เธอมีอย่างหนักหน่วงและหลากหลาย ทั้งบทบาทแม่ ลูกสาวของครอบครัวเดิม และการไปช่วย งานของเพื่อนฝูงญาติมิตรทั้งในและนอกชุมชน การมาทำงานในวัดทุกวัน หรือมาเข้าและกลับเย็น เต็มเวลาเกินกว่า 8 ชั่วโมงจึงเป็นเรื่องที่จำต้องยืดหยุ่นให้กันบ้างตามวาระโอกาสอันสมควร เมื่อ ใช้ไม้แข็งไม่ได้ผลท่านก็เริ่มใช้ไม้อ่อน ด้วยการประกาศเชิญชวนให้ผู้ติดเชื่อไปเที่ยวพักผ่อนร่วมกับ ท่าน 4-5 วันที่กรุงเทพฯ และเมืองพัทยา โดยเริ่มออกเดินทางโดยรถตู้ที่สมาชิกในกลุ่มที่ไปด้วยกัน ออกเงินคนละ 300 บาท หรือ 500 บาทถ้าไปเป็นคู่แม่-ลูก แล้วถ้ามีที่นั่งเหลือจึงจะเชิญชวนชาวบ้านคนอื่นๆ ในราคาคนละ 500 บาท ท่านรบเร้า และเร่งให้พวกเขาเร่งคิดตัดสินใจ เพราะวัน ออกเดินทางคือ ช่วงเย็นของวันที่ 20 เมษายน 2543 นี้

การนำโครงการการเดินทางไปเที่ยวพักผ่อนร่วมกันมาใช้แก้โรสถกการณ์นั้น เห็นได้ อย่างชัดเจนว่า การกลับสู่ชุมชนอย่างเป็นทางการของผู้ติดเชื่อ เมื่อญาติมิตรและเพื่อนบ้านในชุมชน เข้าใจปัญหาของพวกเขาและเธอมากขึ้นแล้ว มีความหมายในทางปฏิบัติที่คลุมเครือและซับซ้อนมากขึ้นตามวันเวลาที่เปลี่ยนผ่านไป เพราะ การกลับสู่ชุมชนในความหมายที่ท่านเจ้าอาวาส ต้องการให้เป็นคือ กลับได้แต่ต้องอยู่ในขอบเขตของตนเอง โดยที่กลุ่มผู้ติดเชื่อยังคงต้องเป็นกลุ่ม ในชุมชนที่แสดงตัวตนอย่างเข้มแข็งและมีการรวมตัวอย่างหนาแน่น ให้มีความแตกต่างจากกลุ่ม

ทางสังคมกลุ่มอื่น มากกว่าการรวมตัวกันหลวม ๆ ตามธรรมชาติ และแต่ละคนก็มีเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมในชุมชนที่แตกต่างกันออกไปตามแต่ละดวงใจ ความหมายที่สลับซับซ้อนและคลุมเครือนี้จะแสดงภาพปรากฏให้เห็นในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นระหว่างวันที่ 14-17 เมษายน ซึ่งถือว่าเป็นช่วงเวลาที่คุณในครอบครัวชุมชนมีโอกาสอยู่ร่วมกัน โดยไม่มีเรื่องของการทำงานหาเลี้ยงชีพในชีวิตประจำวันเข้าเป็นตัวเชื่อมประสาน เพื่อแสดงให้เห็นว่า ในโอกาสพิเศษซึ่งตามคติของชาวไทยภาคเหนือถือว่า เป็นภาวะกลับหัวกลับหางจากชีวิตปกติทั่วไปที่แต่ละคนดำเนินอยู่ในชุมชนนั้น ปฏิสัมพันธ์ของคนจากกลุ่มทางสังคมส่วนต่างๆ เป็นเช่นไรบ้างในทางปฏิบัติ

14 เมษายน ความหมายในทางคติชนล้านนาถือว่า วันนี้เป็น วันเนา ทุกคนต้องคิดหรือพูดในสิ่งที่ดีต่อกัน ห้ามด่าว่า นินทา กัน เด็ก ๆ ก็ห้ามร้องไห้ เพราะ ถ้ามีการกระทำในสิ่งอัปมงคลที่วุ่นวายมาแล้วลงไปในวันนี้ ชีวิตจะพบเจอแต่สิ่งที่ไม่เป็นมงคลตลอดไปทั้งปี แต่นั่นก็เป็นความหมายในเชิงอุดมคติเท่านั้น ในชีวิตจริงทุกสิ่งก็เป็นไปตามวิถีชีวิตปกติของผู้คนที่มีความสัมพันธ์แนบแน่นใกล้ชิดกัน เด็กยังคงร้องไห้ ผู้ใหญ่ก็มีการเล่าลือขบขันนินทา กัน ทั้ง ๆ ที่ทุกคนต่างก็จำได้ว่า วันนี้มีข้อห้ามอย่างไรบ้าง โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ติดเชื้อเองก็มีการวิพากษ์วิจารณ์กล่าวถึงแม่หม้ายสามีตายเพราะเอดส์ แต่เมื่อตรวจไม่พบเชื้อเอชไอวี เธอก็ยังคงไปทุ่งนาตามปกติ และดื่มเหล้ากับชาวบ้านโดยไม่คิดจำกัดขอบเขตของตนเองตามคำสั่งสอนแนะนำของท่านเจ้าอาวาส ท่านเองก็ร่วมวงวิพากษ์วิจารณ์นั้นด้วย โดยกล่าวว่า เมื่อใครไม่รักษาสุขภาพของตนเอง ก็ไม่รู้จะว่าอย่างไรแล้ว

มีข้อสังเกตบางประการที่เกี่ยวข้องกับความคลุมเครือเรื่องความรู้ที่เกี่ยวกับการนำมามีอธิบายว่า ทำไมผู้หญิงที่สามีเสียชีวิตเพราะเอดส์บางคนจึงตรวจเลือดครั้งเดียวก็พบว่า ติดเชื้อเลย แต่บางคนตรวจก็ครั้งก็ไม่เคยพบเชื้อ และเพียรพยายามอธิบายตนเองกับคนอื่นว่า ติดเชื้อแต่ตรวจเลือดไม่พบ และคิดจะไปตรวจซ้ำอีก เช่น กรณีของนี้ ที่เธอมีความตั้งใจจริงในการทำงานจัดการภายในกลุ่มอย่างขยันขันแข็ง และเข้ามารับการอุปถัมภ์จากท่านในส่วนวงในอย่างเต็มตัว ทั้ง ๆ ที่ปัญหาการจ้างแรงงานในชุมชนบรรเทาความเข้มงวดลงมากแล้ว ขณะที่ในมุมมองของท่านเจ้าอาวาสที่เพียรพยายามสั่งสอนให้ผู้ติดเชื้อจำกัดการทำงานเฉพาะในกลุ่ม ไม่รับทำงานรับจ้างจากภายนอกโดยเฉพาะงานรับจ้างภาคเกษตร เพราะถึงแม้ตรวจไม่พบเชื้อ ก็ไม่ควรตายใจว่าไม่เป็นเอดส์แน่แล้ว ให้คิดในด้านที่มีความเป็นไปได้ที่เชื้อจะหลบใน และหันมาดูแลสุขภาพอย่างเคร่งครัดน่าจะเป็นทางออกที่ดีกว่าการใช้ชีวิตปกติ เพราะถึงจะตรวจไม่พบเชื้อ ชาวบ้านก็ยังเห็นว่า พวกเธอเป็นผู้ติดเชื้ออยู่นั่นเอง

น่าสังเกตว่า ในกาละโอกาสในงานรื่นเริงของชุมชนที่เน้นความสนุกสนานร่วมมือร่วมใจกัน หรือการสังสรรค์ซึ่งอาจหลีกเลี่ยงสุราหรือของมีเมาไปไม่พ้นนี้ ผู้ติดเชื่อจะหลีกเลี่ยงการเข้าร่วม นอกจากการออกไปพูดคุยกับญาติมิตรโดยปกติเท่านั้นที่จะมีให้เห็น เนื่องจากคำสั่งสอนที่แนะของท่านเจ้าอาวาสวัดหมู 1 ที่ว่า ไม่ว่าโอกาสใดก็ตาม ไม่ควรออกไปสำมะเลเทเมาเหมือนที่คนอื่นกระทำกัน ควรประพฤติตนเพื่อเป็นแบบอย่างเหมือนเช่นวาระปกติ ไม่ควรมีช้อยกเว้นใด ๆ สิ่งเหล่านี้มีผลทั้งทางตรงและทางอ้อมให้ผู้ติดเชื่อกับคนในชุมชนมีระยะห่างกันอยู่พอสมควร นอกเหนือจากการทำบุญทางศาสนาในวัดของหมู่บ้านเท่านั้นที่ผู้ติดเชื่อและคนอื่นในชุมชนได้กระทำร่วมกัน นอกจากนั้นวันปีใหม่เมืองได้ถูกปรับเปลี่ยนให้มีความหมายเป็นวันครอบครัวเครือญาติมากกว่าวันของชุมชนตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

ดังนั้น กิจกรรมที่ผู้ติดเชื่อในฐานะลูกบ้านกระทำร่วมกับคนในชุมชน ในช่วงพักผ่อนยาวประจำปีในเทศกาลปีใหม่เมือง นั่นคือ การทำบุญตามประเพณีที่วัดประจำหมู่บ้านในวันที่ 15 เมษายน การทำบุญสืบชะตาหมู่บ้านและการรดน้ำดำหัวหมู่ผู้สูงอายุ ในวันที่ 16 เมษายน เพราะวันที่ 15 เมษายน หรือวันพญาวัน คือ วันเริ่มต้นปีใหม่เมืองที่แท้จริงตามคติชนวิทยาของชาวไทยภาคเหนือ วันนี้ชาวบ้านถือเป็นวันที่ดีที่สุด เป็นฤกษ์ยามยามดีในการเริ่มต้นกระทำการต่าง ๆ อาทิ ขึ้นบ้านใหม่ แต่งงาน หรือโอกาสมงคลอื่น ๆ จากการสอบถามผู้หญิงติดเชื่อชาวบ้านหลายคนทั้งที่บ้านหมู 1 และบ้านหมู 2 พวกเธอเล่าว่า ตื่นขึ้นมาหนึ่งชั่วโมงก่อนเที่ยงวันตั้งแต่ตีสี่ ในขณะที่ข้าวของทำบุญอื่น ๆ มีการเตรียมการมาแล้วตั้งแต่วันที่ 14 เมื่อไปถึงวัด เมื่อไปถึงวัด ชาวบ้านได้แยกสิ่งของที่นำมาทำบุญออกเป็น 3 ถาด เพื่อนำไป ทาน ในแต่ละบริเวณของวัด การทานถือว่า เป็นการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติที่เสียชีวิตไปแล้ว ไม่ว่า คนนั้นจะเป็นคนหนุ่มสาวหรือคนเฒ่าคนแก่ แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า ในสถานการณ์ปัจจุบัน หลายครอบครัวพ่อแม่กลับต้องเป็นฝ่ายทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ลูก ๆ ที่เสียชีวิตก่อนวัยอันสมควรด้วยสถานการณ์เอดส์แทนที่ลูกจะเป็นฝ่ายปฏิบัติเช่นนั้นตามขนบประเพณีดั้งเดิม

การทำบุญ และการเข้าร่วมในการรื้อฟื้นประเพณีในฐานะลูกบ้านของแกนนำกลุ่มผู้ติดเชื่อ ถือว่า เป็นส่วนหนึ่งในการแสดงตัวตนให้คนทั่วไปเห็นว่า ผู้ติดเชื่อเป็นคนดีมีศีลธรรมและเป็นลูกบ้านที่ให้ความร่วมมือในกิจกรรมของหมู่บ้านเช่นเดียวกับชาวบ้านคนอื่น ๆ โดยเฉพาะการทำบุญในทุกกาละโอกาสที่เอื้ออำนวย เป็นส่วนหนึ่งในการลดช่องว่างเพื่อการอยู่ร่วมกันกับคนอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องกับกลุ่มผู้ติดเชื่อ ขณะที่ช่องว่างในโอกาสของงานรื่นเริงสังสรรค์ผู้ติดเชื่อไม่อาจเข้าไปมีส่วนร่วมได้เลย เนื่องจากการดื่มสุราและการพลั่งเปลอพูดคุยด้วยความสนุกสนานอย่างไม่

ระมัดระวังตัวกับชาวบ้านกลุ่มอื่น ๆ ในชุมชน เป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสมและไม่ดีงามพอที่ผู้ติดเชื้อจะกระทำได้ ตามมาตรวัดจากบรรทัดฐานของกลุ่มดังที่กล่าวไว้ในรายละเอียดของบทที่ 4

17 เมษายน วันนี้ตรงกับวันจันทร์ที่สามซึ่งถือว่า เป็นวันพบกลุ่มประจำเดือนเมษายน กิจกรรมที่จัดขึ้นในวันพบกลุ่มซึ่งยังคงอยู่ในช่วงคว้นหลงของเทศกาลปีใหม่เมือง ถือเป็นการพบกลุ่มในช่วงโอกาสวาระพิเศษแตกต่างจากเดือนก่อน ๆ มาตรงที่ไม่มีการนั่งล้อมวงกันทำดอกไม้จันทร์ แต่สมาชิกต้องเปลี่ยนหน้าที่มาเป็นการเตรียมการจัดวางข้าวของเครื่องใช้ เพื่อการรดน้ำดำหัวพ่อหลวงบ้านคนเก่า¹² เจ้าอาวาสวัดหมู่ 1 รองเจ้าอาวาสวัดหมู่ 1 และหัวหน้าสถานีอนามัย ตามธรรมเนียมที่ปฏิบัติติดต่อกันมาเป็นเวลาสองปีแล้ว การรดน้ำดำหัวเพื่อแสดงความคารวะและขอขมาลาโทษต่อผู้อาวุโสผู้เป็นที่ปรึกษา และอุปถัมภ์ค้ำจุนกลุ่มนี้ ถือเป็นการประยุต์พิธีกรรมหลักที่ผู้คนทั่วไปแสดงออกต่อกัน มาใช้เพื่อเป็นเครื่องยืนยันถึงความสัมพันธ์แนวดิ่งที่สมาชิกทุกคนต่างยอมรับว่า จำเป็นต้องดำรงอยู่อย่างฝังรากลึกทั้งในระดับความสัมพันธ์ภายในและภายนอกชุมชน

เจ้าอาวาสวัดหมู่ 1 ออกไปดำหัววัดใกล้เคียงในช่วงเช้า และกลับมาที่กลุ่มอีกครั้งในช่วงบ่ายของวันนั้น หลังจากทีสมาชิกทุกคนรับประทานอาหารเช้าแล้ว และช่วยกันเก็บล้าง ท่านได้เรียกสมาชิกให้มานั่งรวมกันเพื่อรับฟังโอวาทที่จะเทศนาเนื่องในโอกาสพิเศษนี้ โดยมีสาระสรุปได้ว่า การเป็นลูกผู้ใหญ่น้องต้องมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย สมาชิกจึงต้องเข้ามาที่วัดกันบ่อย ๆ เพื่อช่วยงานเก็บกวาดบริเวณวัดและเก็บล้างข้าวของที่ใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ ที่วัดจัดขึ้น ไม่ใช่การเข้ามาเป็นแขกในวันที่มีพิธีกรรมและกิจกรรมที่วัดจัดขึ้นเท่านั้น เพราะถ้ามาเพียงแค่นั้นถือว่า ไม่เพียงพอในการตอบแทนความเมตตาที่ท่านได้อุปถัมภ์ และทำให้ชีวิตที่เหลืออยู่ของพวกเขาในฐานะผู้ติดเชื้อเอชไอวีและผู้รับผลกระทบจากเอดส์เป็นไปในทิศทางที่ดีงามและมีความชัดเจนมากขึ้น ดังผลงานของวัดที่ปรากฏออกมาและทุกคนจากภายนอกก็ให้การยอมรับ เพราะการทำงานอย่างต่อเนื่องของท่านสิ่งเหล่านี้จึงเกิดขึ้นมา และมีเงินทุนช่วยเหลือเข้ามาในชุมชนให้พวกเราได้แบ่งปันกันตามโอกาสอันสมควร การเป็นผู้ติดเชื้อก็ถูกคนอื่น ๆ มองในแง่ลบอยู่แล้วว่า ไม่ดี ไม่มีประโยชน์ต่อสังคม พวกเราจึงต้องทำตัวให้ดี ด้วยการเข้ามาช่วยทำงานจัดการในกลุ่มกัน

¹² พ่อหลวงคนนี้เพิ่งอำลาตำแหน่งไปเมื่อวันที่ 11 เมษายน 2543 เนื่องจากต้องไปทำงานประจำที่สหกรณ์การเกษตรของอำเภอ ทำให้ไม่สามารถดำรงตำแหน่งเดิมได้ เพราะ ทางราชการกำหนดกฎระเบียบไว้ว่า ผู้ใหญ่บ้านต้องเป็นผู้มีอาชีพอิสระ ไม่ทำงานประจำ มิฉะนั้นจะไม่มีความถูกต้องหรือปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมาในหมู่บ้านได้

มากขึ้น ไม่ใช่ว่าปล่อยให้หน้าทีของแกนนำเพียงแค่ 2-3 คนเท่านั้นอย่างที่เป็นอย่างอยู่ในทุกวันนี้ เพื่อไม่ให้ชาวบ้านทั่ว ๆ ไปเขามองในทางลบอย่างเช่นที่กล่าวมา

การให้อิโฆวาทและกล่าวอ้างเหตุผลต่าง ๆ นานาที่ท่านเจ้าอาวาสได้เทศนาให้ชาวบ้านฟังเป็นเวลายาวนานนั้น สะท้อนให้เห็นถึงแนวโน้มการกลับสู่ชุมชนของผู้ติดเชื่อได้เป็นอย่างดีว่าการกลับสู่ชุมชนนั้นถึงเวลาแล้วที่จะต้องเป็นไป กลุ่มมีหน้าที่เป็นเพียงที่ยืนแห่งการประสานสิทธิประโยชน์ในด้านความช่วยเหลือให้แก่สมาชิก โดยมีคนทำงานจัดการด้านข้อมูลสมาชิกเพียง 2-3 คนเท่านั้น คนส่วนหนึ่งเลือกมาทำงานรับค่าจ้างเพื่อเงิน 50 บาทต่อวันในการทำงานเย็บผ้า ส่วนคนที่เหลือนอกจากนั้น มีหน้าที่เพียงมาพบกลุ่มเดือนละครั้งทุกวันจันทร์ที่สามของเดือน แต่เมื่องานเย็บผ้าที่ทางวัดให้การสนับสนุนไม่เหมาะสมกับความถนัดของสมาชิกส่วนใหญ่ที่มาทำงานมากนัก นอกจากแดงและตี๋เพียงสองคนที่มีทักษะฝีมือมาก่อน สิ่งเหล่านี้ส่งผลต่อทิศทางการอาชีพและการพัฒนาฝีมือเพื่อการทำงานอย่างหลากหลายมากขึ้นด้วยความคิดความสนใจของคนในกลุ่มเองหยุดนิ่ง และเมื่อประกอบกับการขาดความรู้เรื่องการตลาด เพราะไม่มีการแสวงหาข้อมูลความรู้เรื่องนี้เลย ทำให้การผลิตซึ่งเป็นไปด้วยฝีมือที่ไม่โดดเด่นในยุคภาวะเศรษฐกิจเช่นนี้ขายหรือระบายสินค้าออกไปต้องใช้เวลามาก แต่ขายได้ไม่มากนัก ในช่วงใกล้เทศกาลปีใหม่ของเด็กและผู้ใหญ่มา และนำมาขายบวกกำไรแทน เสื้อผ้าพื้นเมืองราคาเหยียบร้อยขึ้นไปถูกคำและนี่สองคนซึ่งเป็นผู้ใกล้ชิดนำไปขายภายในหมู่บ้านตามคำสั่งของท่าน ในขณะที่คนอื่น ๆ หลีกเลี่ยงการไปวัดเนื่องจากไม่ต้องการรับภาระด้านนี้

การดึงกลับของท่าน และกำชับให้ผู้ติดเชื่ออยู่ในขอบเขตของตนเองตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ไม่เปิดโอกาสให้ผ่อนคลายแม้ในโอกาสพิเศษเมื่อมีงานรื่นเริงในหมู่บ้านเช่น เทศกาลงานสงกรานต์ ต้องจำกัดขอบเขตตนเองและกระทำตนเพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีตลอดเวลา ก็เพราะกลุ่ม คือ ผลงานการพัฒนาที่เป็นรูปธรรมมากที่สุดของท่าน ในขณะที่การขยายงานด้านคุณภาพชีวิตไปสู่ทิศทางอื่น ๆ ตามความเป็นไปของสภาพปัญหาซึ่งทวีความรุนแรงมากกว่า อาทิ งานด้านเยาวชนและยาเสพติด ต้องกระทำควบคู่กันไปในฐานะที่วัดเป็นองค์กรชุมชน มีเรื่องของศรัทธาบารมี และการยอมรับของชาวบ้านอยู่แล้ว แต่ท่านกลับเข้าไปไม่ถึงปัญหาเหล่านั้น ด้วยไม่ได้รับความร่วมมือจากกลุ่มเป้าหมาย ต่างจากความร่วมมือที่ท่านได้จากแกนนำและสมาชิกกลุ่มผู้ติดเชื่อ ดังนั้น トラบเท่าที่ท่านยังไม่สามารถขยายงานพัฒนาไปสู่ทิศทางอื่นตามสภาพที่เป็นจริงของปัญหาในชุมชนได้ トラบนั้น การกลับคืนสู่ชุมชนของผู้ติดเชื่อ ก็คงเป็นไปอย่างจำกัดภายใต้

ชอบถ่ายสายตาและส่ายโยในการอุปถัมภ์ของท่านมากกว่าการที่พวกเขาและเธอจะกลับสู่ชุมชน
 อย่างเป็นปกติธรรมดาตามกาลเวลาที่เปลี่ยนผ่านและคลี่คลายลงไป

เมื่อท่านให้โอกาสที่ปรึกษากลุ่มคนอื่น ๆ กล่าวในโอกาสพิเศษ และให้ชาวบ้านพนม
 มือรับศีลรับพรเสร็จเรียบร้อยแล้ว ท่านเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส พ่อหลวงบ้านคนเก่า และหัว
 หน้าสถานีนามัยได้ผูกข้อมือให้สมาชิกกลุ่ม โอกาสนี้ท่านได้ตอกย้ำถึงความผูกพันที่ดีต่อพ่
 หลวงคนนี้มีต่อกลุ่มเมื่อครั้งที่เป็นกาจใจชี้แจงให้ชาวบ้านซึ่งเป็นศรัทธาเข้าใจถึงการให้โอกาสผู้
 ติดเชื้อมาทำงานอาชีพในกลุ่ม ทำให้ชาวบ้านยอมรับเรื่องได้ในเวลาอันรวดเร็ว และลดเสียงขบถ
 นินทาได้ นั่นก็เพราะ บารมีและลักษณะของการเป็นผู้นำที่ดีต่อพ่หลวงคนนี้มีนั่นเอง เหล่านี้เท่า
 กับเป็นการประกาศสัญญาใจระหว่างกันของทั้งสองผู้นำชุมชนที่จะคิดค้นทำงานด้านคุณภาพชีวิต
 ร่วมกันต่อไปโดยไม่ทอดทิ้งปล่อยว่างงานด้านผู้ติดเชื้อและปัญหาเอดส์แม้ว่าสถานการณ์ได้เริ่มคลี่
 คลายลงไปมากแล้วก็ตาม

5.4 สรุป

พิจารณาจากการเคลื่อนไหวในลักษณะต่างๆ ตามบริบทของสถานการณ์ที่ได้หยิบยก
 มาอ้างอิงในการศึกษาการจัดรูปอัตลักษณ์ของผู้ติดเชื้อเอชไอวี ล้วนแล้วแต่มีเป้าหมายตาม
 ประการด้วยกันคือ ประการที่หนึ่ง การสร้างความชอบธรรมในฐานะกลุ่มเพื่อการพัฒนาชุมชนหนึ่ง
 ที่ทำงานอย่างต่อเนื่องในวิกฤตการณ์ปัญหาของชุมชน ประการที่สอง การต่อรองเพื่อให้ผู้ติดเชื้อ
 สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี ขณะเดียวกันก็มีภาพลักษณ์ของความกลมกลืนกับคนส่วนใหญ่
 ที่ไม่ติดเชื้อด้วยเช่นเดียวกัน และประการที่สาม กลุ่มได้ทำการปรับเปลี่ยนนิยามความหมายจาก
 ภาวะความเป็นคนชายขอบของผู้ติดเชื้อและผู้รับผลกระทบจากเอดส์ มาสู่การรวมกลุ่มเพื่อสร้าง
 พื้นที่ทางจิตใจแห่งใหม่ ภายใต้ชุมชนเชิงภูมิศาสตร์ที่ทุกคนอยู่ร่วมกันได้โดยเคารพความแตกต่าง
 หลากหลาย โดยไม่ต้องตกอยู่ในภาวะเสียเปรียบของการเป็นผู้ถูกกระทำอย่างชัดเจนมากนัก

การเคลื่อนไหวในลักษณะของการต่อรองผ่านพิธีกรรม กิจกรรมทางวัฒนธรรม และ
 การประสานเครือข่ายความร่วมมือดังที่กล่าวมาทั้งหมดในบทนี้ ล้วนเป็นการผลิตใหม่ความเป็น
 ชุมชนเพื่อต่อสู้กับความทันสมัยที่แย่งเข้ามาเยือน และยังนำพาความแปลกแยก ห่างเหิน ตัวใคร
 ตัวมัน ตลอดจนการเห็นความสำคัญของการอยู่รอดทางเศรษฐกิจเหนือความสัมพันธ์ลักษณะอื่น
 อย่างน้อยที่สุด ผลที่ได้รับจากความพยายามต่างๆ ของกลุ่มผู้จัดการปัญหาเอดส์ ก็คือ การสร้าง
 ตัวตนโดยเริ่มจากความเข้าใจปัญหาของพวกเขาเอง และเป็นตัวอย่างให้คนอื่น ๆ ในชุมชนเริ่มตั้ง
 คำถามกับการพัฒนาที่เริ่มจากเจ้าของปัญหา

ส่วนในประเด็นการกลับสู่ชุมชนของผู้ติดเชื้อ ด้านหนึ่งกลับมีความคลุมเครือและซ้อนทับกันของความหมายทั้งจากแกนนำองค์กรพัฒนาเอกชน ผู้นำบาร์มีในฐานะที่ปรึกษาใกล้ชิดและผู้ติดเชื้อในฐานะสมาชิกกลุ่มตำบล นั่นคือ แกนนำองค์กรพัฒนาเอกชนเห็นว่า การกลับสู่ชุมชนคือ ความยั่งยืนของการที่องค์กรชุมชนสามารถโอบอุ้มดูแลกลุ่มผู้ติดเชื้อทั้งเรื่องสังคม และเศรษฐกิจ ส่วนความหมายของผู้นำบาร์มีในชุมชนแห่งนี้ การกลับสู่ชุมชนคือ การอยู่ในชุมชนอย่างมีขอบเขตของตนเองภายใต้ระบบศีลธรรมซึ่งที่ปรึกษาใกล้ชิดของกลุ่มกำหนดให้อย่างเคร่งครัดเพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีและสร้างการยอมรับให้แก่คนอื่น ๆ ส่วนผู้ติดเชื้อ การกลับสู่ชุมชนย่อหมายถึง การอยู่ในพื้นที่บ้านเกิดได้เรื่อย ๆ อย่างมีความสุขตามอัตภาพ และมีกลุ่มตำบลคอยประสานสวัสดิการสงเคราะห์ช่วยเหลือครอบครัวของเธอและไม่ให้ต้องดำรงอยู่อย่างยากลำบากมากนัก

กระนั้นก็ตาม จากการเพียรพยายามอธิบายความหมายเชิงซ้อนของการกลับสู่ชุมชนของผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการปัญหาเอดส์ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้ศึกษามีข้อสังเกตว่า ด้วยความหลากหลายและประสมประสานทางความหมายเช่นที่ว่ามานี้ ได้ตอบคำถามการกลับสู่ชุมชนของผู้ติดเชื้อในกลุ่มตำบลกลุ่มนี้ว่า ถึงที่สุดแล้ว แม้ว่าเงื่อนไขความสัมพันธ์ของกลุ่มผู้ติดเชื้อกับองค์กรส่วนต่าง ๆ ขององค์การพหุแห่งความเป็นชุมชน จะเป็นไปภายใต้ภาพลักษณ์แห่งความกลมกลืนซึ่งก็ไม่ถึงกับแนบสนิทนักในความเป็นจริงของการดำรงอยู่ในชีวิตประจำวัน แต่ทว่า ผู้ติดเชื้อสามารถกลับสู่ชุมชนเชิงภูมิศาสตร์ได้อย่างแน่นอน เพราะทิศทางการกิจกรรมของกลุ่มตั้งแต่แรกเริ่มก่อตั้งกลุ่มอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ.2539 จนถึง พ.ศ.2544 ปีปัจจุบันนั้น มีข้อเด่นที่เห็นได้อย่างชัดเจนว่า กลุ่มไม่เคยแยกขาดออกจากองค์กรชุมชน และความสัมพันธ์ฉันท์เครือญาติเลย ดังนั้น การเคลื่อนไหวที่ผ่านมาจึงไม่เคยออกนอกบริบทของสายตาและสายใยขององค์กรชุมชนแม้แต่น้อย และนี่คือ คำตอบของความยั่งยืนในการพัฒนาในทศวรรษ 2540 ที่ต้องประสานและสร้างภาพลักษณ์การยอมรับจากคนภายในชุมชนก่อนเป็นอันดับแรก แล้วความยั่งยืนด้านความช่วยเหลือประสานงบประมาณจากภายนอกจึงตามมาในลำดับต่อไป

บทสุดท้าย สรุปผลการศึกษา จะเป็นการนำเสนอข้อค้นพบที่เกิดขึ้นในพื้นที่ศึกษา ข้อได้แย้งทางทฤษฎี และตามมาด้วยข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

บทที่ 6

สรุปผลการศึกษา

การศึกษาค้างนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงให้เห็นถึงกระบวนการในการสร้างอัตลักษณ์ของผู้ติดเชื้อเอชไอวี และพลวัตของกลุ่มผู้ติดเชื้อระดับตำบลในพื้นที่ชุมชนแห่งหนึ่งในจังหวัดเชียงใหม่ว่า ในแต่ละบริบทเงื่อนไขหนึ่ง ๆ ผู้ติดเชื้อได้เลือกหยิบและประสมประสานแนวคิดหรือองค์ประกอบทางวัฒนธรรมใดมาใช้ในการนิยามตนเอง นิยามความหมายของสถานการณ์เฉพาะหน้าอย่างไร ในการปฏิสัมพันธ์กับกลุ่มหรือองค์กรอื่น ๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน ทางกลุ่มเองมีศักยภาพและข้อจำกัดอย่างไรบ้าง เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ที่กลุ่มผู้ติดเชื้อจะกลับคืนสู่ชุมชนอย่างกลมกลืน มีความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนต่อครอบครัวและชุมชนแวดล้อม ในบทนี้ จะนำเสนอผลสรุปจากการศึกษา ซึ่งจะแบ่งเป็นสามหัวข้อคือ 1. ข้อค้นพบที่สำคัญ 2. ข้อสนับสนุนและโต้แย้งทางทฤษฎี และ 3. ข้อเสนอแนะในการพัฒนาสังคม

6.1 ข้อค้นพบที่สำคัญ

จากภาพปรากฏของชุมชนพื้นที่ตัวอย่างเพื่อการพัฒนาแห่งนี้ ที่ผู้ศึกษาสาวในเชิงพรรณนารายละเอียดแทบทุกแง่มุม สามารถหลอมรวมไปสู่ข้อสรุปซึ่งค้นพบได้ในประเด็นสำคัญสองประเด็นดังต่อไปนี้

ประเด็นที่หนึ่ง ในขอบเขตพื้นที่ภูมิศาสตร์ของชุมชนแห่งนี้มีลักษณะพิเศษตรงที่วิกฤตปัญหาเอดส์ในเชิงปริมาณที่ชุมชนได้รับ และภายใต้การทำงานอย่างเข้มข้นจริงจังของกลุ่มและองค์กรชุมชนส่งผลให้ประเด็นปัญหานี้ในสายตาของชาวบ้าน ได้ค่อย ๆ เคลื่อนตัวจากการสำนึกว่า เอดส์เป็นเพียงปัญหาความผิดพลาดของปัจเจกบุคคลเพียงบางคน ไปสู่แนวคิดเชิงมนุษยธรรมของความสงสารเห็นใจเด็กและคนชราผู้รับผลกระทบ ตลอดจนการไม่แสดงอาการรังเกียจหวงติดเชื่อจากสามี โดยนัยที่ชาวบ้านเข้าใจให้การยอมรับว่า คนเหล่านี้เป็นเหยื่อบริสุทธิ์ซึ่งมีอยู่จำนวนไม่น้อยในชุมชน แต่ทว่า สำนึกสงสารเห็นใจและให้โอกาสการดำรงชีวิตอยู่โดยไม่แสดงอาการรังเกียจเด็ดขันธ์เช่นที่ว่ามานี้ของคนทั่วไปในชุมชน ยังไม่อาจนำไปสู่การเข้าร่วมแลกเปลี่ยน รับรู้ปัญหาและการตระหนักถึงปัญหาความต้องการที่แท้จริงกับกลุ่มในมิติของการร่วมงานพัฒนา นอกจากการเข้าร่วมพิธีกรรมหรือกิจกรรมที่กลุ่มจัดขึ้นในบางวาระโอกาสเท่านั้น ก้าวต่อไปในความเพียรพยายามของกลุ่มและวัดหมู 1 ในฐานะองค์กรชุมชนคือ การต่อรองและปรับเปลี่ยนความหมายเพื่อรื้อฟื้นความเป็นชุมชนทั้งในเชิงภูมิศาสตร์และเชิงพื้นที่ทางจิตใจขึ้นมาใหม่ เพื่อให้รองรับความเป็นทันสมัยที่กำลังเข้ามาเยือน โดยโรงงานเอดส์เป็นตัวอย่างของการ

ทำงานพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และสร้างความตระหนักในการร่วมรับมือต่อวิกฤตใหม่ที่กำลังก้าวเข้ามาเป็นปัญหาร่วมของคนในชุมชน

ประเด็นที่สอง ภายใต้สถานการณ์การเคลื่อนไหวภายในชุมชน เพื่อสร้างความชอบธรรม การต่อรอง และการปรับเปลี่ยนนิยามความหมายใหม่ให้แก่การดำรงอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีของผู้ติดเชื้อเอชไอวี และผู้ได้รับผลกระทบจากเอดส์ โดยการใช้เครื่องมือทางวัฒนธรรมในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นอุดมการณ์พุทธศาสนาในเรื่องศีลธรรมแห่งความเมตตา กลไกระบบอุปถัมภ์ของผู้นำบารมี การอ้างอิงพันธะหน้าที่ที่พึงมีต่อกันในกลไกระบบเครือญาติแบบดั้งเดิม ด้านหนึ่ง ซึ่งกลุ่มในฐานะผู้กระทำการทางสังคมสามารถปรับใช้กลไกเหล่านี้ได้ดีมีความสำเร็จตามสมควร ขณะเดียวกัน อีกด้านหนึ่งก็มีความพยายามในการทดลองใช้ระบบเครือข่ายความสัมพันธ์กับองค์กรภายในและภายนอกชุมชนในรูปแบบใหม่ ๆ เพื่อช่วงชิงทรัพยากรในการทำงานพัฒนามาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด แต่เป็นที่น่าสังเกตว่า กลไกในประการหลังที่ว่ามายังคงไม่ลงตัวในหลายด้าน ทำให้กลุ่มไม่อาจพึ่งพิงได้อย่างยั่งยืนเท่ากลไกเดิมในวัฒนธรรมที่มีอยู่แล้ว โดยเฉพาะระบบอุปถัมภ์และความสัมพันธ์อันที่เครือญาติในรูปแบบเดิม จึงเห็นได้ชัดเจนว่า กลุ่มในฐานะตัวกลางของประเด็นปัญหาและผู้กระทำการพัฒนาด้วยตนเอง จำต้องเลือกใช้การต่อรองเพื่อการปรับเปลี่ยนความหมายในรูปของการแอบอิงกับระบบอุปถัมภ์ที่สามารถประกันความสำเร็จได้มากที่สุด เพราะที่สุดของการต่อรองในประเด็นเอดส์ที่ปรากฏจริงในพื้นที่ศึกษา ไม่ใช่เรื่องของการต่อต้านเคลื่อนไหวเพื่อให้มีสิทธิเท่ากับคนอื่นอย่างตรงไปตรงมา แต่กลับเป็นการยอมรับและปรับเปลี่ยนด้านบวกของระบบอุปถัมภ์ในการอ้างศักดิ์ศรีที่จะอยู่อย่างมีความชัดเจนว่า เป็นคนของใคร ซึ่งมีนัยครอบคลุมทั้งการมีคนดูแลปกป้อง และการอยู่ใกล้ชิดกับกฎเกณฑ์ทางศีลธรรมของผู้นำบารมีผ่านสถาบันตัวแทนศาสนาของชุมชนด้วยอีกทางหนึ่ง

6.2 ข้อสนับสนุนและโต้แย้งทางทฤษฎี

ข้อค้นพบของวิทยานิพนธ์นี้ ได้แสดงให้เห็นข้อโต้แย้งทางทฤษฎีในการศึกษาสังคม ในสามประเด็น ดังต่อไปนี้

ประเด็นแรก การศึกษาการสร้างอัตลักษณ์ของผู้ติดเชื้อเอชไอวี วิทยานิพนธ์นี้ได้แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า การสร้างอัตลักษณ์ของผู้ติดเชื้อทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและในระดับกลุ่ม มีลักษณะของการเคลื่อนไหวไปมา (Shifting Identity) และไม่มีใครคนใดที่เป็นผู้ติดเชื้อแล้วจะแสดงตัวตนในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งอย่างสม่ำเสมอตลอดไป ข้อค้นพบในวิทยานิพนธ์นี้จึงนับเป็นการโต้แย้งกับแนวทางการศึกษาการสร้างตัวตนของผู้ติดเชื้อที่มีลักษณะของการลำดับชั้น

วิวัฒนาการ เช่น นิธิ (2543) สรุปขบวนการสร้างตัวตนของผู้ติดเชื่อไว้เป็นลำดับตามขั้นตอน นั่นคือ การสำนึกในตนเอง การเปิดเผยตนเอง และการก้าวออกมาสร้างขบวนการทางสังคมของผู้ติดเชื่อในชุมชนเดิมของตนเอง (นิธิ อ้างแล้ว, : 9-14) อรรถาธิบายอันลึกซึ้งกินใจของนิธิที่กล่าวไว้ในคำนำของหนังสือเล่มที่กล่าวอ้าง ส่วนหนึ่งได้สอดคล้องกับการสร้างภาพลักษณ์กระแสหลัก ซึ่งองค์การพัฒนาเอกชนมุ่งให้คนทั่วไปในสังคมมองผู้ติดเชื่อในเชิงสร้างสรรค์ และมีคุณานุภาพอย่างมากต่อการมองเห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ในฐานะผู้กระทำทางสังคม แต่โดยภาคปฏิบัติการที่เป็นจริงของการสร้าง "ตัวตน" ของปัจเจกบุคคลแต่ละคน และการปฏิสัมพันธ์ของผู้คนในชุมชนนั้น มีรายละเอียดอันสลับซับซ้อน และมีการแสวงหาพื้นที่ที่สาม (third space) ของการต่อต้านในชีวิตประจำวันอยู่ตลอดเวลา สอดคล้องต้องกันกับภาพปรากฏในพื้นที่ศึกษาที่ผู้ติดเชื่อทุกคนล้วนมีทั้งด้านการเป็นผู้กระทำและถูกกระทำ มีทั้งด้านของความเข้มแข็งตระหนักรู้ และด้านของความอ่อนแอได้รับความช่วยเหลือ

ผลการศึกษาครั้งนี้ จึงช่วยให้ตระหนักถึง การที่ผู้ติดเชื่อไม่ว่าในระดับปัจเจกบุคคลหรือในระดับกลุ่มก็ตาม ไม่ยอมถูกจัดวางให้อยู่ในพื้นที่ที่กำหนดให้ (dislocation) โดยการสร้างภาพความคลุมเครือสับสน และการสร้างอัตลักษณ์แบบผสมผสานทั้งสามรูปแบบ นั่นคือ ประการแรกการแสดงตัวตนว่าเป็นคนธรรมดา ที่ดีและมีศีลธรรม ประการที่สอง การแสดงตัวตนในฐานะผู้ป่วย ผู้ประสบเคราะห์กรรมและผู้ได้รับความช่วยเหลือ และประการที่สาม การเป็นผู้ใกล้ชิดผู้นำบารมี เพื่อกันการกระทบกระทั่งระหว่างผู้ติดเชื่อกับผู้ติดเชื่อ ผู้ติดเชื่อกับชาวบ้านทั่วไป (ดูรายละเอียดในบทที่ห้า) ซึ่งอัตลักษณ์แบบหนึ่งแบบใดจะปรากฏชัดเจนแตกต่างกันไปในแต่ละสถานการณ์ เหล่านี้มีส่วนกำหนดความสัมพันธ์และการจัดระยะห่างเชิงพื้นที่ในลักษณะต่างๆ ระหว่างผู้ติดเชื่อกับผู้ติดเชื่อด้วยกัน ระหว่างผู้ติดเชื่อกับคนอื่นในชุมชน

ท้ายสุดในการถกเถียงทางทฤษฎีในช่วงตอนนี้ ผู้ศึกษาขอสนับสนุนแนวคิดของอภิญา (2543, ก) ถึงลักษณะความเป็นพลวัตเคลื่อนไหวไปมาในการสร้างตัวตนของผู้ติดเชื่อในปฏิสัมพันธ์ระดับต่างๆ ตามแต่บริบทของสถานการณ์ ตามเงื่อนไขทางด้านสุขภาพกาย สุขภาพใจและความสัมพันธ์ที่ผู้ติดเชื่อกำหนด หรือถูกกำหนดมาจากปฏิสัมพันธ์ในลักษณะต่าง ๆ

ประเด็นที่สอง พลวัตของอัตลักษณ์ที่เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงได้ ทำให้สามารถมองผู้ติดเชื่อในฐานะผู้กระทำได้อย่างสลับซับซ้อนยิ่งขึ้น และทำให้เข้าใจในทัศนคติต่อต้านในลักษณะใหม่ จากการศึกษาพบว่า โดยภาพรวมของการแก้ไขปัญหาดิสในระดับตำบลของชุมชนแห่งนี้ มีความโดดเด่นมากในแง่ที่ คนใน มีความชัดเจนในวิธีคิดและร่วมกันปฏิบัติการบรรเทา

วิกฤตเฮดส์ที่เคยหนักหน่วงรุนแรงในช่วงปลายทศวรรษ 2530 ทำให้เกิดภาพลักษณ์ใหม่ในการปรับความสัมพันธ์ระหว่างผู้ติดเชื่อ/ผู้ป่วย กับครอบครัวชุมชน จนกลายเป็นพื้นที่ตัวอย่างในมิติของการพัฒนาด้านเฮดส์ตามที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น ซึ่งแตกต่างจากข้อสรุปของฮัญซลี และจิราลักษณ์ (2540) "การตอบสนองของครอบครัว ชุมชน ในสถานการณ์เฮดส์" ในประเด็นเรื่องเครือข่ายความช่วยเหลือ ในขณะที่ฮัญซลีและจิราลักษณ์สรุปว่า ชุมชนต้องพึ่งพาความช่วยเหลือในรูปแบบต่าง ๆ ที่เป็นกลไกของรัฐจัดมาให้ทั้งสิ้น โดยเจ้าหน้าที่รัฐจะเป็นคนรับคำสั่งมาแล้วชี้ให้เห็นว่า ชุมชนนี้มีปัญหาอะไร และควรจัดการกับปัญหาอย่างไร ไม่ใช่การมองจากทัศนคติของคนในชุมชน เมื่อเกิดวิกฤตขึ้นมาเมื่อไหร่ จะต้องทำอะไร ชาวบ้านก็คิดเองไม่ได้ ต้องรอคำสั่งจากหน่วยราชการว่า จะให้ช่วยอะไร และรอว่าเมื่อไหร่เงินจะมา นั่นคือ ศักยภาพของชาวบ้านในการคิดค้นและทำกิจกรรมเองที่มีอยู่ ยังไม่ได้ถูกนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาเฮดส์ เธอทั้งสองจึงมีข้อเสนอว่า คนภายนอกที่เข้าไปศึกษา และมีปฏิสัมพันธ์กับชาวบ้าน น่าจะช่วยกันรื้อฟื้นศักยภาพของชุมชนขึ้นมาใหม่

กรณีนี้ ผู้ศึกษามีข้อโต้แย้งกับงานวิจัยของเธอทั้งสอง แม้ว่า งานวิจัยชิ้นนี้จะเป็นการศึกษาในชนบทใกล้เมืองเชียงใหม่เช่นเดียวกับงานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ แต่ความแตกต่างที่เกิดขึ้นน่าจะมาจากปัจจัยของเงื่อนไขเวลาที่แตกต่างกัน เพราะการเก็บข้อมูลในช่วงปลายทศวรรษ 2530 ได้ทำให้ผู้วิจัยทั้งสองมองไม่เห็นเครือข่ายความร่วมมือที่ชาวบ้านเป็นผู้ริเริ่ม แตกต่างจากงานศึกษาชิ้นนี้ที่เก็บข้อมูลพื้นที่ในช่วงปี พ.ศ.2542-43 ในเขตอำเภอด้านใต้ของจังหวัดเชียงใหม่ซึ่งทิศทางการมีส่วนร่วมระหว่างผู้ติดเชื้อมีองค์การชุมชนเช่น วัดหมู่ 1 เริ่มมีความชัดเจนและเป็นที่ยอมรับของภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนมากยิ่งขึ้น ซึ่งเมื่อมองอีกแง่มุมหนึ่ง ผู้ศึกษามีข้อสังเกตว่าการสร้างภาพลักษณ์ที่เพียบพร้อมเช่นนี้ต่อคนภายนอก หรือ แยกแยะผู้มาเยือน ' วัดหมู่ 1 นับได้ว่าเป็นการจัดที่ทางใหม่ให้กับความเป็นชุมชนตัวอย่างของงานพัฒนาด้านเฮดส์ เพื่อให้คนภายนอกเห็นศักยภาพในการจัดการวิกฤตปัญหาของชุมชน และเบาใจได้ว่า ชาวบ้านทำงานดี และเริ่มถอยห่างจากชุมชนไปโดยปริยาย โดยคงเหลือไว้เพียงการประสานความช่วยเหลือด้านทุนเพื่อผู้ได้รับผลกระทบเป็นด้านหลัก และสิ่งเหล่านี้น่าจะเป็นศักยภาพในฐานะผู้กระทำอย่างแท้จริงของกลุ่มและวัดในฐานะองค์กรชุมชน

¹ ผู้ศึกษาได้ความคิดเกี่ยวกับคำนี้มาจากประโยคที่เขียนไว้หน้าวัด ใต้ใจยังแล้ว ที่แยกแยะได้มาเยือน นั้นยอมละท่อนวิธีคิดของชาวบ้านว่า นอกจากการแสดงการต้อนรับตามแบบอย่างของวัฒนธรรมชุมชนภาคเหนือแล้วยังมีนัยที่ลึกซึ้งยิ่งกว่าถึงการแบ่งระยะหรือขอบเขตระหว่าง คนนอก กับ คนในชุมชน อย่างชัดเจนอีกด้วยประการหนึ่ง

ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงประเด็นเรื่องการต่อต้านระหว่างชาวบ้านซึ่งเป็น *คนใน* กับ บุคลากรจากองค์กรภายนอกทั้งจากภาครัฐและองค์กรเอกชน ผู้ศึกษาพบเห็นการต่อต้านใน ลักษณะที่เรียกว่า การต่อต้านอย่างเงียบ ๆ (Hidden Transcript) ซึ่งไม่ใช่การต่อต้านอย่างมี รูปธรรมชัดเจน เดิมเปี่ยมไปด้วยจิตสำนึก หรือมีภาคปฏิบัติการการต่อสู้ด้วยเรื่องสิทธิอย่างชัด เจนตรงไปตรงมา โดยเล็งเห็นว่า ชนชั้นกลางจากภายนอกกับชาวบ้านในชุมชนมีความคิดและรสนิยามที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน จนเกิดเป็น *ความขัดแย้งทางชนชั้น* เช่นเดียวกับที่นักคิดมาร์กซิสต์ ในยุคต้น ๆ คาดหวังไว้ ทว่าการต่อสู้ที่ดำรงอยู่ระหว่างปฏิสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับชนชั้นกลาง จากองค์กรภายนอกนั้น มีลักษณะของการแสวงหาพื้นที่ที่สาม ของการต่อต้านในชีวิตประจำวัน อยู่ตลอดเวลา อาทิ การจัดวางคนภายนอกไว้ในฐานะที่ปรึกษาต่าง ๆ หรือแขกแก้วผู้มาเยือน ซึ่ง คนภายนอกเหล่านี้มีตำแหน่งแห่งที่อย่างชัดเจนว่า เป็นเจ้าหน้าที่สาธารณสุข นักวิจัย หรือ บุคลากรจากองค์กรพัฒนาเอกชนที่เข้ามาประสานความช่วยเหลือ ในขณะที่คนทำงานหรือผู้รับรู้ ปัญหาที่แท้จริง ต้องเป็น *คนใน* หรือชาวบ้านด้วยตนเองเท่านั้น คนภายนอกมีสิทธิรับรู้ปัญหาของ กลุ่มเท่าที่กลุ่มและวัดต้องการให้รับรู้ สิ่งเหล่านี้แสดงออกอย่างชัดเจนมาก เมื่อผู้ศึกษาไปเยี่ยม บ้านชาวบ้านทั่วไป ทั้งในเขตบ้านหมู่ 1 และบ้านหมู่ 2 โดยที่ภายในบ้านไม่มีสมาชิกในครอบครัว ที่เป็นผู้ติดเชื้อเอชไอวี หรือเคยมีแต่เสียชีวิตไปแล้ว ซึ่งเท่ากับคนในบ้านเป็นผู้อยู่ภายนอกโลกของ การจัดการปัญหาเอดส์ จะถูกมองจากกลุ่มและชาวบ้านอย่างระแวดระวังสงสัยว่า มาเพื่ออะไรกันแน่ นั้นย่อมสะท้อนวิธีคิดที่ชัดเจนของชาวบ้านว่า การเป็นคนนอกกับคนในชุมชนได้ถูกแบ่งขอบเขตไว้ อย่างชัดเจนแล้วตายตัวขั้นหนึ่ง และอีกขั้นหนึ่งที่แบ่งขอบเขตกันไว้ด้วยเส้นใบบาง ๆ ของความ สำนึกนั่นคือ โลกของกลุ่มญาติผู้ป่วย ผู้นำที่ให้ความช่วยเหลือ โลกหนึ่ง และโลกของชาวบ้านที่ ไม่เกี่ยวข้อง/รับรู้เรื่องราวการแก้ไขปัญหาเอดส์ในชุมชนน้อยมาก อีกโลกหนึ่ง ซึ่งผลการศึกษา นี้ ลอดคล้องกับการศึกษาเรื่องพื้นที่การต่อต้านของ Moore(1997) ซึ่งช่วยเปิดมิติของการต่อต้าน (resistance) เป็นชั่วคราวข้ามกับการครอบงำ (domination) อย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด โดยได้รับอิทธิ พลังทางความคิดจาก post-structuralism ที่มุ่งเปิดพื้นที่ใหม่ (re-position) การต่อต้านในแนวคิดนี้ คือ การไม่ยอมรับการถูกกำหนดตำแหน่งแห่งที่แบบเดิม ๆ แต่เป็นการเปลี่ยนพื้นที่ (changing space) เพื่อการต่อสู้ในชีวิตประจำวัน นั่นคือ การต่อสู้ในยุคหลังโครงสร้างนิยม ไม่จำเป็นต้องเป็น การกระทำที่เปี่ยมไปด้วยจิตสำนึก มีความเป็นสาธารณะ หรือมีการเคลื่อนไหวอย่างมีรูปธรรมชัด เจนเท่านั้น (ดู Pile , 1997 : 17-23)

เมื่อเปรียบเทียบการต่อสู้ของกลุ่มผู้ติดเชื้อเอชไอวีภาคเหนือของไทย กับการต่อสู้ของ กลุ่มผู้ติดเชื้อในซีกโลกตะวันตก ผู้ศึกษาเห็นว่า มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน เนื่องจากผู้ติดเชื้อ

เอชไอวีในภาคเหนือของไทยไม่ได้ใช้ สิทธิไม่เชื่อฟังรัฐ อย่างชัดเจนมากเท่ากับกรณีของกลุ่มเกย์เลสเบียน ACT UP ซึ่งมีลักษณะเป็นกลุ่มเคลื่อนไหวทางการเมือง ขณะที่กิจกรรมในช่วงปีแรก ๆ ของ ACT UP คือ การใช้สิทธิไม่เชื่อฟังรัฐ กรณีที่รัฐบาลของประธานาธิบดีเรแกนใช้สื่อของรัฐเผยแพร่ปัญหาเอดส์อย่างผิดพลาด โดยกล่าวโทษว่า เอดส์เป็นโรคของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้นที่ประพฤติดีศีลธรรม ทางกลุ่มจึงต่อสู้ด้วยการเดินขบวนในปี ค.ศ.1987 ที่ถนนวอลสตรีท เพื่อให้สื่อมวลชนกระแสหลักหันมาสนใจทำข่าวการเคลื่อนไหวเรื่องนโยบายยาและสวัสดิการการรักษาพยาบาล กิจกรรมทั้งหมดนี้ดำเนินไปด้วยสโลแกน ความเจ็บคือ ความตาย มินัยว่า ความตายจะเกิดขึ้นถ้าเจ็บเฉย เมื่อถูกกดขี่ข่มเหงและเกลียดชัง เมื่อใดได้รับการปฏิบัติเช่นนั้น ชาวเกย์ทั้งหลายจำต้องลุกขึ้นสู้เพื่อความอยู่รอด (Myrick , 60 อ้างจาก Crimp and Rolston, 1990)

ขณะที่การต่อสู้ของผู้ติดเชื้อเอชไอวีภาคเหนือตอนบนของไทย มีการใช้สิทธิไม่เชื่อฟังรัฐอย่างชัดเจนเพียงครั้งเดียวคือ การเรียกร้องสิทธิการเลือกรักษาพยาบาลด้วยยาสมุนไพรของหมอวิชัย ในช่วงปี พ.ศ. 2536 โดยศูนย์เพื่อนชีวิตรใหม่และชนชั้นกลางพันธมิตร (ดู ธวัช, 2542) การเคลื่อนไหวในคราวนั้น แม้ว่า จะเป็นการต่อต้านอำนาจของสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่ให้เห็นอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจน แต่หลังจากนั้นมา บุคลากรของภาครัฐสังกัดกระทรวงสาธารณสุขในเชียงใหม่ได้ปรับเปลี่ยนท่าทีที่เคยมีต่อผู้ติดเชื้อไปเป็นอย่างมาก ด้วยเหตุปัจจัยความร่วมมือระหว่างภาครัฐ องค์กรเอกชน (NGO) และกลุ่มองค์กรผู้ติดเชื้อโดยรูปแบบของศูนย์ประสานงานด้านภัยเอดส์ภาคเหนือตอนบน (คอนบ.) ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ.2537 ปรากฏการณ์เช่นนี้ ทำให้สถานการณ์โดยรวมของการแก้ไขปัญหายเอดส์ในเขตภาคเหนือตอนบน ไม่สามารถแยกภาครัฐ (State) ออกจากภาคประชาสังคม (Civil Society)

กระนั้นก็ตาม จากผลการศึกษาได้ยืนยันว่า ความคลุมเครือไม่ชัดเจนในรูปแบบของความสัมพันธ์ของกลุ่มกับองค์กรภายนอก ยังไม่สลบซับร้อนเท่ากับลักษณะความคลุมเครือที่กลุ่มมีต่อองค์กรชุมชน ด้วยเหตุผลประการสำคัญที่ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มกับองค์กรภายนอกนั้น แม้ว่าจะเป็นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างคนต่างชนชั้น แต่กลุ่มก็มีหลักการในทางปฏิบัติที่เป็นฝ่ายกระทำค่อนข้างมาก ด้วยการเป็นฝ่ายจัดระยะความสัมพันธ์ หรือทำให้การต่างตอบแทนในรูปแบบต่างๆ เป็นไปได้อย่างค่อนข้างราบรื่น โดยเฉพาะเมื่อทิศทางการพัฒนาในยุคทศวรรษ 2540 มุ่งเน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหารองตนเอง ในฐานะผู้ทำงานพัฒนาชุมชนอย่างเข้มข้น เป็นผลให้องค์กรภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชนต้องปรับเปลี่ยนวิธีคิดมาเป็นการมอง

ชาวบ้านในแง่ของศักยภาพเป็นด้านหลัก เพื่อให้สามารถมีชุมชนที่เป็นภาพลักษณ์ของพื้นที่ตัวอย่างของงานพัฒนาปรากฏชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ข้อค้นพบจากการศึกษาได้ทำให้เห็นว่า ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มกับองค์กรชุมชน กรณีของวัดและองค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ตามที่ได้กล่าวไว้โดยละเอียดในบทที่ห้า นั้น กลับมีความสลับซับซ้อน การช่วงชิงพื้นที่ ช่วงชิงการนิยามความหมาย หรือแม้แต่การช่วงชิงบทบาทการเป็นผู้นำในงานพัฒนา ด้วยปัจจัยของการเมืองในชุมชนและซากเศษของระบบอุปถัมภ์ที่ยังคงค้ำจุนความเป็นชุมชนอยู่อย่างฝังรากลึก ที่สำคัญยิ่งไปกว่านั้น องค์กรชุมชน เช่น วัดยังมีส่วนในการกำหนดทั้งศักยภาพ และข้อจำกัดของกลุ่มไปพร้อม ๆ กันด้วย ประเด็นของศักยภาพคงเห็นเด่นชัดที่สุด ในเรื่องของมารวมตัวกันทำงานอาชีพและความพร้อมเพรียงในการทำกิจกรรมที่วัดจัดขึ้น รวมทั้งเป็นเกราะคุ้มภัยในยามที่เกิดความไม่เข้าใจ หรือหวาดระแวงกันในหมู่สมาชิก ส่วนข้อจำกัดคือ ผลด้านลบของระบบอุปถัมภ์ซึ่งเรียกร้องต้องการเวลาส่วนตัวที่ควรแบ่งปันไปให้ครอบครัวเครือญาติ² และลดทอนปัจเจกภาพของบุคคลให้เหลือเพียงการเป็นผู้อยู่ภายใต้ระบบอุปถัมภ์และต้องกระทำตามคำสั่งที่อาจไม่เต็มใจนัก

กระนั้นก็ตาม ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มกับองค์กรภายในชุมชน มีส่วนอย่างมากในการกลับสู่ชุมชนว่า กลับได้ในเงื่อนไขบริบทเช่นไร ซึ่งผู้ศึกษาจะกล่าวโดยรายละเอียดในตอนต่อไป

ประเด็นที่สาม ทิศทางการกลับคืนสู่ชุมชนของกลุ่มตำบลพื้นที่ศึกษา โดยทั่วไป เมื่อกล่าวถึงชุมชนในแง่มุมที่เกี่ยวข้องกับงานพัฒนา ทั้งนักพัฒนาจากภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน รวมถึงชาวบ้าน จะเข้าใจชุมชนในนามของพื้นที่เชิงภูมิศาสตร์ ดังนั้น คำว่า ชุมชน กับหมู่บ้าน หรือตำบลซึ่งเป็นการแบ่งเขตการปกครองของรัฐ จึงมีความหมายใกล้เคียงกันมาก ทั้งในสำนึกของชาวบ้าน และบุคคลภายนอกที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์

ผู้ศึกษาขอสนับสนุนแนวคิดของฮานันท์ (2539) ซึ่งได้ขยายความหมายของชุมชนให้นิยามที่กว้างไปกว่าหน่วยทางสังคมซึ่งยึดติดพื้นที่ตายตัว แต่ชุมชนยังหมายถึง การกระทำร่วมกันของคนที่อยู่อาศัยอยู่ในชุมชน (Collective group) นอกจากนั้น ยังหมายถึง คุณธรรมอันน่า และความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีทั้งความกลมกลืนและขัดแย้ง ความเคลื่อนไหว เปลี่ยนแปลงและ

² เคยมีตัวอย่างของเวลาที่ซ้อนกัน เมื่อผู้นำกลุ่มต้องไปร่วมงานที่บ้านใหม่ของพี่สาวซึ่งอยู่ต่างตำบล แต่เมื่อต้องไปขายของที่วัด และต้องกลับมาประชุมที่วัดอีกในตอนเย็น จึงไม่ได้กลับมาช่วยงาน และไม่ได้รับประทานอาหารร่วมกับญาติคนอื่น ๆ ทำให้เกิดความไม่เข้าใจกัน และยังมีกรณีที่ผู้นำกลุ่มถูกเจ้าอาวาสตำหนิเรื่องสมาชิกกลุ่มหาหน้าไม้ค้อยมาที่วัด ส่งผลให้เกิดความหวาดหวั่นวิตก ดังนั้น เคยไปกระทบกระทั่งถึงความสัมพันธ์กับคนในครอบครัวและคนอื่นซึ่งไม่ได้เกี่ยวข้องโดยตรงด้วยเช่นกัน

ผลิตใหม่ได้ และที่สำคัญ คือ สามารถปรากฏอยู่ในหน่วยที่มีขอบเขตหลายระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว หมู่บ้าน ห้องถิ่น ตลอดจนถึงเครือข่ายที่กว้างขวางซึ่งอาจซ้อนทับกันอยู่ ขณะเดียวกัน ความเป็นชุมชนก็ไม่ใช่อุดมคติหรือหน่วยอิสระที่อยู่โดดเดี่ยว หากดำรงอยู่ในความสัมพันธ์กับรัฐและตลาด

เมื่อพิจารณาจากปรากฏการณ์จริงในพื้นที่ศึกษา ซึ่งเป็นชุมชนที่อยู่ไม่ห่างไกลจากตัวเมืองเชียงใหม่มากนัก ชุมชนนี้มีทั้งภาพของความสัมพันธ์ที่กลมกลืนและขัดแย้ง และมีการผลิตใหม่ในความเป็นชุมชนอย่างเห็นได้ชัดเจน จากความเพียรพยายามในการดำเนินกิจกรรมด้านการพัฒนาที่ศาลาวัดหมู่ 1 ของเจ้าอาวาส โดยเฉพาะกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มผู้ติดเชื้อเอชไอวีและผู้ได้รับผลกระทบจากเอดส์ จากปรากฏการณ์ความร่วมมือร่วมใจกันของผู้ติดเชื้อและชาวบ้านกลุ่มอื่นในงานวันเอดส์โลก 2542 หรือการสร้างใหม่ของความเป็นชุมชนบ้านหมู่ 2 เนื่องในเทศกาลปีใหม่เมืองด้วยการรดน้ำดำหัวรวมหมู่ผู้สูงอายุ หรือการสืบชะตาหมู่บ้านในวันที่ 16 เมษายน 2543 ซึ่งภายในกระบวนการสร้างความเป็นชุมชนขึ้นมาใหม่ในยุคตัวใครตัวมัน มีเพียงชาวบ้านเข้าร่วมกิจกรรมเพียงบางกลุ่ม และบางช่วงวัย ขณะที่คนรุ่นหนุ่มสาว เห็นความสำคัญของกิจกรรมชุมชนค่อนข้างน้อย ไม่ค่อยมาเข้าร่วม แต่กระนั้นก็ตาม คำ ผู้เป็นประธานกลุ่มได้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งที่วัดหมู่ 1 หมู่ 2 และกิจกรรมชุมชนของบ้านหมู่ 2 แทบทุกกิจกรรม ซึ่งเห็นได้อย่างชัดเจนว่า เธอเข้าร่วมในฐานะตัวแทนของกลุ่มผู้ติดเชื้อระดับตำบล ซึ่งเป็นกลุ่มเพื่อการพัฒนาเช่นเดียวกับกลุ่มอื่นๆ และในฐานะลูกบ้านที่ดีของบ้านหมู่ 2 ภูมิลำเนาของเธอเอง กล่าวได้ว่า เธอได้ใช้โอกาสของการผลิตใหม่ในความเป็นชุมชน เป็นโอกาสในการสร้างตัวตนด้านบวกให้เกิดแก่เพื่อนบ้านผู้เข้าร่วมกิจกรรมนั้น ๆ ด้วยในคราวเดียวกัน

ในอีกประเด็นหนึ่งที่น่าสนใจไม่น้อยไปกว่า นั่นคือ ความเป็นชุมชนโดยนัยของการศึกษาครั้งนี้ มีความหมายทับซ้อนกันอยู่ นั่นคือ ชุมชนพื้นที่เชิงภูมิศาสตร์ ซึ่งแบ่งแยกความสนิทสนมของชาวบ้านตามกลุ่มเครือญาติและเพื่อนบ้านในเขตปึกบ้านเดียวกัน โดยนัยหนึ่ง และชุมชนพื้นที่ทางจิตใจของผู้ติดเชื้อเอชไอวี อีกนัยหนึ่ง ซึ่งชุมชนพื้นที่ทางจิตใจ หรือกลุ่มตำบลเป็นทั้งพื้นที่ทางกายภาพและพื้นที่ทางสังคมที่ถูกสร้างขึ้นทั้งจากฝ่ายชาวบ้าน เจ้าอาวาสวัดหมู่ 1 และผู้ติดเชื้อเอง ดังนั้น วิชานิพนธ์นี้ชี้ให้เห็นว่า กระบวนการสร้างพื้นที่พิเศษหรือการกำหนดขอบเขตของชุมชนนี้ เป็นปฏิสัมพันธ์ที่ไม่ตายตัว ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของบริบทสถานการณ์ และการนิยามสถานการณ์ของผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งชุมชนในฐานะพื้นที่ทางสังคมนอกจากเป็นการสร้างจากหลายฝ่ายตามที่ได้กล่าวมาข้างต้น ยังมีเหลื่อมมุมที่ซ้อนทับกันในการปฏิสัมพันธ์แต่ละครั้งคราว โดยเป็นกระบวนการต่อรอง และช่วงชิงความหมายในนิยามของการเมืองว่าด้วยเรื่องพื้นที่ รื้อค้นพบในส่วนนี้ ผู้ศึกษาได้ประมวลมาจาก

การพูดคุยกับสมาชิกในกลุ่มแทบทุกคนจะคิดถึงสองแง่มุมนี้ควบคู่กันไป ดังนั้นในสภาวะการณ์ปัจจุบันที่ครอบครัวเครือญาติให้การยอมรับผู้ติดเชื้อที่ยินยอมเปิดเผยตนเอง ไม่แสดงอาการรังเกียจเหมือนเป็นคนอื่น และเมื่อสมาชิกออกไปทำกิจกรรมทั้งภายในและภายนอกชุมชน ยังมีสถานะของกลุ่มตำบลรองรับ จึงเท่ากับว่า ในความเป็นปัจเจกบุคคลของเขาและเธอเหล่านั้นมีที่ทางแห่งการแสดงตัวตนอย่างชัดเจนว่า ใครเป็นลูกหรือภรรยาของใคร หรือเป็นคนของใครอยู่สังกัดกลุ่มอุปถัมภ์กลุ่มใด ทำให้การปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ มีความสะดวกง่ายดายมากยิ่งขึ้น

โดยยุทธศาสตร์ที่ประธานกลุ่มมีการเคลื่อนไหวต่อรองเพื่อเข้ามาอาศัยที่ทำการอยู่ในศาลาวัดหมู่ 1 นั้น จากผลการศึกษาพบว่า เป็นยุทธวิธีที่ชาญฉลาดอย่างยิ่งในการดำเนินกิจกรรมกลุ่มให้เกาะเกี่ยวกับองค์กรชุมชนอย่างเหนียวแน่นและสม่ำเสมอ ทำให้ปัญหาของการกลับสู่ชุมชนเป็นไปได้อย่างไม่ถึงกับยุ่งยากและใช้เวลายาวนานนัก เนื่องจากการที่กลุ่มได้อิงแอบแนบแน่นกับระบบอุปถัมภ์ขององค์กรชุมชนนั้น ทำให้ภาพลักษณ์ของกลุ่มเป็นหนึ่งเดียวกับองค์กรชุมชน และองค์กรชุมชนก็สามารถเป็นที่ปรึกษาให้สมาชิกกลุ่มได้แทบทุกเรื่อง ไม่ว่าปัญหาจิตใจ หรือการให้สถานที่ในการมารวมกลุ่มทำงานอาชีพ เมื่อประกอบกับภาพลักษณ์ของประธานกลุ่มและที่ปรึกษาใกล้ชิดที่สามารถสานฝันขั้นต้นของบุคลากรจากองค์กรพัฒนาเอกชนด้านเอดส์ได้เป็นอย่างดี ทำให้คนภายนอกที่เข้ามาเกี่ยวข้องเห็นภาพปรากฏของการรื้อฟื้นภูมิปัญญาด้านศาสนาของชุมชนมาต่อสู่วิกฤต และทำวิกฤตนั้นให้กลายเป็นโอกาสด้วยการทำให้ทุกคนตระหนักว่า ปัญหาเอดส์เป็นปัญหาของชุมชน ที่มีคนกลุ่มหนึ่งอาสาแสดงความรับผิดชอบอย่างชัดเจน และคนกลุ่มนั้นยังรวมตัวกันทำงานในลักษณะของงานพัฒนาอย่างเข้มแข็งมากกว่ากลุ่มเพื่อการพัฒนากลุ่มอื่น ที่เคยมีมาก่อนหน้านั้น สิ่งเหล่านี้ได้ก่อให้เกิดภาพลักษณ์ของการเป็นพื้นที่ตัวอย่างงานพัฒนาด้านเอดส์ของเมืองเชียงใหม่ เมื่อปัจจัยต่าง ๆ ประกอบเข้ากันได้อย่างลงตัวเช่นที่ว่านี้ ด้านหนึ่งจึงเปรียบเสมือนการผลิตใหม่ทางอุดมการณ์วัฒนธรรมชุมชนบนดินแดนล้านนา เพื่อมาสู่วิกฤตหนึ่งของการเปลี่ยนผ่านไปสู่ความทันสมัย

ยศ (2542) วิเคราะห์ที่มาของวิธีคิดที่สร้างความประทับใจอย่างง่ายดายให้แก่ผู้ดูงานชั้นกลางจากภายนอกว่า มาจากรากฐานมุมมองการพัฒนาที่แลเห็นภาพชุมชนชนบทที่มีความเรียบง่าย สมานฉันท์ อบอวลด้วยไออุ่นของญาติมิตร จะทำอย่างไรที่ทำให้ภาพเหล่านี้ดำรงอยู่หรือถ้าจะจางหายไปด้วยวิกฤตระลอกที่ผ่านมามีทำให้เกิดความไม่เข้าใจและหวาดระแวงซึ่งกันและกัน ปัญหาก็คือ จะพลิกฟื้นภาพฝันโรแมนติคนั้นกลับคืนมาได้อย่างไร ท่ามกลางกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในทุกวันนี้ (ดู ยศ, 2542 : 201)

ผู้ศึกษาเห็นด้วยกับแนวคิดของยศที่กล่าวมาข้างต้น ด้วยภาพเชิงประจักษ์ที่เห็นได้ อย่างชัดเจนยิ่งว่า แนวคิดหรือมุมมองเกี่ยวกับการพัฒนาเช่นที่ว่ามานี้ เลือกที่จะมองภาพของชุมชนชนบทเพียงด้านของความสามานฉันท์เพียงด้านเดียว โดยละเลยที่จะมองภาพลบที่เกิดขึ้น อาทิ ในสถานการณ์ของพื้นที่เพื่อการพัฒนาด้านเอตส์ องค์กรพัฒนาเอกชนเลือกที่จะดูภาพลักษณ์ของการกลับคืนสู่โอโซนแห่งญาติมิตร การพึ่งพิงองค์กรชุมชน โดยเลือกที่จะละเลยปัญหาบางประการที่เกิดขึ้นจากการพัฒนา อาทิ การแย่งชิงบทบาทการนำระหว่างกลุ่มกับองค์กรชุมชน เมื่อบทบาทที่แท้จริงของที่ปรึกษากลุ่มในบางบริบทสถานการณ์มีมากเกินไปจนขอบเขตที่ควรจะเป็น (ดูรายละเอียดในบทที่ห้า) และปัญหาความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านในชุมชนที่เกิดขึ้นบ่อยครั้ง เนื่องจากการให้สวัสดิการความช่วยเหลือ โดยปราศจากการศึกษาชุมชนอย่างถี่ถ้วนแท้จริง ทั้ง ๆ ที่ปรากฏชัดว่า สิ่งนั้นเป็นผลพวงของการพัฒนาด้วยเช่นเดียวกัน

แม้ว่า การกลับสู่ชุมชนจะหมายถึง การกลับได้ทั้งในเชิงเศรษฐกิจและจิตใจ ซึ่งความหมายของชาวบ้านและบุคลากรจากองค์กรพัฒนาเอกชนจะมีความเหลื่อมซ้อนกันในแง่มุมมองว่า องค์กรพัฒนาเอกชนคาดหวังบทบาทการหนุนช่วยจากองค์การบริหารส่วนตำบลในการเป็นพี่เลี้ยงสนับสนุนด้านงบประมาณให้แก่กลุ่มได้ในระยะยาว แต่ความหมายของชาวบ้านในพื้นที่จากการพูดคุยสอบถามของผู้ศึกษา กลับไม่พบความคาดหวังที่ไปไกลถึงขั้นนั้น พวกเขาและเธอคาดหวังการอยู่ในชุมชนเชิงภูมิศาสตร์ภายใต้ความสัมพันธ์ใกล้ชิดสนิทสนมกับเพื่อนบ้านและเครือญาติใกล้ชิดกลุ่มเดิม โดยมีการหนุนช่วยเรื่องทุนช่วยเหลือจากภายนอกมาเจือจุนบ้างตามโอกาสสมควรจะได้รับ กระนั้นก็ตาม การกลับสู่ชุมชนยังคงเป็นไปได้โดยภาพลักษณ์แห่งความกลมกลืน ด้วยปัจจัยด้านบวกของการเอื้ออนุเคราะห์โดยระบบอุปถัมภ์ขององค์กรชุมชนต่อกลุ่มดำรงอยู่อย่างชัดเจน ทว่า ในภาคปฏิบัติการของการเมืองในชีวิตประจำวัน ด้านลบของระบบอุปถัมภ์ได้ทำให้สมาชิกในกลุ่มต้องจำกัดขอบเขตตนเองไว้ในบางบริบท อาทิ ผู้ติดเชื่อสามารถกลมกลืนกับคนอื่นในชุมชนได้ในภาคของพิธีกรรมที่เป็นทางการและงานบุญตามประเพณี ทว่ากลับต้องจำกัดขอบเขตตนเองไว้บ้าง ในบางสถานการณ์ที่เป็นโอกาสแห่งการหักผ่อนสันทนากการ อันนำพามาซึ่งสุรา และการพูดคุยอย่างสนิทสนมเกินควรกับคนต่างเพศ ซึ่งนำมาซึ่งภาพลักษณ์ของผู้หญิงไม่เรียบร้อย และไม่ใช่ว่าแบบอย่างที่ดีแก่คนอื่น ๆ ในชุมชน อย่างที่ท่านเจ้าอาวาสผู้อุปถัมภ์กลุ่มเห็นควรให้เป็นเช่นนั้น

จากการประมวลถึงภาพปรากฏการกลับสู่ชุมชน โดยภาพลักษณ์แห่งความกลมกลืน ด้วยเหตุผลที่นำไปดังเช่นที่กล่าวมาแล้วข้างต้น กล่าวได้ว่า ปัจจัยเหล่านี้ได้เชื่อมโยงไปสู่การเมืองในเชิงพื้นที่โดยนัยสำคัญที่ว่า การสร้างภาพลักษณ์แห่งความกลมกลืนระหว่างกลุ่มกับองค์กร

ชุมชน เป็นเสมือนเครื่องยืนยันความยั่งยืนในการพัฒนาในแง่ของการมีตัวกลางเชื่อมโยงโลกสองโลกระหว่างผู้ติดเชื้อ/ผู้ได้รับผลกระทบกับชาวบ้านทั่วไปที่ไม่เกี่ยวข้องกับปัญหาเอดส์ไว้ด้วยกัน ซึ่งตัวกลางที่ว่ำนั้น ก็เป็นที่เจ้าอาวาสวัดพัฒนาผู้นำบารมีของชุมชน ภาพลักษณ์ที่ดีเช่นนี้ทำให้องค์กรพันธมิตรจากภายนอกทั้งภาครัฐ และภาคเอกชนต่างเล็งเห็นด้านศักยภาพของชุมชน และได้หนุนช่วยด้านงบประมาณและสวัสดิการช่วยเหลือ เพื่อให้พื้นที่เพื่อการพัฒนาด้านเอดส์แห่งนี้มีความยั่งยืนและเป็นชุมชนตัวอย่างด้านเอดส์ของจังหวัดเชียงใหม่สืบต่อไป

6.3 ข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาสังคม

เช่นนี้แล้ว ผู้ศึกษาจึงขอนำเสนอนโยบายในการนำบทเรียนการสร้างอัตลักษณ์ของผู้ติดเชื้อเอชไอวี เพื่อนำไปสู่กระบวนการสร้างความชอบธรรม การต่อรอง และการปรับเปลี่ยนนิยามความหมายใหม่ในการจัดการปัญหาเอดส์ โดยผู้ติดเชื้อเจ้าของปัญหาเป็นผู้ปฏิบัติการในชุมชนพื้นที่ศึกษาชุมชนหนึ่งในเขตภาคเหนือตอนบน และสามารถปรับใช้ในพื้นที่ชนบทภาคอื่นของประเทศไทย ดังต่อไปนี้

ประการที่หนึ่ง ทิศทางของงานพัฒนาด้านเอดส์ซึ่งดำเนินการในระดับจุลภาคของแต่ละภาคหรือแต่ละพื้นที่ ควรดำเนินไปโดยเริ่มต้นจากการประเมินศักยภาพและข้อจำกัดที่เป็นจริงภายใต้ชนบทประเพณีและวัฒนธรรมชุมชนซึ่งมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกัน ดังนั้น การคิดค้นและสร้างสรรค์กิจกรรมทางวัฒนธรรมในระดับท้องถิ่น เพื่อนำมาประยุกต์ใช้จึงจะสามารถตอบสนองต่อลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นนั้น ๆ ได้อย่างแท้จริง และมีประสิทธิภาพ

ประการที่สอง ภายในกระบวนการที่นำไปสู่การปรับเปลี่ยนความหมายเพื่อการอยู่ร่วมกันของผู้ติดเชื้อและคนอื่น ๆ ในชุมชนพื้นที่เชิงภูมิศาสตร์ กลุ่มผู้ติดเชื้อ องค์กรชุมชน และเครือข่ายพันธมิตร ต่างมีพันธะหน้าที่ร่วมกันในการค้นหากลไกทางวัฒนธรรมเดิมที่ทรงคุณค่าเพื่อนำมาใช้จัดการปัญหาเอดส์ในชุมชน และนำไปทดลองประสมประสานกับคุณค่าใหม่ที่เข้ามาปะทะและมีอิทธิพลต่อความคิดของคนในชุมชน เพราะถ้าไม่เริ่มจากการรื้อฟื้นคุณค่าของกลไกเดิมที่มีประสิทธิภาพอยู่แล้ว กลไกใหม่ ๆ ซึ่งนำมาทดลองอาจต้องใช้เวลายาวนานในการสร้างความยอมรับให้เกิดขึ้นแก่คนในชุมชนได้

บรรณานุกรม

- เกษียร เตชะพีระ. "แบบวิถีอำนาจไทย: ข้อคิดว่าด้วยความสัมพันธ์ทางอำนาจที่เกี่ยวข้องกับ
สาธารณสุขในสังคมไทย" จาก *วิกฤตเศรษฐกิจสู่ประชาสังคม*. หนังสือที่ระลึกครบรอบ
60 ปี อาจารย์อัมมาร์ สยามวาลา , นิพนธ์ พัวพงศกร(บก.) กรุงเทพฯ: คณะเศรษฐ
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2542.
- จอห์น อึ้งภากรณ์. "ความร่วมมือระหว่าง ภาครัฐ องค์การเอกชนสาธารณประโยชน์ และเครือข่าย
ผู้ติดเชื้อในการดำเนินกิจกรรมด้านเอดส์ (มุมมองขององค์การเอกชนสาธารณ
ประโยชน์) " ในเอกสารประกอบการสัมมนาระดับชาติเรื่องโรคเอดส์ ครั้งที่ 7 กองโรค
เอดส์ กรมควบคุมโรคติดต่อ กระทรวงสาธารณสุข, 2542.
- จิตมณี ก้างอนตา. *กระบวนการปรับตัวของผู้ติดเชื้อเอดส์ในโครงการฟ้าสีขาว จังหวัดเชียงใหม่*.
วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการส่งเสริมสุขภาพ บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2539.
- จิราลักษณ์ จงสถิตมัน. *วิกฤติทางวัฒนธรรมกับการดำรงชีวิตของเยาวชนสตรี: กรณีศึกษามลกระหับ*
จากการพัฒนาชนบทภาคเหนือ. การวิจัยเอกสารเรื่องสถานภาพและบทบาทของสตรี
ภาคเหนือกับพัฒนาการของการขายบริการทางเพศ เสนอต่อ สำนักงานคณะกรรมการ
วัฒนธรรมแห่งชาติ, 2535.
- จิราลักษณ์ จงสถิตมัน. *การรักษาผู้ติดเชื้อเอดส์ด้วยการปฏิบัติธรรม : ศึกษาเฉพาะกรณีวัด*
คอยเก็ง อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน . ศูนย์สตรีศึกษามหาวิทยาลัย
เชียงใหม่, 2538 .
- ชยันต์ วรรณะภูติ และคณะ. "โครงการวิจัยเรื่องศักยภาพและขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใน
แก้ไขปัญหาเอดส์ของกลุ่มผู้ติดเชื้อ" เสนอต่อสถาบันวิจัยสาธารณสุข กระทรวงสา
ธารณสุข(เอกสารเย็บเล่ม) ,2542.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. "การเมืองแบบใหม่, ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ และ
วาทกรรมการพัฒนาชุดใหม่" *วารสารธรรมศาสตร์* 2538 : 21 (1):76-119.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. *ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ ขบวนการเคลื่อนไหว*
ประชาสังคมในต่างประเทศ บทสำรวจพัฒนาการ สถานภาพ และนโยบายเชิงความคิด/
ทฤษฎีต่อการพัฒนาประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ:โครงการหนังสือเล่ม ศูนย์วิจัยและผลิต
ตำรา มหาวิทยาลัยเกริก, 2540.

ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. วาทกรรมการพัฒนา : อำนาจ ความรู้ ความจริง เอกลักษณะ และความ
เป็นอื่น. กรุงเทพฯ: ศูนย์วิจัยและผลิตตำรา มหาวิทยาลัยเกริก, 2542.

ธวัช มณีผ่อง และคณะ. รายงานการสรุปทเรียนเรื่อง " กระบวนการก่อเกิดกลุ่มผู้ติดเชื้อและ
ปฏิสัมพันธ์กับชุมชน" เสนอต่อ เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนด้านเอดส์ภาคเหนือ
(เอกสารเย็บเล่ม), 2542.

ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ และคณะ. ชะตาชีวิตผู้เป็นโรคเอดส์ชาย. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แสงแดด, 2536

ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ และคณะ. ชะตาชีวิตผู้เป็นโรคเอดส์หญิง กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แสงแดด, 2536

นิธิ เอียวศรีวงศ์. "คำนำ" ในสร้อยแก้ว คำมาลา (เรียบเรียงเนื้อหา) จากวันที่ผันเปลี่ยน.
กรุงเทพฯ : มูลนิธิเข้าถึงเอดส์ โดยการสนับสนุนจากโครงการโรคเอดส์ สหภาพยุโรป,
2543.

นิตยา ระวังพาล. "หญิงบริการทางเพศ: กรณีศึกษาสถานการณ์โรคเอดส์ในจังหวัดเชียงใหม่"
วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศึกษา บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล,
2538.

นิวัตร สุวรรณพัฒนา "ความคาดหวังของครอบครัว และบทบาทของลูกสาวใน 'ชุมชนคำประเวณี'
กรณีศึกษา หมู่บ้านแห่งหนึ่งในจังหวัดพะเยา" วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาการพัฒนาลังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2540.

นิวัตร สุวรรณพัฒนา และคณะ "เครือข่ายองค์กรพัฒนาเอกชนด้านเอดส์" บันทึกกับ NGO :
กำเนิดและพัฒนาการขององค์กรเอกชนภาคเหนือ, เชียงใหม่: คณะกรรมการประสาน
งานองค์กรพัฒนาเอกชนภาคเหนือ และสถาบันส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่
ยั่งยืน มูลนิธิพัฒนาภาคเหนือ, รัชวาลย์ ทองดีเลิศ (บก.), 2543.

บำเพ็ญจิต แสงชาติ. "วัฒนธรรมการดูแลตนเองในผู้ติดเชื้อเอชไอวีและเอดส์ : การศึกษาในภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย" วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรดุษฎี
บัณฑิต สาขาพยาบาลศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2540.

บังอร ศิริโรจน์. "อคติในสื่อศึกษาเกี่ยวกับเอดส์" รวมบทความงานวิจัยเกี่ยวกับโรคเอดส์: การ
ปรับพฤติกรรมเพื่อการอยู่รอด การประชุมวิชาการพฤติกรรมสุขภาพครั้งที่ 3 13-16
พฤษภาคม รายงานวิจัยพฤติกรรมสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข ร่วมกับ
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2535.

- พิกุล นนทชัยพันธ์. "รูปแบบการพัฒนาศักยภาพในการดูแลตนเองของผู้ติดเชื้อเอชไอวี/เอดส์" วิทยานิพนธ์ปริญญาพยาบาลศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาพยาบาลศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, 2539.
- พิมพ์วิทย์ บุญมงคล และคณะ . องค์ความรู้ของงานวิจัยเอดส์ด้านสังคมศาสตร์ และพฤติกรรมศาสตร์ โครงการจัดตั้งสำนักงานศึกษานโยบายสาธารณสุข คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2541.
- เพ็ญจันทร์ ประดับมูข (บรรณาธิการ). การเผชิญปัญหาชีวิตของผู้ติดเชื้อเอดส์. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษา นโยบายสาธารณสุข คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2537.
- มณี พยอมยงค์. ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย, 2529.
- มูลนิธิพัฒนาสังคมเพื่อการบำบัดเอดส์. เยี่ยมบ้าน: พลิกวิกฤตเป็นโอกาส : เชียงใหม่, 2542.
- ไมตรี สุทธิจิตต์. "การพัฒนาสมุนไพรไทย เพื่อการรักษาอาการในโรคเอดส์" ไทยศึกษาครั้งที่ 6 เชียงใหม่ 1996 .
- ยงยุทธ แฉล้มวงษ์ และคณะ . "รายงานการวิจัยเรื่อง การประเมินโครงการเกี่ยวกับการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์แห่งชาติ" เสนอต่อ กองโรคเอดส์ กรมควบคุมโรคติดต่อกระทรวงสาธารณสุข และ UNAIDS THEME GROUP IN THAILAND โดยมูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (TDRI) กรุงเทพฯ: 2540.
- ยศ สันตสมบัติ . แม่หญิงสี่ชายตัว : ชุมชนและการค้าประเวณีในสังคมไทย กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยท้องถิ่นเพื่อการพัฒนา 2535
- ยศ สันตสมบัติ. ท่าเกวียน: บทวิเคราะห์เบื้องต้นว่าด้วยการปรับตัวของชุมชนชาวนาไทยท่ามกลางการปิดล้อมของวัฒนธรรมอุตสาหกรรม กรุงเทพฯ : คบไฟ, 2539.
- ยศ สันตสมบัติ. "สังคมศาสตร์กับงานวิจัยความหลากหลายทางชีวภาพ" ใน รุศศักดิ์ วิทยาภัก (บก.) วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ .2542; 11(2): 197-209.
- ยิ่งยง เทาประเสริฐ และคณะ. บทเรียนและประสบการณ์การแก้ปัญหาเอดส์ของภาคเหนือตอนบน. เชียงราย: ศูนย์วิจัยและพัฒนาแพทย์พื้นบ้าน สถาบันราชภัฏเชียงราย สันติชน โดยสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข, 2542.
- เขาวรัตน์ ปราบรักษา และคณะ . รายงานการวิจัยเรื่อง นโยบายเอดส์ : กรณีศึกษาในประเทศไทย 2527-2537. กรุงเทพฯ : สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน, 2538.

- ศศิธร ไชยประสิทธิ์ และวรรณ จารุสมบุญ "การตรวจหาการติดเชื้อเอดส์ : จากนโยบายสู่การปฏิบัติที่สับสน" รวมบทความของงานวิจัยเกี่ยวกับเอดส์: การปรับพฤติกรรมเพื่อการอยู่รอด การประชุมวิชาการพฤติกรรมสุขภาพ ครั้งที่ 3 13-16 พฤษภาคม ช่างงานวิจัยพฤติกรรมสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข ร่วมกับมหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2535.
- ศุภชัย เจริญวงศ์ . "พัฒนาการของความหมาย 'การพัฒนาชนบท' ในสังคมไทย : ศึกษาการให้ความหมายในกรณี 'หมู่บ้านพัฒนาดีเด่น' แห่งหนึ่งในภาคเหนือ" วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2542.
- สภาคริสตจักรในประเทศไทย. พระคริสต์ในวิกฤตเอดส์ : บทเรียนคัมภีร์ศึกษาทศนะแบบคริสต์ต่อวิกฤตการณ์เอดส์ , 1992.
- เสรี พงศ์พิศ. บันทึกเพื่อนชีวิตใหม่. เชียงใหม่: โครงการไทยอาสาสมัครเลี้ยงป้องกันเอดส์ภาคเหนือ, 2538.
- สุนทรี แรงกุล. "ผู้หญิงกับการจัดการปัญหาเอดส์ : ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการมิตรภาพหญิงอำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่" วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเทคโนโลยีสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกริก, 2541.
- สำนักงานเลขาธิการศูนย์อำนวยการด้านภัยเอดส์ภาคเหนือตอนบน(ศอณบ.) "ประสบการณ์ 5 ปีของศูนย์อำนวยการด้านภัยเอดส์ภาคเหนือตอนบนกับการบริหารจัดการ" การสัมมนาระดับชาติเรื่องโรคเอดส์ ครั้งที่ 7 กองควบคุมโรคเอดส์ กรมควบคุมโรคเอดส์ กระทรวงสาธารณสุข, 2542.
- วิชาญ และประคอง วิทยาศัย. เวชปฏิบัติในผู้ติดเชื้อเอดส์. เชียงใหม่ : มูลนิธิเกื้อดรุณ (พิมพ์ครั้งที่สอง), 2540.
- วิพุธ พูลเจริญ และคณะ . วิวัฒนาการของการควบคุมโรคเอดส์ในประเทศไทย: แบบอย่างของการพัฒนาแนวคิดส่งเสริมสุขภาพ. นนทบุรี: สถาบันวิจัยระบบสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข, 2542.
- วรรณ จารุสมบุญ . "นโยบายและบทบาทของรัฐในการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์ " องค์ความรู้ของงานวิจัยเอดส์ด้านสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ : โครงการจัดตั้งสำนักงานศึกษานโยบายสาธารณสุข คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, 2541.
- อรอนงค์ อินทรวิจิตร และ นรินทร์ กรินชัย. เทคนิคการให้คำปรึกษาแนะนำเฮไอวีเอดส์ เล่ม 2 กรุงเทพฯ: สถาบันจิตวิทยาฮอไลน์, 2535.

- อภิญา เพื่องฟูสกุล. "พื้นที่ ในทฤษฎีสังคมศาสตร์ "ใน ชุติศักดิ์ วิทยาภค(บก.) วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 2543; 12(2) :65-101.
- อนัญญา ภูงคกุล. "อะไรกำหนดพฤติกรรมชาวนา? วิพากษ์หลักเกณฑ์การวิเคราะห์ของเจมส์ ซี ล็กฮอดส์ และ แรมมวอล ฟ็อบคิน" วารสารเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 2530; 5(1): 88-123.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. "สังคมไทยตามความคิดและความไฝ่ฝันในงานของอาจารย์ฉัตรทิพย์ นาถสุภา" บทความเสนอในการสัมมนาโครงการเมืองไทยในความไฝ่ฝันของนักคิดอาวุโส สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2539.
- อัญชลี สิงหนะตร – ฤนัท และจิราลักษณ์ จงสถิตมัน . " การตอบสนองของครอบครัวและชุมชนต่อ HIV/AIDS ในประเทศไทย" ใน การปรับตัวบทบาทของครอบครัวชุมชนในสถานการณ์เอดส์. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม , 2540.
- Anderson ,Benedict . *Imagined Communities: Reflection on the Origin and Spread of Nationalism*. London :Verso, 1983.
- Bowie, Katherine A. "The Alchemy of Charity of Class and Buddhism in Northern Thailand " in *The American Anthropologist*. 1998; 100(2) : 469-481.
- Brown , Michael. " The curious case of ACT UP Vancouver " *Geographies of Resistance*. Steve Pile and Michael Keith (Eds.). London and New York : Routledge, 1997.
- Calhoun ,Craig. *Social Theory and the Politics of Identity*. Oxford : Blackwell, 1995.
- Chayan Vadthanaphuti and Sasithorn Chaiprasit. " The Cultural Construction of HIV/AIDS in Thailand " Chiangmai : Social Development for Knowledge in Prevention and Caring of AIDS Foundation, 1998.
- Duncan , Jame and David Ley (Eds.) *Place/Culture/Representation*. London: Routledge, 1993, 39-56.
- Goffman , Erving . *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*. Prentice-Hall, 1963.
- Good , Byron J. *Medicine , rationality and experience*. Harvard Medicine School , Cambridge University , USA, 1997.
- Hert , Gilbert (Ed) *HIV/ AIDS and sexual subculture*. Oxford: Oxford University Press, 1997.

- Moore, Donald S. "Remapping Resistance 'ground for struggle' and the politics of place" *Geographies of Resistance*. Steve Pile and Michael Keith (Eds.) London and New York :Routledge.1997.
- Myrick, Roger . *AIDS , Communication , and Empowerment : Gay Male Identity and the Politics of Public Health Message*.New York :Harrington Park Press, 1996.
- Pile , Steve. "Introduction : opposition , political identities and spaces of resistance" *Geographies of Resistance*. Steve Pile and Michael Keith (Eds.) London and New York : Routledge,1997.
- Potter,Sulamith Heins. " *Family Life in a Northern Thai Village " A Study in the Structure Significance of Women*. Berkeley and Los Angeles : University of California Press, Ltd.
- Scott, James C. *Weapon of the Weak : Everyday Form of Peasant Resistance*. New Haven : Yale University Press, 1985.
- Vandergeest , Peter. " Constructing Thailand: Regulation, Everyday Resistance, and Citizenship" *Comparative Studies in Society and History* .1983; 35: 1
- Watney , Simon. " Safer Sex as Community Practice " *AIDS : Individual , Cultural and Policy Dimension*. London: The Falmer Press, 1990.
- Wijeyewardene, Gehan ." Northern Thai Succession and the Search for Matriliney" *Mankind* .1984;14:4, 286-292.
- Wijngaarden van Lind de W.Jan . " A Social Geography of Male Homosexual Desire: Location ,Individuals and Networks in the Context of HIV/AIDS in Chiang Mai Northern Thailand" Thesis for a Masters Degree Department of Human Geography University of Amsterdam , 1995.
- Wilton, Tamson. *EnGendering AIDS : Deconstructing Sex , Text and Epidemic*. London: SAGE Publication, 1997.
- Wongkhomthong et al. *AIDS in the Developing World : A case Study of Thailand*. ASEAN Institute for Health Development Mahidol University , Thailand, 1995.

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	นางสาวมธุรส ศิริสถิตย์กุล
วัน เดือน ปี เกิด	16 ธันวาคม 2508
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2527 สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจาก โรงเรียนวรนาธิ์เฉลิม จังหวัดสงขลา พ.ศ.2531 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
ประสบการณ์การทำงาน	พ.ศ. 2531 อาสาสมัครมูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคมโครงการ ศูนย์พิทักษ์สิทธิเด็ก มูลนิธิเด็ก พ.ศ.2532 ประจำกองบรรณาธิการ บริษัทสำนักพิมพ์ ดอกหญ้า (1988) จำกัด พ.ศ. 2535 ผู้สื่อข่าวประจำกองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์เนชั่น สุดสัปดาห์ บริษัทเนชั่นพับลิชชิงกรุ๊ป จำกัด พ.ศ. 2536 ผู้สื่อข่าวประจำกองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ กรุงเทพธุรกิจรายวัน (จุดประกาย) บริษัทเนชั่นพับลิชชิง กรุ๊ป จำกัด